magazin istoric

ANUL XI Nr. 11 (128) NOIEMBRIE 1977

magazin istoric

Revistă de cultură istorică
Anul XI - Nr. 11 (128)
noiembrie 1977

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU

Redactor şef adjunct
NICOLAE MINEI

Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
ADOLF ARMBRUSTER
VIRGIL CĂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

COPERTELE NOASTRE

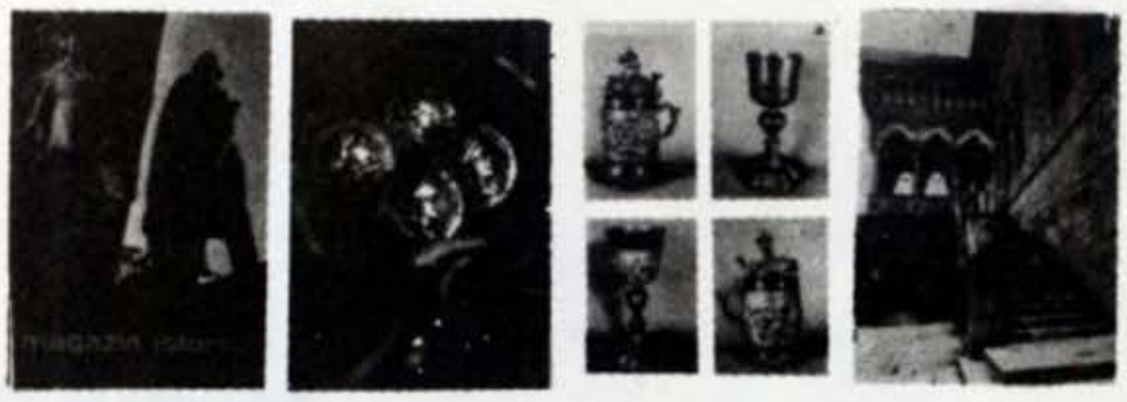

① ② ③ ④

① Printre numeroasele opere de artă, dedicate amintirii marelui istoric şi revoluţionar român Nicolae Bălcescu, se înscrie şi acest monument, creaţie a sculptorului Constantin Baraschi, ridicat în municipiul Piteşti şi fotografiat pentru coperta noastră, din trei unghiuri **(Bălcescu la Palermo,** p. 11**)**

② Monede geto-dacice şi macedonene descoperite pe dealul „Cetăţii", de lîngă Cugir. Cercetări arheologice recente au relevat că aici exista o **dava** dacică **(„Cetatea" a învins mileniile,** p. 2**)**

③ Splendide obiecte de orfevrărie, executate de iscusiţi maeştri argintari ai timpului, împodobeau mesele la ospeţele date de Constantin Brîncoveanu la...

④ ...Palatul Mogoşoaia, cel mai îndrăgit loc de odihnă al domnitorului **(Perla ctitoriilor brîncoveneşti,** p. 33**)**

sumar

„Cetatea" a învins mileniile: ION HORAŢIU CRIŞAN 2
Un rege dac la Actium: MARIA CHIŢESCU 6
Act de unire şi independenţă: DAN BERINDEI 8
Cititorii scriu istorie. Bălcescu la Palermo 11
1886 — „Să pregătim poporul pentru socialism": CONSTANTIN MILLE..... 14
România şi ofensiva aliată de la Salonic: GLENN E. TORREY 18
Asaltul Palatului de Iarnă: I. I. MINŢ 23
Crucişătorul revoluţiei: N. KOSLINSKI 27
Români în apărarea puterii sovietice 30
Perla ctitoriilor brîncoveneşti — Palatul Mogoşoaia: MARIN MATEI POPESCU 33
Societatea „Transilvania" — un arbore cu adînci rădăcini în întreaga Românie: VASILE NETEA 35
Ungaria în primul război mondial(I): ISTVÁN DEÁK 38
Heraldica Ţării Româneşti şi Moldovei: DAN CERNOVODEANU 43
Neamuri şi triburi tracice: GH. POENARU BORDEA, CONSTANTIN PREDA 47
Casa cnezială de la Udeşti: ALEXANDRU RĂDULESCU 49
„Dacă ar fi s-o iau de la început...": JEAN RENOIR 50
Patria bronzului — Mesopotamia sau Thailanda?: F. VLĂDĂŞCĂU..... 54
Ordine monaho-cavalereşti. Ioaniţii, teutonii: VICTOR IONESCU 56
Traian Dacicus — întemeietorul unui oraş nord-african: D. VASILESCU 60

● **«1 947 premianţi»... 5** ● **Cărţi sosite la redacţie ... 48** ● **Al doilea concurs** Magazin istoric, **1977 ... 53** ● **Poşta** Magazin istoric **... 62**

O nouă DAVA pe harta Daciei

„CETATEA" A ÎNVINS MILENIILE

ION HORAȚIU CRIȘAN

Una dintre străzile orașului Cugir (jud. Alba)
poartă numele de strada Cetății și orice cugirean,
fie el de baștină sau locuind de mai multă vreme aici,
îți va spune că dealul ce străjuiește spre vest
orașul se numește „Cetate". Este un pisc izolat,
cu o excelentă poziție strategică;
din vîrful lui poate fi supravegheată întreaga zonă,
pînă departe în valea Mureșului;
în zilele senine, se văd turlele bisericilor de la Alba Iulia.

Dealul „Cetății" — toponim perpetuat de-a lungul mileniilor — își dezvăluie tainele. Aici să fi fost locul Singidavei?

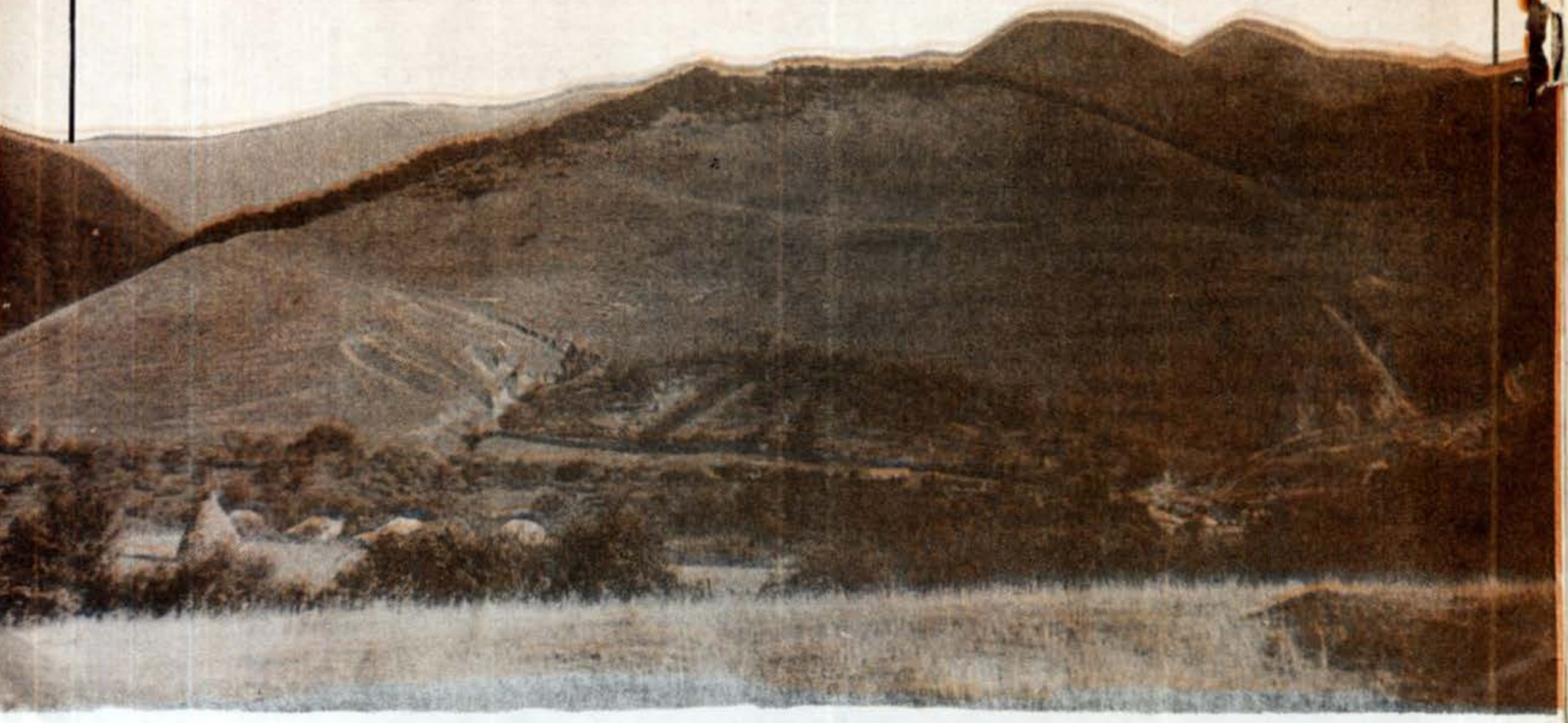

Dacii rectifică dealul

La prima vedere, denumirea nu se justifică. Pe platoul superior al dealului „Cetății" (situat la 495 m altitudine și la peste 100 m față de valea pe care se află actualul oraș) nu se văd urmele vreunei fortificații. Și, totuși, din moși-strămoși dealul s-a numit „Cetate". În decursul vremurilor, aici s-au făcut cîteva descoperiri întîmplătoare, ce trădau existența unei așezări antice. Astfel, în 1868 s-a găsit un tezaur de monede dacice de argint, conținînd peste 2 000 piese, dintre care unele au ajuns la Viena, altele la Budapesta, restul intrînd în colecții publice sau private de la Sebeș și Sibiu. Unor specialiști de mai tîrziu, totalul de 2 000 le-a părut neverosimil, rezultînd — și-au spus ei — dintr-o greșeală. De aceea, tezaurului de la Cugir i s-au atribuit, după „corectarea erorii", numai 200 monede.

Că nu a fost o greșeală vine însă să ne-o arate un alt tezaur monetar, găsit în primăvara anului 1955, pe drumul ce urcă pe versantul de vest spre „Cetate". Roțile unui car au scos la iveală monede răspîndite pe distanță de aproximativ doi metri. După cum ne-a relatat Ovidiu Bodea, unul dintre cei trei copii care au descoperit comoara, fiecare și-a umplut pălăria cu bani. A doua zi, în același loc, și-au umplut buzunarele încă 11 copii. Din tezaurul împrăștiat astfel, doar nouă monede au ajuns în muzeul din Deva, iar cinci le-am achiziționat în vara acestui an.

Cel de-al doilea tezaur era compus din tetradrahme emise în provincia romană Macedonia Prima, precum și din imitații ale unor monede macedonene mai vechi. După cum se știe, în urma luptei de la Pydna, din 168 î.e.n., Macedonia a fost cucerită de romani și împărțită în patru subdiviziuni administrative cu o oarecare autonomie și avînd dreptul de a bate monedă. Cea mai importantă dintre ele a fost Macedonia Prima, cu capitala la Amphipolis. În 148 î.e.n., romanii au anexat definitiv Macedonia, transformînd-o în provincie romană. Monedele Macedoniei Prima au circulat în Dacia din a doua jumătate a secolului II î.e.n. pînă la începutul veacului următor, așa cum dovedesc cele peste 50 localități din Transilvania și Muntenia unde s-au descoperit asemenea monede.

Luînd în discuție primul tezaur de la Cugir, marele învățat Vasile Pârvan presupunea că aici existase un centru metalurgic dacic, ca și la Sibișel și Grădiștea Muncelului, unde, de asemenea, se descoperiseră tezaure monetare. Alți cercetători, fără să fi întreprins însă o cercetare sistematică, au opinat că pe dealul „Cetate" de la Cugir ar fi existat o așezare fortificată din epoca bronzului sau din epoca La Tène. Toate ipotezele aveau la bază doar descoperiri **întîmplăto**are și, uneori, recunoașteri de **suprafață**. Pentru a se vedea în ce măsură toponimicul „Cetate" se justifică, erau necesare săpături arheologice sistematice.

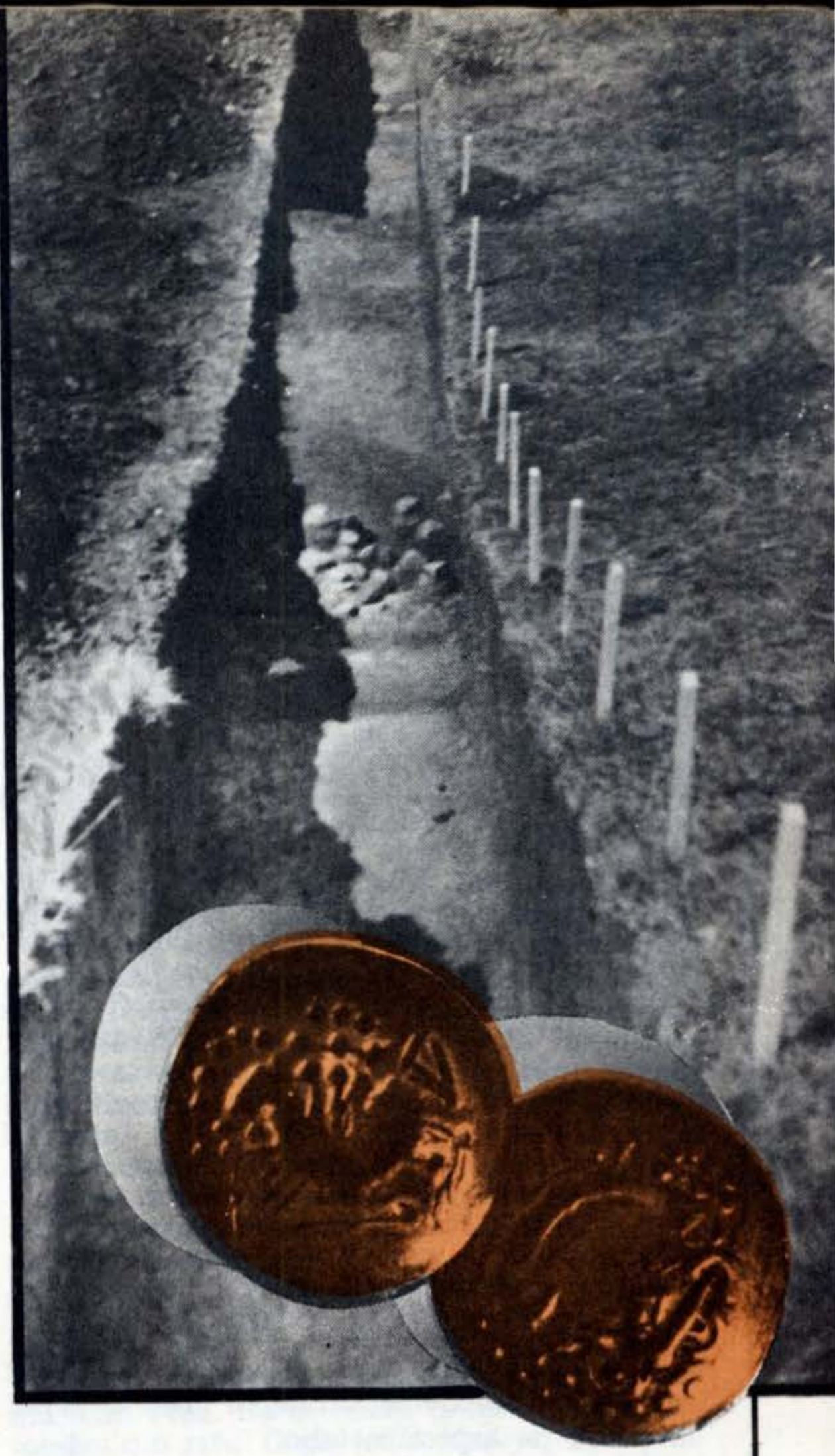

Aspect al secțiunii efectuate cu prilejul cercetărilor din acest an și monedă dacică (avers și revers) descoperită pe dealul „Cetății"

La începutul lunii septembrie 1977, s-a încheiat prima campanie de acest fel pe dealul „Cetate" de la Cugir — cercetări efectuate de un colectiv format din arheologi de la Institutul de istorie și arheologie din Cluj-Napoca, Muzeul Banatului din Timișoara și Muzeul Unirii din Alba Iulia, la care s-au adăugat studenți de la Universitățile din Cluj-Napoca și Timișoara.

Lucrările se află, deocamdată, în faza de prospectare a așezării. De-a latul platoului superior, s-a executat o secțiune de 95 m care permite concluzii deosebit de interesante. Astfel, atît platoul superior, cît și terasele ce-l înconjură sînt artificiale: inițial de forma unui vîrf de con, dealul a fost tăiat și terasat de daci, în urmă cu milenii. De-a latul platoului superior (care măsoară peste 150 m lungime și 60-80 m lățime) s-au adăugat două terase, ajungîndu-se, astfel, la peste 200 m în lățime. Afară de latura de sud-est, păzită de o prăpastie adîncă, tot acest teritoriu era înconjurat de fortificații.

Primii locuitori ai dealului au fost purtătorii culturii Wietenberg, din perioada mijlocie și tîrzie a epocii bronzului (sec. XVII-XIII î.e.n.). Urmele lor de locuire s-au descoperit numai pe cele două pante. Tot aici s-au găsit vestigii dacice de la sfîrșitul primei epoci a fierului (Hallstatt) — sec. V-IV î.e.n. Dacii au amenajat platoul superior și terasele mai tîrziu, în sec. III-II î.e.n., cînd la marginea acestuia a fost înălțat un puternic val de apărare, durat din pămînt și piatră locală și placat pe dinăuntru cu piatră de rîu. În spatele acestui val s-au descoperit locuințe care — în împrejurări necunoscute — au căzut pradă unui violent incendiu.

În faza de apogeu a civilizației dacice (sec. I î.e.n.-I e.n.), vechiul val de apărare a fost înlocuit cu unul nou, mult mai puternic, care a acoperit pe cel vechi, împreună cu locuințele din imediata lui apropiere. Sistemul de apărare a fost întărit cu un puternic zid din bolovani de rîu enormi, tencuiți cu pămînt. Și în spatele acestui val, s-au găsit locuințe. În centrul platoului se află urmele unor stîlpi de lemn, de mari dimensiuni, aparținînd unor clădiri ale căror contururi și semnificații urmează să fie precizate în viitoarele campanii de săpături.

În secțiunea făcută am depistat 14 locuințe din diferite perioade de locuire a cetății. Toate conțineau un abundent material arheologic. Reprezentată printr-o gamă foarte largă de forme și ornamente, ceramica are o contribuție esențială la îmbogățirea repertoriului ceramicii daco-getice, mai cu seamă că s-au putut face înregistrări stratigrafice precise, stratul de cultură dacic măsurînd, în unele zone, aproape doi metri grosime. S-a găsit atît ceramică lucrată cu mîna, din speciile de lux sau comună, cît și din cea confecționată la roată. Se remarcă, îndeosebi, numărul mare al vaselor cu picior înalt, de tip fructieră, lucrate cu mîna și avînd un lustru de aspect metalic.

Pe lîngă produsele autohtone au fost descoperite vase grecești și romane, precum și podoabe de factură celtică (brățări de sticlă colorată sau pinteni de fier). Toate aceste mărfuri de import — ca și monedele celor două tezaure — dovedesc că ne găsim în fața unei așezări importante, avînd multiple legături comerciale cu exteriorul.

O pilă mare de fier, descoperită pe o vatră cu multă cenușă și cărbune, denotă existența unui atelier de fierărie. Merită menționat faptul că vatra aparține unui nivel de locuire din sec. III-II î.e.n. Metalurgia fierului se vădește și în zgura acestui metal, întîlnită într-un alt edificiu. Vasile Pârvan a intuit perfect că la Cugir a existat un centru dacic de prelucrare a fierului.

Atît zidul de piatră, cît și cele două valuri de pămînt dezvăluie și un alt caracter al marii așezări dacice de la Cugir — cel militar. Excelenta poziție strategică și fortificația naturală au determinat alegerea locului încă din epoca bronzului, iar lucrările de amenajare din perioada dacică au reclamat, desigur, o importantă cantitate de muncă.

O așezare descrisă de Ptolemeu

Așezarea dacică de la Cugir se dovedește a fi una dintre cele mai vechi din spațiul intracarpatic al țării noastre, putînd fi comparată cu marea așezare de la Poiana, în Valea Siretului (jud. Galați). Și mai asemănătoare e Bîtca Doamnei, de pe teritoriul orașului Piatra Neamț, și ea situată pe un pisc izolat, și, la rîndul ei, dotată cu fortificații naturale și întărită cu valuri de pămînt și ziduri de piatră.

Astfel de ziduri se întîlnesc și la alte cetăți dacice din Transilvania, de pildă la Covasna, Ghindari (jud. Mureș), Racu (comuna Siculeni, jud. Harghita), Sărățel sau Zetea etc. Dimensiunile fortificației și bogăția vestigiilor ne îndreptățesc să afirmăm că la Cugir se afla un important centru economic, politic și militar, locuit, probabil, încă din sec. V-IV î.e.n. și ființînd neîntrerupt, mereu mai prosper, pînă la cucerirea romană, cînd a fost distrus, ca toate celelalte fortificații dacice din Transilvania. După toate probabilitățile, avem de-a face cu o *dava*, așa cum o numeau dacii, sau cu un „*strălucit polis*" al Daciei, așa cum nota *Îndreptarul geografic* al lui Ptolemeu.

Geograful din Alexandria a folosit în sec. II e.n. izvoare mai vechi, unele anterioare cuceririi Daciei. Printre cele 8 000 localități cu coordonate calculate de Ptolemeu, în jur de 40 „orașe" sînt în Dacia.

Aproximativ pe linia Mureșului, de la vest spre est și de la nord la sud, *Îndreptarul geografic* menționează Ziridava, Singidava și Apulum. Ultimul este binecunoscutul centru economic și militar, sediu permanent al Legiunii XIII Gemina pe toată durata stăpînirii romane, identificat cu certitudine absolută pe teritoriul Alba Iuliei[1]. Ziridava, cel mai vestic dintre *polis*-urile Daciei, corespunde — firește, în limitele legitime ale probabilității — stațiunii „Șanțul Mare", din comuna Pecica (jud. Arad): săpăturile de amploare pe care le-am efectuat aici (1960-1964) au dus la descoperirea unui important centru economic, politic, religios și militar dacic — o veritabilă *dava*.

Dar Singidava? La sfîrșitul secolului trecut se presupunea că ea s-ar fi aflat lîngă Mureș, pe teritoriul comunei Vețel: însă aici a fost localitatea romană Micia. Ulterior, unii cercetători au plasat Singidava între Săvîrșin și Lipova, alții în cuprinsul orașului Deva.

Descoperirile arheologice din ultimele trei decenii au generat două ipoteze: prima se referă tot la Deva, a doua se identifică cu așezarea dacică de pe dealul Măgura din hotarul comunei Brănișca (jud. Hunedoara), care datează din sec. I î.e.n.-I e.n.

Din coordonatele geografice calculate de Ptolemeu (ce-i drept, adesea eronate), reiese că Singidava se afla în apropiere de Apulum și la mare distanță de Ziridava. Temei pentru a presupune, firește ipotetic, că recent desco-

---

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 5/1975.

perita așezare dacică de la Cugir poate fi identificată cu Singidava, corespunzînd prin toate elementele sale unui vechi și important centru dacic.

Trainica memorie a urmașilor

Chiar dacă această identificare rămîne ipotetică, **deosebit de importantă este descoperirea unei mari și bogate așezări dacice fortificate, de tip** dava, **pe dealul „Cetate" de la Cugir, a cărei locuire a început foarte de timpuriu (sec. V-IV î.e.n.) și a durat pînă la cucerirea romană.**

Se mai cuvine amintit faptul că *dava* de la Cugir se găsește în apropierea complexului de cetăți, avînd în centru cetatea cea mare de la Grădiștea Muncelului. Subliniem însă că există numeroase deosebiri față de complexul amintit. Cetatea de la Cugir este cu siguranță mult mai veche. Zidurile sînt construite în cu totul altă tehnică. Însuși caracterul așezărilor diferă. Cetățile din complexul Orăștiei aveau rol eminamente militar și serveau ca reședințe princiare (de aceea și dimensiunile lor reduse), în vreme ce la Cugir a existat o *dava* îndelung și intens locuită. Rostul său era în primul rînd economic, politic, administrativ și numai în al doilea rînd militar.

Nu negăm existența unor legături între Cugir și complexul Orăștiei. S-ar putea ca, pe vremea marelui rege Burebista[1] cînd s-a înălțat întregul complex, să nu se mai fi construit aici o cetate nouă, cu ziduri de piatră de tip grecesc, pentru simplul motiv că la Cugir cetatea mai veche era capabilă să oprească dușmanul pe văile Rîului Mare și Rîului Mic.

Problema legăturilor între Cugir și complexul Orăștiei își va găsi, nădăjduim, rezolvarea după dezvelirea totală a cetății foarte recent descoperite.

În orice caz, toponimicul, transmis din moși-strămoși, din generație în generație, n-a fost întîmplător; pe dealul „Cetate" de la Cugir a existat, cu adevărat, o importantă așezare dacică. Perpetuarea unui asemenea toponimic n-a putut fi făcută decît de către descendenții direcți ai acelora care o ridicaseră, mai cu seamă că zidurile ei n-au stat în picioare decît pînă în anul 106 e.n., cînd cetatea a fost cucerită de romani. După această dată nu se mai constată vreo locuire pe acest deal. Ruinele au fost acoperite de pămînt, iar locul s-a transformat în pășune. Oamenii au fost siliți, de autoritățile romane, să se mute în vale, cam în perimetrul actualului oraș. Ei au păstrat însă și au transmis din generație în generație amintirea cetății și a locului ei.

Deosebit de semnificativ este și faptul că toponimicul s-a păstrat în forma sa latină (*civitas-civitatis* = cetate). Pe de o parte, acest fapt înseamnă că urmașii locuitorilor romanizați ai cetății de odinioară, chiar dacă au fost nevoiți să părăsească vechea cetate, au rămas în imediata ei apropiere.

Pe de altă parte, dacă zidurile sau fortificațiile ar fi fost vizibile, fie și sub formă de ruine, la începutul feudalismului, ele ar fi primit probabil un nume de origine slavă: „grădiște", „siliște" etc., așa cum s-a întîmplat cu Ulpia Traiana Sarmizegetusa[2] sau cu Grădiștea Muncelului (Sarmizegetusa Regia)[3].

În cazul Cugirului, păstrarea toponimicului latin dovedește că vestigiile cetății dacice dispăruseră cu desăvîrșire, perpetuîndu-se peste milenii doar amintirea ei.

Satul românesc care a luat naștere din comunitatea daco-romană a rămas pe loc și după retragerea autorităților romane, înfruntînd nenumăratele vicisitudini cauzate de perioada migrației popoarelor. În izvoarele istorice, el a apărut destul de tîrziu. Prima menționare în hrisoavele vremii, cunoscută astăzi, datează din anul 1493. Ea se referă la refuzul țăranilor români din satul Cugir (*villa Kudzyr*) de a plăti contribuția pe care le-o impunea patriciatul săsesc din scaunul Orăștiei. Perpetuarea toponimicului „cetate" — un loc pe care numai oamenii acestui pămînt puteau să-l știe — este încă o dovadă a viețuirii lor neîntrerupte în aceste locuri.

[1-2] Vezi **Magazin istoric**, nr. 9/1977; 8/1977; 6, 7/1977.

«1947 PREMIANȚI»

(Urmare din nr. 10/1977)

Turcu Eugen — *BV*; Anescu Ioan — *Varias, TM*; Ormenișan Anisia — *Socolul de Cîmpie, MS*; Udubașa Vasile — *B*; Apostol Pandele — *BV*; Vasilciu I. — *SV*; Pop Victor — *Ploiești*; Drăghișteanu Eugen — *B*; Boboc Mircea — *B*; Cososchi Mihai — *B*; Borza Vasile — *Baia Mare*; Murărașu V. Maria — *Hîrlău*; Slavu Ioan — *Deva*; Luca Cristian — *IS*; Cocoroveanu Valentina — *Craiova*; Circiumărescu Ileana — *B*; Circiumărescu Gr. — *B*; Constantinescu Victoria — *Ploiești*; Ivan N. Dumitru — *Filiași, DJ*; Pîrciu Gina — *Deleni, VS*; Glință Florin Leonard — *BC*; Ormenișan Traian — *Socolul de Cîmpie, MS*; Atudosie Camelia — *Giurgiu*; Lixandru Mioara — *Balotești, IF*; Țîr Cornelia — *Baia Mare*; Iosif Th. — *Vișag, TM*; Oprișescu Gh. — *B*; Zaharia V. — *B*; Kiss Ioan — *Feldioara, BV*; Redenciuc Marioara — *SV*; Rodenciuc Cătălin — *SV*; Lupașcu Dan — *Șerbănești, SV*; Rodenciuc Aurelian — *SV*; Mitru Șt. — *Pitești*; Diaconescu Veronica — *CT*; Olărescu Iuliana — *BR*; Avasilicăi Constantin — *IS*; Crăciun Maria — *B*; Niculescu Vasile — *Ploiești*; Posea Gh. — *B*; Perial N.C. — *B*; Porime Aurel — *B*; Dăscăliță V. — *Alba Iulia*; Ieremie D-tru — *Marginea, SV*; Mera Eugen — *Ibănești, MS*; Mihai Gheorghița — *Dobra, DB*; David N. — *Mineciu, PH*; Părpăuță Valeria — *Bușteni*; Moise Victor — *Alba Iulia*; Marinescu Nic. — *B*; Marina Iosif — *CT*; Cârstea Dan — *B*; Vasiu Petre — *Deva*; Stan I. — *Craiova*; Iliescu Ana — *Rm. Vîlcea*; Andrei Nicolae — *Cernica, IF*; Șchiol Ghiorghița — *Pașcani*; Sterescu Emanoil — *Curtea de Argeș*; Plăriceanu C-tin — *B*; Sotirescu Dan — *BR*; Moraru Gheorghe — *Zărnești, BV*; Jercan C-tin — *Măneciu, PH*; Jercan Olimpia — *Măneciu, PH*; Iliescu Dan — *BT*; Groza Sabin — *Oradea*; Bălan Mirela — *Urziceni*; Iepure Sinefta — *Ciumbrud, AB*; Lăpădatu Cornelia — *Timișoara*; Neață Mihaela — *B*; Maricuță Erika — *Cisnădie, SB*; Boia Eugen — *Timișoara*; Petrasca Mihai — *Ciucea, CJ*; Merdaria I. — *Buciumeni, DB*; Theodoru Laurențiu — *SB*; Micșoniu Anton — *Drobeta Tr. Severin*; Ficea Constantin — *AR*; Popovici V. Al. — *VS*; Boriga Elena — *Cîmpulung Muscel*; Crețeanu I. Teodor — *Vinderei, VS*; Teodor Lucian — *IS*; Poptămaș Dimitrie — *Tg. Mureș*; Andrei Ionel — *GL*; Andrei Nicolae — *Cernica, IF*; Șcheul P. Alexandru — *Pașcani*; Șcheul C. Gheorghița — *Pașcani*; Cumpătescu Andone — *IS*;

(Continuare în p. 7)

UN REGE DAC LA ACTIUM

MARIA CHIȚESCU

În ziua de 2 septembrie a anului 31 î.e.n., la Actium, în largul promontoriului grec Arta, avea loc celebra bătălie navală care a marcat sfîrșitul Republicii romane. În taberele celor doi rivali care se înfruntau decisiv — Octavian și Marc Antoniu — alături de trupele romane se aflau, ca aliați, suverani ai unor țări mai mari sau mai mici, căpetenii de oști, mercenari etc. Unii dintre ei (Rhoemetalces, regele Traciei, sau Deiotarus, monarhul Paphlagoniei[1]) constatînd că victoria nu-i mai poate scăpa lui Octavian, au trecut de partea lui, abandonîndu-l pe Antoniu.

Nu toți aliații acestuia s-au făcut însă vinovați de trădare. Printre cei care au luptat pînă la capăt alături de aliatul lor s-au numărat și geto-dacii regelui Dicomes care, scrie Plutarh „îi făgăduise [lui Antoniu] că-l va ajuta cu armată numeroasă". Într-adevăr, geto-dacii au participat la Actium cu efective importante: o confirmă Dio Cassius, care ne spune că soldații geto-daci căzuți în prizonierat au fost siliți să lupte cu gladiatorii în arenă, împotriva unor captivi suebi. Relatare demnă de crezare, deoarece, în 13-15 august, anul 29 î.e.n., Octavian a organizat la Roma trei triumfuri pentru sărbătorirea succeselor obținute în Mediterana Orientală.

Cum au ajuns geto-dacii lui Dicomes să lupte la Actium, într-o vreme în care țara lor

[1] Regat în sudul Mării Negre; a făcut parte din Imperiul roman și mai apoi din cel bizantin — **n.r.**

Ostași daci — desen de Piranesi

nu făcea parte din teritoriile cucerite de romani?

Primul mobil a fost, fără îndoială, de ordin politic. E drept, romanii nu ocupaseră Dacia, dar pericolul pe care-l reprezentau nu putea fi ignorat. E lesne de înțeles de ce dacii preferau o alianță, în locul unui conflict cu romanii.

Pe de altă parte, chiar cei doi adversari de la Actium (și în chip deosebit Antoniu) căutau alianța diferitelor regate din vecinătatea teritoriului stăpînit de romani. După cum se știe, prin acordul de la Brundisium (noiembrie, 43 î.e.n.) Antoniu și Octavian nu mai aveau voie să recruteze soldați din Italia. La data încheierii acordului, Marc Antoniu avea sub comanda sa — cum rezultă din informațiile transmise, atît de Appian, cît și de Plutarh — 23 legiuni. Luptele purtate de el împotriva parților (39-36 î.e.n.) la care au luat parte 16 legiuni, ciocnirile de mai mică însemnătate au diminuat în chip considerabil acest efectiv. De aceea, în preajma bătăliei ce se anunța decisivă, Marc Antoniu a căutat să-și întărească cît mai mult armata, aliindu-se și cu cîteva din regatele vecine.

Printre cei pentru atragerea cărora Antoniu a manifestat interes s-au numărat și getodacii. Interesul era firesc. Cu numai cîțiva ani în urmă, în timpul regelui Burebista, getodacii cunoscuseră apogeul puterii lor și constituiau, încă, una din principalele forțe militare din zonă.

Participarea lui Dicomes ca aliat al lui Antoniu este confirmată și de o serie de descoperiri monetare. Pentru plata legiunilor sale, Marc Antoniu a emis monede speciale. Acestea au pe avers o corabie cu stindard la prova, iar pe revers acvila romană, între două stindarde, și numerele legiunilor, notate de la 1 la XXIII. Ultima emisiune monetară de acest fel s-a făcut la Efes, în anul 39 î.e.n. După această dată, războaiele cu parții și repetatele conflicte cu Octavian nu i-au mai dat răgazul să emită un alt tip monetar. Cînd, ca urmare a luptelor purtate pe diverse fronturi, numărul soldaților a scăzut, Antoniu a început să folosească asemenea monede — destinate inițial plății legiunilor sale — și pentru răsplătirea aliaților. Așa se explică numărul mare de monede de acest fel (aproximativ 7 000), descoperite pe o arie foarte întinsă, pretutindeni acolo unde Antoniu a avut aliați, inclusiv pe teritoriul țării noastre. Faptul că acești aliați — printre ei și Dicomes — primeau subsidii nu trebuie să surprindă, remunerarea ajutorului militar făcînd parte din practica obișnuită a epocii.

Descoperirile de monede acordate drept subsidii de Marc Antoniu ne oferă și posibilitatea localizării statului condus de Dicomes. Cercetările de la Bîtca Doamnei, Brad, Răcătău (unde sînt localizate, cu mare probabilitate, Petrodava, Zargidava și Tamasidava) au condus la descoperirea unui important număr de monede emise de Marc Antoniu. Existența acestora, la care se adaugă alte mărturii arheologice ce atestă puternica înflorire economică și politică a acestei zone în sec. I î.e.n., ne face să considerăm că stăpînirea lui Dicomes — unul dintre vrednicii urmași ai lui Burebista — s-a întins asupra unei regiuni situate în centrul și sudul Moldovei.

«1947 PREMIANȚI»

(Urmare din p. 5)

Ghiță Valeria — *Caracal;* Stoica Ilie — *B;* Crăciun Al. — *Oradea;* Mateuț Cornel — *BV;* Pop-Coman Liviu — *Caracal;* Rădulescu Lucian — *Călărași, IL;* Căpitănescu N. — *B;* Goldring Simon — *Gura Humorului;* Loghin Iordache — *B;* Țârlea Petru — *Călan;* Țârlea Horațiu — *Călan;* Drăguț I. — *Bistrița;* Irimia Maria — *IS;* Pavalache Raisa — *IS;* Rădulescu Stelian — *Vești em, SB;* Rubanschi Dumitru — *TL;* Zamfir Denisia — *SV;* Pop Vasile — *Tg. Mureș;* Lupuleasa Vasile — *Mălini, SV;* Pop C-tin — *Tg. Mureș;* Morariu Pavel — *IS;* Bădulățeanu Șerban — *Craiova;* Popescu Mircea — *Timișoara;* Iacobanu Ioan — *SV;* Lăzurcă Elena — *TL;* Iosif Dumitru — *B;* Cherciu Gh. — *B;* Barbu Nicolae — *Cluj-Napoca;* Pali Aneliese — *Seleușul Mic, MS;* Stoica Gheorghe — *Ploiești;* Tănase Al. — *Mogoșoaia, B;* Tănase Marițina — *Mogoșoaia, B;* Pascu Marin — *AR;* Jurcaela Victor — *AR;* Ionescu Șt. Al. — *B;* Trandafir Viorica — *Craiova;* Trandafir Marin — *Craiova;* Lupașcu Ovidiu — *Timișoara;* Aldeș Valeria — *R. Sărat;* Cristea Grațiela — *Valea Călugărească, PH;* Ghițulescu Ioan — *Timișoara;* Brumă Ilie — *IS;* Brumă Cezar — *IS;* Toma Cornelia — *HD;* Călin Voicu — *Rm. Vîlcea;* Lupașcu Mircea — *Timișoara;* Ludoșanu Despina — *CT;* Grigoraș Șt. — *BC;* Rus-Vid Camelia — *Craiova, AR;* Munteanu Al. — *B;* Dimofte Costache — *Craiova;* Jan Marica — *B;* Popescu Șt. — *Făurei;* Ghemeș Laurean — *Tg. Mureș;* Cornea Florian — *Cisnădie;* Huga Gh. — *Cisnădie;* Mladin Ioan — *AR;* Strat Nichifor — *SV;* Strat Corneliu — *SV;* Finți Adrian — *B;* Nadiș Iosif — *B;* Călinescu Constanța — *Giurgiu;* Călinescu Teofil — *Giurgiu;* Duică Paulina — *Sinaia;* Dimofte Stelian — *IS;* Blaj Frenț — *Mogoșești-Siret, IS;* Teodosiu Maria — *Caracal;* Balaban Rodica — *B;* Făiniș Ilie — *Rm. Vîlcea;* Toma Gh. — *IS;* Rădoi Teodor — *Tr. Măgurele;* Georgescu I. — *Craiova;* Bărdașu Zaharie — *Zalău;* Tașcău Valeriu — *Tg. Jiu;* Năftănăilă C-tin — *Ploiești;* Andronache C-tin — *Tg. Ocna;* Stănilă Iosif — *Timișoara;* Stan I. Marin — *Tîrgoviște;* Duma *I.* — *Reghin;* Burciulescu Valeriu — *Slatina;* Burciulescu Iulian — *Slatina;* Albescu Maria — *Vulcan;* Albescu Liviu — *Vulcan;* Tonciu Atanase — *B;* Costea Radu — *B;* Sotropa Leonid — *Tecuci;* Ghiță N. — *Caracal;* Vlad Emil — *Ploiești, BZ;* Doroș Liviu — *BR;* Beștea C-tin — *Golești, VL;* Tipa Valentina — *B;* Tipa Petru — *B;* Indireș D. — *Oradea;* Indireș Liana — *Oradea;* Vaidos I. — *Voșlăbeni, HR;* Ciucuriță Pavel — *AR;* Merfu Elena — *Tg. Jiu;* Merfu Ion — *Tg. Jiu;* Lungu Maria — *Focșani;* Enescu Cristian — *Ploiești;* Ion Florea — *B;* Gălățan Mihaela — *Petrila;* Gălățan Dumitru — *Petrila;* Lecca Vlad — *Rm. Vîlcea;* Caban N. — *Sîntana de Mureș, MS;* Vasiliu Radu — *Timișoara;* Cărpineanu Petre — *Drobeta-Tr. Severin;* Angelescu C-tin. — *Ploiești;* Tulbure Vasile — *GL;* Coroian I. — *Zalău;* Grosu Vicențiu — *GL;* Anastasie Larisa — *Segarcea;* Lecca Nădejdea — *Rm. Vîlcea;* Ghinescu Traian — *Ploiești;* Rebegea Florentina — *TL;* Mihai C-tin — *Ploiești;* Dăscălescu Longin — *Piatra Neamț;* Cristea Sebastian — *BV;* Serbănați D. — *B;* Serbănați Niculina — *B;* Nicoară Mircea — *GL;* Zamfirescu I. — *HD;* Cerbanic Mihai — *Sighetu Marmației;* Cosma Mihaiu — *Vîrteșcoiu, VN;* Cosma Liliana — *Vîrteșcoiu, VN;* Angelescu Ana — *Ploiești;* Hurezeanu Spiridon — *B;* Haiaș I. — *Oradea;* Macrea N. — *BV;* Pușcoiu George — *GL;* Lili Ion — *B;* Teodosiu V. — *B;* Gioca Lavinia — *Oradea;* Gioca Marin — *Oradea;* Cociuba Nica — *Tîrnova, AR;* Ichim Emil — *Rm. Sărat;* Haiaș Hermina — *Oradea;* Caracaș Maria — *GL;* Muntean Marius — *Făgăraș;* Morar Stela — *Miercurea Ciuc;* Ionescu D. — *B;* Haiaș I. — *Oradea;* Vărzaru Zoica — *Craiova;* Boșoancă Cezar — *Moldova Veche, CS;* Vărzaru Daniela — *Craiova;* Vărzaru Tudor — *Craiova;* Cristea Marcel — *Făgăraș;* Nicoară Mircea — *GL;* Leneschi Nicoleta — *Gura Humorului;* Suciu Eugen — *Timișoara;*

(Continuare în p. 17)

ACT DE UNIRE ȘI INDEPENDENȚĂ

După reinstaurarea domniilor pămîntene, tentativele de restructurare politico-administrative legate îndeosebi de mișcarea „cărvunară“[1] au persistat, ducînd, mai ales în Țara Românească, la organizarea unor societăți sau asociații care, la adăpostul programelor lor culturale, urmăreau scopuri politice, marcate însă de limitele ideologiei boierimii cu vederi avansate și a unor elemente burgheze care i se alăturaseră. Societatea literară, organizată inițial la Brașov și reorganizată mai apoi la București, sau Societatea filarmonică au fost expresia cea mai evidentă a acestor tendințe.

O nouă fază în lupta pentru transformări social-politice și economice a fost inaugurată odată cu acțiunile mișcării naționale conduse de Ion Câmpineanu, care ducînd mai departe activitatea din cadrul Societății filarmonice a așezat pe primul plan obiectivele politice și, totodată, a exprimat țeluri liberale, depășind pe cele ale boierilor „luminiști“ care-l precedaseră. Născut în 1798, Ion Câmpineanu s-a afirmat, după 1830, drept exponentul de frunte al acestei noi direcții care avea tendința de a se încadra unei arii mai largi a mișcării de eliberare socială și națională a multor popoare din Europa. Obiectivele exprimate pînă atunci voalat și-au găsit acum o afișare clară în programul al cărui autor principal a fost Câmpineanu.

Documentele din noiembrie 1838 — pe care le publicăm în acest număr — elaborate în parte de Câmpineanu, în parte în colaborare cu unii dintre tovarășii săi de acțiune, sînt cunoscute în istoriografie ca: Act de unire și independență, **reprezentînd declarația de principii a partidei naționale și** Osebitul act de numirea suveranului rumânilor, **căruia i se alătură** Constituția rumânilor.

Deși principalul întocmitor al textelor a fost și de data aceasta un boier — ce e drept, liberal — era evident că „hotarul“ fusese trecut și că întreg programul pe care-l cuprind documentele de mai jos se leagă într-o măsură hotărîtoare de noua clasă în ascensiune: burghezia.

Alcătuitorii documentelor respingeau atît suzeranitatea Imperiului otoman cît și „protectoratul“ impus de țar, făcînd din unirea politică și, în perspectivă, din unitatea de stat a românilor obiectivul lor principal, împreună cu independența și suveranitatea viitoarei Românii. Unirea politică a românilor, în primul rînd unirea Țării Românești cu Moldova avea să se realizeze prin „acturi de aderență“. Regulamentul organic trebuia înlăturat, ca dăunător suveranității românești și înlocuit printr-o constituție.

Programul mișcării conduse de Câmpineanu și „Constituția rumânilor“ mai prevedeau: egalitatea în drepturi a oamenilor și a națiunilor, accesibilitatea egală la funcțiile publice, îndatorirea generalizată a tuturor cetățenilor de a sluji ca ostași, libertăți publice, inamovibilitatea magistraților, responsabilitatea ministerială, drepturi electorale, ca și instituirea unor codice de legi civile și „criminale“ etc. În ultimele rînduri ale „Constituției“ se face aluzie la un paragraf „t“ care lipsește. Proiectul inițial conținea mai multe puncte decît textul

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 10/1977.

care ne-a rămas. Mai există un text în limba franceză, publicat de Félix Colson[1] — colaboratorul lui Ion Câmpineanu şi secretarul Consulatului francez de la Bucureşti, autor al unor preţioase scrieri despre poporul român — în lucrarea De la Pologne et des slaves, Paris, 1863. Din traducerea franceză reiese că în „Constituţie“ se acordau drepturi electorale tuturor românilor în vîrstă de 25 ani, se înzestrau comunele cu teritoriile ce le aparţinuseră şi se eliberau ţăranii de clacă şi de celelalte obligaţii feudale. Într-o măsură cu mult mai accentuată decît „Constituţia cărvunarilor“ din 1822, aşadar, documentele elaborate de Câmpineanu poartă pecetea noului, a progresului. Spre deosebire de toate textele precedente,de aceeaşi natură, ele anticipează făurirea unui stat democratic pe calea luptei, ca urmare a atragerii în acţiunea de eliberare a poporului.

Documentele din toamna anului 1838 au netezit drumul pentru concepţiile politice înaintate ale paşoptiştilor cu noi puncte de vedere şi coordonate într-un sistem închegat, într-un program cu adevărat revoluţionar.

În redarea textelor s-au păstrat ortografia, punctuaţia şi caracteristicile stilistice ale originalelor; cuvintele şi explicaţiile introduse de noi au fost marcate prin paranteze drepte.

Dan BERINDEI

Bucureşti, 1/13 noiembrie 1838

Act de unire şi independenţă[2]

Suptiscăliţii rumâni ai Prinţipatului Valahii, mădulari [membri] ai Adunării naţionale, adunaţi ca să proclame drepturile locului lor [ţării lor] şi a ecspune plîngerile, declară dă faţă a toată lumea că nesfiiala cu care În[alta] Poartă şi Rusia au siluit [călcat] dă sînt veacuri şi încă siluesc pă toate zilele cele mai sfinte libertăţi, le pune datoria dă a mîntui [salva] suverenitatea română, dă a întoarce o patrie slobodă [liberă] şi independentă către toate mădulările răspîndite ale neamului lor şi a întrebuinţa toate drepturile păstrate atît prin tractaturile părinţilor lor cu În[alta] Poartă cît şi prin legile politice ale locului. Roagă pă Dumnezeu ca rumânii Moldavii care suferă asemenea rele şi toţi acei fraţi ai lor care gem acum supt un giug din cele mai despotice şi cele mai barbare să fie despozaţi [dispuşi] a-i agiuta, a să însoţi la al lor cuget şi a face împreună cu ei unul şi singur norod oblăduit dă către unul şi acelaş şef şi stăpînit dă aceleaşi legi.

Chemaţi dă către constituţia locului [ţării] a cerceta daca legile să urmează, daca tractaturile sînt respectate, daca prinţul naţional este ales dă naţie, daca scopul constituţiei este agiuns, daca orînduiala, dreptatea şi economia domnesc în toate rămurile administraţiei, daca magistraţii au socotinţa publică, daca sumile statului sînt întrebuinţate pentru binele statului, într-un cuvînt daca rumânii sînt fericiţi.

Jos iscăliţii dăclară:

1. Că dă un an dă zile, mai ales, suverenetatea şi libertăţile locului sînt în primejdie, că Adunarea naţională nu mai subsistă în faptă, pentru că deliberaţiile ei sînt nelegiuit strîmtorate dă firmanuri, că puterea legiuitoare cu care ea este îmbrăcată s-au entamat [lezat], că o putere streină nu numai că au deschis-o şi a închis-o după a ei bună plăcere, ce încă printr-un ucaz au şi îndrăznit a porunci... [documentul rupt] pune bir, că nu-i mai mult nici siguranţă nici chezăşie pentru nimenea, că daca abuzurile administraţii ţine clasele cele mai sărace întru ticăloşie, abuzurile giudecătoriilor aduce desnădăjduirea şi stingerea în toate familiile.

2. Că Curţile protectriţă şi garantă [Rusia şi Turcia] care în tractatul dă la Adrianopol[3] au recunoscut netăgăduitul drept al rumânilor dă a-şi alege şeful lor nu avea puterea dă a să abate dă dînsul prin tractatul dă la Petersburg[4] şi încă mai puţin cu prelegiul aflării oştirilor ruseşti în Prinţipat [din 1828 pînă în 1834], dă o orîndui un prinţ cu firman [Alexandru Ghica], că aşadar acest prinţ nu să poate cunoaşte drept voivod legiuit şi naţional.

3. Că şi daca regulamenturile[5] dăspre ceea ce să atinge dă legile fundamentale şi constituţia nu ar fi fost nule fiindcă s-au alcătuit în vremea unii ocupaţii militare ruseşti, dă o adunare alcătuită arbitrar, iar nu dă toate mădulările care avea drept a o compune, fiindcă într-însele se află o concluzie şi articole dărăpănătoare a suverenităţii naţii, trebuie să să desfiinţeze ori şi cum numai pentru căci nişte regulamenturi fie oricît dă bune sînt orînduite printr-a lor natură numai la o stare dă lucruri vremelnică. Supt iscăliţii sînt bine încredinţaţi:

Că relele dîn lăuntru dă carele este îngreoiată Valahia vor înceta îndată ce un rumân, ce s-ar bucura dă încredinţarea publică, cunoscut printr-ale sale virtuţi şi patriotism, va fi chemat la tron ca să izbăvească locul; declară cu toate acestea că o groaznică experienţă şi dreptul dă a sineşi conservaţie le porunceşte a pune viitorul la adăpostire despre orice fel dă catastrofă, a răforma instituţiile cele viţioaze dintr-a cărora pricină a şi agiuns dajnic a statornici prin ereditate tronul, cea dintîia putere a unei naţii slobode, şi într-acest chip a pune un sfîrşit sfezilor şi influenţii streine, a face din ambicioşi [ambiţioşi] concetăţeni şi din concheranţi [cuceritori] prieteni şi aliaţi.

Ei cunosc cu toate acestea că, cu un loc împărţit ca al lor şi aşa răsipiţi cum sînt, va fi peste putinţă rumânilor a să împotrivi dă sineşi puternicilor imperiuri care îi încungioară, stăruesc încă asupra împreunării cei neapărate a populaţiilor române supt un singur schiptru [sceptru], în sfîrşit:

Luînd în băgare dă seamă că în starea dă opresie streină şi dă anarhie înlăuntru întru care să află locul, este peste putinţă rumânilor a împlini cele mai prinţipale datorii a unei naţii către sineşi, că nu poate mai mult nici priveghia a să conserva, nici a să perfecţiona şi că cu toate acestea, ca toate naţiile, au îndatorirea a fugi de orice poate pricinui dărăpănarea lor şi dă orice este împotrivitor perfecţiei lor;

Luînd în băgare dă seamă, dăosebit dă aceasta că, cînd desfiinţarea statului este neapărată, cînd fiecare

---

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 2/1977.

[2] Cornelia Bodea, **Lupta românilor pentru unitatea naţională, 1834-1849**, Bucureşti, 1967, pp. 216-218; Arhiva B.C.S., Fondul St. Georges, CCI/15.

[3] Tratatul de pace ruso-turc de la Adrianopol (1829) prevedea, între altele: restituirea către Ţara Românească a cetăţilor de pe malul stîng al Dunării ocupate de otomani; numirea domnilor pe viaţă; autonomie administrativă pentru ambele ţări române; libertatea comerţului pentru toate produsele; dreptul de navigaţie pe Dunăre cu vase proprii; îngrădirea dreptului de intervenţie a Turciei în principate; menţinerea ocupaţiei ruseşti (şi obligaţia Turciei de a recunoaşte şi confirma regulamentele administrative elaborate în acest răstimp) pînă la plata despăgubirilor de război — **n.r.**

[4] Este vorba de Convenţia ruso-turcă de la Petersburg, din ianuarie 1834, prin care Poarta recunoştea Regulamentul organic şi se prevedea că, în mod excepţional, primii domni ai celor două principate să fie numiţi de cele două puteri semnatare ale Convenţiei — **n.r.**

[5] La 30 martie 1830, s-au încheiat lucrările de elaborare a Regulamentelor organice (ce vor servi celor două ţări române drept lege fundamentală pînă în 1858) de către comisiile de redactare ale Divanurilor Moldovei şi Ţării Româneşti, sub preşedinţia consulului general rus L. M. Minceaki — **n.r.**

zi dăscoperă prăpădenii noo cînd trebuinţa este strașnică, cetăţenii nu mai sînt datori a respecta legile aşăzate, ci că împotrivă au datorie sfîntă dă a lua iniciativa, dă a să apăra împotriva tiranii, dă a izbăvi patria, căci **izbăvirea norodului este cea dintîia lege.** Tari dă al lor cuget, suptiscăliţii hotărăsc cele următoare:

Art. 1. Prin siluirea cea dă curînd a articolelor trei şi patru dîn tractatul dă la 1460[1], legătura care era între rumâni şi Poartă se află ruptă; cu toate acestea pentru ca să păstreze prietenia ei să va negocia lîngă dînsa răscumpărarea birului şi dajdia, ce să va prerădica la acest prilegiu, va fi în sarcina tutulor rumânilor fără dă osăbire, după starea şi puterea fiecăruia.

Art. 2. Un nou trup [corp] dă legi politice publice şi civile să va alcătui pentru popolu roman slobod şi independent.

Art. 3. Ereditatea va rămînea în familia ce va fi chemată la tron şi să va coborî într-însa dîn fiu în fiu.

Art. 4. Îndată ce acel rumân care va fi ales a să urca pă tron va giura nu numai a păzi condiţiile acestui act şi acelea ce să vor înscrie în dăosibitul act al numirii, ce încă dă a face [ferici]rea rumânilor a dobîndi indepen[denţa], a face aliaţi şi prieteni lo[cului; documentul rupt; în versiunea franceză : va fi recunoscut dă către suptiscăliţii ca suveranul românilor].

Art. 5. Acest act, în cel mai scurt soroc, să va aduce la cunoştiinţa celor mai întîi rumâni ai tutulor locurilor şi mai ales la ai Moldavii şi suptiscăliţii să îndatorează a lucra şi a lupta dîn toate puterile lor spre a dobîndi împotrivă din parte-le acturi dă aderenţă.

Art. 6. Acest act însoţit dă o bucată giustificativă, asupra drepturilor locului şi dă actul numirii suveranului, să va face în patru originaluri dăosebite dîntre care: unul va fi în păstrarea celui chemat la tron; cel dă al doilea într-a unui mădular al clerului; cel dă al 3-lea într-a unui mădular al Adunării Naţionale; cel dă al 4-lea să va trimite pecetluit în străinătate şi va fi depus spre păstrare. Către aceasta să va da cîte o copie fiecăruia loc rumânesc care va da a sa aderenţă.

Art. 7. Suptiscăliţii fiecare în parte giură pă sfînta Evanghelie şi faţă cu un episcop dă religia lor, că vor fi supuşi şi credincioşi la acela dintre rumâni care va fi chemat la tron, că dă astăzi vor jărtfi viaţa şi starea lor la independenţa naţii lor; să îndatorează prin giurămînt asupra capului lor că pînă va sosi ceasul izbăvirii nu vor descoperi niciodată nimic din ceea ce s-a zis şi făcut în această adunare, nici din ceea ce să coprinde în aceste acturi.

Suptiscăliţii încredinţează că toate acestea sînt adăvărate şi că le-au socotit şi scris slobod spre încredinţarea cărora au pus peceţile şi iscălîturile lor.

Făcut la Bucureşti, la întîi dă noemvrie anul una mie opt sute treizeci şi opt.

[1] Vezi **Magazin istoric,** nr. 3/1975.

Bucureşti, 5/17 noiembrie 1838

Osebitul act de numirea suveranului rumânilor[2]

Rumânii iscăliţi în Actul de unire şi de independenţă de la întîiu noemvrie o mie optsute treizeci şi opt, declarînd în articolele patru şi şase că se va redija [redacta] un osebit [deosebit] act de numire şi că asupra condiţiilor ce s-ar înscrie într-însul să jure cel care va fi chemat la tron, hotărîm cele următoare:

Art. 1. Din zioa de astăzi şi toată vremea ce va ţinea războiul independenţii, şi în cîtă vreme ţara nu va avea [corect: nu va fi] întărită şi întemeiată prin alianţe şi cetăţi, puterea suveranului va fi dictatorială.

Art. 2. Tot rumânul în stare d-a purta arme va fi ostaş.

Art. 3. Dăjdiile să vor mărgini numai de către trebuinţele statului şi cheltuielile războiului.

Art. 4. Orice om bănuit de vînzare să va cerceta de către o comisie alcătuită de trei mădulare; de să va dovedi şi să va înfiinţa a lui vină, va fi împuşcat în douăzeci şi patru de ceasuri; lipsa întru disciplină, nesupunerea, neîngrijirea la ale sale datorii, constituază vînzare [trădare].

Art. 5. Suveranul dictator va avea dreptul d-a micşora pedepsile şi d-a ierta.

Art. 6. Şase luni după recunoaşterea independenţii rumânilor dă către toate curţile streine, şi puterea dictatorială cu care este îmbrăcat suveranul rumânilor, legiuit încetează şi suveranul va fi dator a promulga Constituţia rumânilor aşa după cum să află hotărîtă aci la vale:

Art. 7. Constituţia rumânilor

a. Ţara Rumânească este un loc slobod pentru cîţi în ea lăcuiesc, pămîntul ei nu să va putea înstreina.

b. Toţi rumânii sînt deopotrivă înaintea pravilii [legii], toţi priimiţi în posturile civile şi militare şi toţi contribuiesc la trebuinţele statului, precum să va hotărî de către Adunarea naţii.

c. Slobozenia individuală este chiezăşuită; nimeni nu va putea fi pîrît şi arestuit decît în întîmplările prevăzute de legi şi după formele ce ele hotărăsc; nimeni nu va putea fi pedepsit făr d-a fi mai întîi judecat.

d. Toţi rumânii au dreptul de a publica şi a tipări ale lor păreri; sînt toţi fără osebire răspunzători pentru scriierile lor, de ale lor cuvinte şi fapte, după pravilă.

e. Persoana suveranului este nesiluită [inviolabilă]şi sfîntă; a suveranului este puterea săvîrşitoare [executivă]; suveranul este şeful cel mai înalt al statului şi comandă puterile de uscat şi de apă, declară războiul, încheie pacea, tractaturile de alianţă şi de comerţ, numeşte întru toate locurile administraţii publice, face reglementurile şi ordonanţele trebuincioase pentru săvîrşirea legilor.

f. Suveranul nu poate întrebuinţa puterea legiuitoare fără priimirea [consimţămîntul] reprezentanţii naţionale.

g. Suveranul singur obşteşte [promulgă] şi întăreşte legile.

h. Puterea judecătorească purcede de la suveran. Dreptatea să dă întru al lui nume prin maghistraţi neschimbaţi pe viaţă; hotărîrile tribunalurilor să vor iscăli numai dă către judecătorii ce le vor da; forfetura sau vinele judecătorilor să vor pedepsi strașnic şi să va regula printr-o întradins lege.

i. În vreme de război puterea suveranului va fi apururea dictatorială.

j. Moştenitorii suveranului rumânilor la suirea lor pe tron vor jura faţă cu reprezentanţii naţii că vor păzi cu credinţă constituţiile rumânilor.

k. Se va înfăţişa un ordin de cinste civil şi militar.

l. Miniştrii şi toţi aghenţii suveranului sînt răspunzători de toate acturile administraţii lor şi a slujbii lor. Numai reprezentanţilor naţii singuri să dă dreptul de a aduce pîră asupra miniştrilor şi a-i trage înaintea tribunalurilor ţării.

m. În vreme de pace nici o dajdie nu să va putea lua dacă nu să va priimi de reprezentanţii naţii asupra cererii suveranului.

n. Deosibit de armia [armata] cea statornică să va înfiinţa o gardă naţională; o putere de apă să va ţinea cu cheltuiala statului.

o. Şase luni după ce să va recunoaşte independenţa, suveranul rumânilor să îndatorează a publica un trup complet de legi publice ţivile şi criminale. Aceste condici de legi întru putere prin singura promulgare a suveranului să vor revizui la fiece zece ani potrivit cu § [paragraful] f.

p. Suveranul şi moştenitorul său să vor bucura de o listă civilă votată de reprezentanţii naţii.

q. Reprezentaţia naţională. Toţi rumânii fără osibire sînt reprezentaţi. Reprezentaţia naţională cercetează toate actele din lăuntru şi din afară ale miniştrilor răspunzători, hotărăşte bugetul ce i să înfăţişează pe tot anul, revizează cheltuielile hotărîte de dînsa, are dreptul a face raporturi suveranului asupra cîtor să ating de enteresul obştesc, priimeşte jălbi de la particolari, mădularele ei sînt nesiluite şi nu pot fi daţi supt judecată decît după ce adunarea voniceşte [permite] a lor arestuire.

r. Şase luni după recunoaşterea independenţii rumânilor, toţi rumânii vor avea după cum să întăreşte prin § t a să chibzui şi a dezbate asupra propunerilor ce i să vor face de către miniştri.

[2] Cornelia Bodea, **Lupta românilor pentru unitatea naţională, 1834-1849,** Bucureşti, 1967, pp. 219-224; Arhiva B.C.S., Fond St. Georges, CCI/15.

BĂLCESCU LA PALERMO

Bustul din Parcul Garibaldi

„Sînt marinar de peste douăzeci de ani, dintre care optsprezece i-am petrecut pe motonava «Transilvania» ca ofițer intendent de bord. Figura marelui nostru patriot Nicolae Bălcescu m-a pasionat încă de pe băncile școlii. Cum «Transilvania» în cursele ei ancora adeseori la Palermo, am avut prilejul, în repetate rînduri, să colind orașul pe urmele marelui nostru istoric și revoluționar, care își sfîrșise, în urmă cu 125 ani, tumultuoasa sa viață în acele locuri".

Astfel începe una dintre cele mai interesante scrisori care au sosit pe adresa revistei noastre. Semnatarul ei: Șerban GHEORGHIU, un marinar în vîrstă de 55 ani, participant la războiul antihitlerist, membru al Partidului Comunist Român, actualmente ofițer în cadrul „Navrom" Constanța.

Pasiunea călătoriei este dublată, la corespondentul nostru, de pasiunea descoperirii, în locurile depărtate pe care le străbate, a mărturiilor trecutului nostru istoric. În acest spirit trebuie înțelese perseverentele investigații întreprinse de Șerban Gheorghiu la Palermo, pentru a răspunde unei întrebări care datează de 125 ani: unde a fost înmormîntat Nicolae Bălcescu, pe care moartea l-a surprins în Hotelul „Alla Trincaria", cînd se afla în fosta capitală a Regatului Siciliei.

„De multe ori, în peregrinările mele prin Palermo, am cutreierat Mollo Vecchio (pe românește Cheiul Vechi), cartier sărac, ai cărui locuitori sînt mai ales muncitori, pescari, docheri. Aici, pe Via Butera, se află fostul Hotel «Alla Trincaria», unde Bălcescu și-a petrecut ultimele zile. Astăzi, datorită stării sale insalubre, clădirea este de nelocuit. Am intrat în cîteva camere, am urcat cu emoție treptele, roase de vreme, ale scării în spirală pînă la mansardă. Într-una din aceste odăi, trebuie să fi locuit Bălcescu, pînă la 29 noiembrie 1852.

Și alte locuri din Palermo îl evocă pe Bălcescu. Astfel, pe aleea principală a Parcului Garibaldi din Piața Marina, în apropierea statuii marelui luptător pentru unitatea Italiei, se găsește și un bust al revoluționarului român. La Cimitirul Rotoli se află un cenotaf, pe care sînt gravate în românește cuvintele dintr-o însemnare a lui Bălcescu din decembrie 1851: «Cel din urmă al meu cuvînt va fi încă un imn ție, țara mea mult dragă». În sfîrșit, am vizitat Cimitirul capucinilor, unde unii presupuneau că s-ar găsi locul de veci al lui Bălcescu. În catacombele acestui cimitir, înființat în 1599 și devenit muzeu, se află expuse, în poziție verticală, peste 8000 mumii (de fapt, trupuri îmbălsămate după o metodă specială).

La Rotoli, l-am cunoscut pe intendentul cimitirului, Lo Cicero Giuseppe, căruia i-am vorbit despre dorința mea de a afla cît mai multe date despre prezența lui Bălcescu prin Palermo, precum și locul în care a fost înmormîntat. Lo Cicero Giuseppe mi-a promis că va face totul pentru a mă ajuta. Nava noastră pleca

din Palermo a doua zi, în primele ore ale dimineții. Am stabilit, așadar, să-i fac o nouă vizită la următoarea escală a «Transilvaniei» în portul de la Marea Tireniană, și, împreună, să ne continuăm investigațiile prin arhivele și catacombele Cimitirului capucinilor.

După cîteva luni, «Transilvania» a ancorat iarăși în portul Palermo. Cu toate că era zi de duminică, Lo Cicero Giuseppe mă aștepta la scara navei și mi-a propus să mergem imediat la Cimitirul capucinilor. Binecunoscut aici, gazda mea era prieten cu administratorul cimitirului, al cărui nume, din păcate, nu l-am reținut. Împreună am cercetat arhivele mănăstirii situate deasupra catacombelor. Acolo am reușit să găsim actele de deces și îmbălsămare, din care rezultă că trupul neînsuflețit al lui Bălcescu a fost depus în culoarele subterane ale cimitirului.

Coborînd apoi în galeriile catacombelor, ne-am oprit pe coridorul central, în fața a cinci mumii, din 1852-1853. Tuturor cinci le lipseau, însă datele necesare identificării: nume, prenume, ziua și luna decesului etc. Totuși, administratorul, care dispunea de o numerotare a tuturor mumiilor, pe baza înregistrării lor, a afirmat că, la mijlocul grupului, s-ar afla Bălcescu. Cadavrul este îmbrăcat simplu, are mîini subțiri, iar chipul mi s-a părut foarte asemănător cu cel al statuii din Parcul Garibaldi. Pe cap purta o căciulă din blană de oaie, de felul celor purtate în Țara Românească, la epoca respectivă. După cîte am observat, nici un alt cadavru nu avea o căciulă similară.

Am obținut copii xerografiate după cele două acte din arhiva Mănăstirii capucinilor și am făcut cîteva fotografii ale celui indicat nouă a fi Nicolae Bălcescu.

Am remarcat, la intrarea în catacombe, o placă comemorativă din marmură albă, asemănătoare celei de pe Via Butera. Nu se preciza însă că Nicolae Bălcescu s-ar afla în galerii.

Am socotit de datoria mea să semnalez toate acestea în speranța că, printr-o cercetare mai amănunțită, se va putea confirma sau infirma ipoteza emoționantă că, spre deosebire de ceea ce se crede îndeobște, trupul lui Bălcescu nu s-a pierdut într-o groapă comună, ci se află în catacombele Cimitirului capucinilor din Palermo".

Șerban GHEORGHIU,
Constanța

★

Pe aceeași temă, ne-a scris și Nicolae CANJA, inginer proiectant la Institutul de studii și proiectări energetice, din București, care, aflîndu-se în orașul Erlangen, din Republica Federală Germania, în cadrul unui contract de asistență tehnică la firma Siemens, din această localitate, a vizionat, la o emisiune a televiziunii din R.F.G., un film documentar, intitulat „Catacombele din Palermo". Pelicula, realizată de o echipă de cineaști din R.F.G. cu concursul călugărilor capucini din Palermo, prezintă istoria galeriilor subterane[1]. „În aceste catacombe, ne relatează în continuare cititorul nostru, au fost mumificate și apoi păstrate, la început, numai corpurile neînsuflețite ale călugărilor, mai apoi și cele ale mirenilor [...] Catacombele se află la o adîncime de cca. 10 m sub grădina Mănăstirii capucinilor.

În cursul prezentării, comentatorul a anunțat la un moment dat: «Acesta este trupul neînsuflețit al revoluționarului român Bălcescu». După care a prezentat, în cîteva cuvinte, activitatea sa patriotică de la 1848 și împrejurările în care și-a sfîrșit viața la Palermo. Corpul lui Bălcescu, deosebit de bine conservat, redat în prim plan cam 30 secunde, se afla în poziție verticală, îmbrăcat în costum de epocă".

★

Dr. Michael KRONER, care a consacrat acestei probleme o pagină în ziarul Karpaten Rundschau, **din Brașov, din 3 decembrie 1976, ne-a declarat, la rîndul său:**

„Atunci cînd Robert Kisch, originar din Transilvania, actualmente la Wuppertal, în Republica Federală Germania, mi-a transmis știrea despre prezența cadavrului lui Nicolae Bălcescu în necropola subterană din Palermo, lucrul mi s-a părut atît de incredibil încît nu am îndrăznit să public nimic înainte de a obține o reconfirmare a ei. L-am rugat pe Robert Kisch să obțină confirmarea scrisă a informației din partea atît a Mănăstirii capucinilor din Palermo, cît și a Televiziunii vest-germane. Din partea acesteia, Werner Koch ne-a răspuns, că Nicolae Bălcescu a fost înmormîntat în catacombele din Palermo, așa cum reiese din registrele de deces păstrate în arhiva Mănăstirii capucinilor.

Robert Kisch, cercetînd în continuare problema și obținînd amănunte prin intermediul unui prieten din Palermo, mi-a confirmat, într-o nouă scrisoare, autenticitatea informației".

★

Semnalînd cercetătorilor relatările corespondenților noștri ne exprimăm speranța că investigații amănunțite vor aduce noi lumini în rezolvarea acestei probleme mai mult decît seculare.

Reproducem facsimilele autorizației de înmormîntare și al filei din registrul de decese în care este înscris numele lui Nicolae Bălcescu, documente ce au fost puse la dispoziția revistei noastre de către ofițerul de marină Șerban Gheorghiu. Primul document se publică în traducere completă, diferind astfel (și din alte cîteva puncte de vedere) de versiunea apărută în N. Bălcescu, Opere, **vol. IV,** Corespondență, **ediție critică de G. Zane, București, 1964, p. 417.**

1 Același film ne-a fost semnalat, din Geretsried, Republica Federală Germania, de către Michael ZIKELI, originar din România și al cărui interes pentru istoria poporului nostru răzbate evident din această corespondență.

Orașul Palermo — Secția St. Agata

AUTORIZAȚIE DE ÎNMORMÎNTARE

Anul o mie opt sute cinci zeci și doi, a douăzeci și noua zi a lunii noiembrie.

Noi, Ducchino Pietratagliata, Senator și Ofițer al stării civile din Comuna Palermo, dată fiind constatarea legală a morții d-lui Nicolae Bălcescu, născut în Valahia,

de ani 31, de profesiune proprietar, domiciliat provizoriu la hotelul Trincaria [moarte] survenită în ziua de joi a lunii menționate, la orele nouăsprezece și jumătate,

după ce am înscris actul de față în registrul certificatelor de deces, autorizăm pe părintele supraveghetor al Cimitirului capucinilor să acorde mormînt menționatului,

după împlinirea termenului de douăzeci și patru de ore prevăzute de lege. Bineînțeles că autorizația de față se eliberează bisericilor care au aprobare superioară pentru înhumarea cadavrelor.

/ss/ Senator
Pietratagliata

În ziua de douăzeci și nouă noiembrie 1852, prohodit de Sac. Joseph Collida, Ecclesie D. Nicolai Gricevum Pascovini

CITTA' DI PALERMO — SEZIONE

LICENZA PER SEPOLTURA

L'anno milleottocentocinquanta[due] il dì
del mese di alle ore
Noi
Senatore ed Ufficiale dello Stato Civile del Comune di Palermo,
essendoci assicurati legalmente della morte di

di anni di professione
domiciliat avvenuta il dì
del mese di alle ore dopo
di avernе formato l'atto sul registro degli atti di morte autorizziamo al Rev.

a dare allo stesso sepoltura, dopo scorso il termine di ore ventiquatto determinato dalla legge, beninteso però che s'intenda accordata la presente a quelle Chiese, che sono superiormente autorizzate al sepellimento dei cadaveri,

IL SENATORE

Gennaro 1852.
Nicolò Vagallo morì a 22. Gennaro — — — 1852.
D: Nicolò Agalbato morì a 26. Febraro — — — 1852.
Nicolò Calagna morì a 2. agosto — — — 1852.
D: Nicolò Bruno morì a 10. ottobre — — — 1852.
Nunzio Sammartano morì a 13. ottobre — — — 1852.

Novembre.
X Nicolò Balcesco morì a 30. Novembre — — — 1852.
Nicolò La Mantia morì a 6. Aprile — — — 1853.
Nicolò Sivrone morì a 10. Maggio — — — 1853.
Nunzio Marino morì a 12. Maggio — — — 1853.
Nunzio Mavotta morì a 19. Maggio — — — 1853.
Nicolò Amoroso morì a 22. Luglio — — — 1853.

„SĂ PREGĂTIM POPORUL PENTRU SOCIALISM"

CONSTANTIN MILLE

În 1886, mișcarea socialistă de la noi se afla în plină acțiune de organizare. În decembrie 1884, la București se înființase Cercul de studii sociale, care a contribuit substanțial la propagarea ideilor socialiste, mai ales în rîndurile tineretului studios. Tot în Capitală, în februarie 1885, apăruse primul cotidian socialist românesc, intitulat Drepturile omului, **publicație care — în afara meritelor sale incontestabile în opera de revoluționare a tinerimii — a jucat un rol important în istoria presei noastre. La sfîrșitul aceluiași an și începutul lui 1886, fruntașii socialiști români discutau cu aprindere, în cadrul a numeroase ședințe, principiile programatice ale mișcării socialiste românești, cuprinse în studiul redactat de Constantin Dobrogeanu-Gherea și intitulat** Ce vor socialiștii români?

Credincioasă principiilor internaționaliste, mișcarea socialistă din România întreținea strînse legături cu partidele frățești din alte țări. Numeroase documente atestă participarea românilor la unele acțiuni cu caracter internațional, activitatea lor, în diferite forme, în cadrul unor organizații din străinătate, inclusiv publicarea unor articole în presa socialistă din alte țări. Printre cei care au desfășurat o susținută acțiune publicistică peste hotare s-a aflat și Constantin Mille (1862-1927).

Exmatriculat în 1881 din Universitatea de la Iași[1] pentru că „propagase în public idei răzvrătitoare în contra ordinii morale și sociale", C. Mille și-a continuat studiile superioare la Bruxelles și Paris. Activînd în cercurile re-

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 6/1972.

1 Mai 1892, la București

voluționare de aici, el și-a făcut numeroase relații printre socialiștii belgieni și francezi. La Paris, de pildă, a avut prilejul să-l cunoască pe Benoît Malon (1841-1893), vechi socialist, membru al Internaționalei I-a și comunard condamnat la moarte în contumacie, în 1871. După 1880, acesta revenise în Franța și se afirmase ca propagator al unui „socialism integral" ce trebuia instaurat numai pe cale pașnică, prin luptă parlamentară. Ideile lui Malon au avut o mare influență, mai ales în mediile intelectuale, care-i apreciau temperamentul de apostol, bunătatea și atașamentul incontestabil față de cauza celor umili. În 1889, alături de Jules Guesde, Paul Lafargue, Edouard Vaillant, Gabriel Deville ș.a., a făcut parte, ca reprezentant al organizațiilor socialiste pariziene, din comisia de organizare a primului congres al Internaționalei a II-a.

Fondator, în ianuarie 1880, al publicației La Revue socialiste[1], una dintre cele mai importante reviste de atunci ale socialiștilor francezi (care va publica în 1889 o cuprinzătoare relatare asupra primului congres al Internaționalei a II-a), Benoît Malon manifesta interes pentru difuzarea unor informații și studii privind evoluția socialismului în lumea întreagă. După întoarcerea lui Mille în țară, în 1884, acesta l-a ținut la curent pe Malon cu momentele principale ale evoluției mișcării din România. La sfîrșitul anului 1884 el i-a trimis, de pildă, o scrisoare, reprodusă neîntîrziat în La Revue socialiste, din 2 februarie 1885, în care îl înștiința că: „La 1/13 februarie viitor va apare primul jurnal cotidian al social-democrației române — Drepturile omului..."; un an mai tîrziu, Mille i-a trimis un articol mai întins, intitulat Les Souffrances des paysans roumains (Suferințele țăranilor români), apărut și el în La Revue socialiste, în numărul din mai 1886, care exprima interesul socialiștilor români pentru soarta țărănimii. De altfel, nu mult mai tîrziu, această preocupare i-a determinat pe militanții socialiști din țara noastră să propună cu insistență includerea „chestiunii agrare" pe ordinea de zi a congreselor Internaționalei a II-a, ei fiind printre primii din Europa care au formulat această propunere.

Un alt articol al lui Mille — din aceeași serie destinată „propagandei externe" și din care vom reproduce în continuare cîteva pasaje în traducere românească — se intitula Le Mouvement socialiste en Roumanie (Mișcarea socialistă în România) și a apărut în revista lui Benoît Malon, în numărul din 19 iulie 1886. Menit să jaloneze, pentru un lector străin, momentele esențiale din evoluția mișcării socialiste românești, articolul nu cuprinde date neapărat inedite pentru istoriografia noastră, dar el interesează prin interpretarea unor evenimente de către un participant activ la desfășurarea lor, ca și prin concepțiile politice și ideologice ale autorului. Utilă se poate dovedi și compararea progra-

[1] A apărut numai cu cîteva numere atunci, fiind reluată în 1885; seria nouă a durat pînă în 1914.

mului socialist formulat în articolul lui Mille şi cel apărut la sfîrşitul studiului lui Gherea Ce vor socialiştii români?, **publicat în mai 1886[1]. După cum rezultă din afirmaţiile lui Mille, la data cînd el îşi redactase articolul, studiul lui Gherea nu fusese dat publicităţii. Diferenţele dintre cele două programe nu sînt foarte mari, unele puncte coincid, altele lipsesc dintr-o variantă sau alta, dar şi micile deosebiri (fie ele de redactare) ne pot ajuta să stabilim mai clar procesul de cristalizare a celui dintîi program marxist al socialiştilor noştri.**

Articolul lui Mille, al cărui titlu l-am citat într-o lucrare mai veche, ne rămăsese necunoscut pînă nu demult, căci colecţia publicaţiei La Revue socialiste **lipseşte din bibliotecile româneşti. Recent însă am primit un xerox după originalul revistei aflat la Bibliothèque Nationale din Paris, trimis nouă, cu deosebită amabilitate, de domnul Jochen Schmidt[2], de la Institut für Osteuropäische Geschichte und Landeskunde, din Tübingen, (R.F.G.), care alcătuieşte o lucrare de doctorat despre mişcarea socialistă românească; îi mulţumim încă o dată — şi pe această cale — pentru bunăvoinţa arătată.**

Tiberiu AVRAMESCU

[...] În 1876, la putere s-a aflat Partidul Conservator, în opoziţie fiind liberalii, politicieni întreprinzători, lipsiţi de scrupule, însetaţi de putere, mari oratori, dar şi panglicari. E de la sine înţeles că această opoziţie liberală a atras în juru-i tinerimea fascinată de cutezanţa şi făgăduielile sale. Astfel că, în 1876, tineretul nostru nu era decît liberal, arătîndu-se străin faţă de oricare alte idei politice [...]. Se urmărea, mai întîi de toate, răsturnarea conservatorilor, deveniţi odioşi pentru toată lumea şi pe care liberalii îi discreditaseră şi-i compromiseseră, zdruncinîndu-i printr-o opoziţie neîndurătoare, înverşunată şi disperată. În sfîrşit, loviţi din toate părţile, conservatorii căzură de la putere, dar aceasta n-a constituit o eliberare. Ajunşi la conducere, liberalii deveniră reacţionari înrăiţi. La drept vorbind, la noi există doar un singur partid: guvernamentalii, cu două state majore, avînd ca şef, unul — pe dl. Lascăr Catargiu, iar celălalt pe dl. Ion Brătianu. Statul major liberal a luat locul statului major conservator şi asta a fost tot [...]

Dar încetul cu-ncetul, tinerimea s-a îndepărtat de liberalii ajunşi la fel de odioşi ca şi conservatorii; gruparea socialistă lua astfel fiinţă, constituind un al treilea partid[3] care se ridică, slab la început, prost organizat, lipsit de experienţă şi fără nici un program de reforme imediate. De atunci însă el a progresat serios [...].

Studenţii, sau, mai precis, întreaga tinerime întîmpina cu căldură socialismul, care-şi crea pretutindeni simpatii şi adepţi. Înspăimîntate, autorităţile — instigate şi de Legaţia ţaristă — au luat măsuri preventive. Astfel, în ajunul aniversării zilei de 18 martie [1881, cînd se împlineau zece ani de la proclamarea Comunei din Paris], conducătorii mişcării au fost arestaţi şi trimişi în judecată [...].

Măsuri meschine, care n-au putut stăvili cursul evenimentelor. Dimpotrivă, mişcarea a luat avînt prin apariţia **Contemporanului** la Iaşi. În jurul revistei s-au grupat toate forţele intelectuale ale socialismului, determinînd un curent ştiinţific şi literar, avangardă a partidului de acţiune în formare. Această publicaţie a şi împlinit cinci ani de existenţă. I se datoreşte popularizarea ştiinţei materialiste. Mai tîrziu **Emanciparea,** la Bucureşti, şi **Dacia viitoare,** care a apărut la Bruxelles şi Paris, au asigurat continuarea luptei. Cele două reviste şi-au încetat apariţia. De doi ani se tipăreşte la Iaşi **Revista socială.** Publicaţie exclusiv ştiinţifică, ea este o puternică armă care spulberă ridicolele argumente economice ale presei burgheze. Îndeosebi acestei reviste i se datoreşte răspîndirea socialismului ştiinţific al lui Marx şi Engels.

Noul partid dispune, de asemenea, de un cotidian, **Drepturile omului,** care, după o campanie triumfătoare ce a durat aproape un an, a trebuit să-şi întrerupă vremelnic apariţia. El şi-a atras, prin polemicile sale virulente, multe simpatii şi a creat o forţă anonimă care acţionează în direcţia distrugerii vechii orînduiri.

Alături de publicaţiile de orientare strict socialistă, se află numeroase altele care susţin mişcarea noastră, precum **Lupta** din Iaşi, redactată de dl. G. Panu şi **Viitorul**[4] amicului nostru C. Filitis, socialist sentimental, reformator şi pacifist. Conducătorii mişcării ştiu prea bine că pentru a atrage ţărănimea e nevoie de „intermediari", adică de propagandişti tineri şi devotaţi. Pînă acum s-a lucrat la organizarea acestui grup de oameni. Şi speranţele noastre s-au realizat pretutindeni. Există peste tot forţe socialiste care nu cer decît să fie organizate şi strîn-

---

[1] Vezi **Magazin istoric,** nr. 7/1973.

[2] Istoricul german a efectuat cercetări în mai multe biblioteci din România, îndeosebi în biblioteca Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., unde i-au fost puse la dispoziţie numeroase documente şi i s-au oferit consultaţii de către specialiştii institutului — **n.r.**

[3] Mille are în vedere aici nu partidul politic propriu-zis, ci mişcarea socialistă la începuturile ei; partidul politic al clasei muncitoare s-a creat în 1893 — **n.r.**

[4] Revista **Viitorul,** de sub direcţia lui Constantin A. Filitis, a apărut la Bucureşti, de la 15 noiembrie 1885 pînă, probabil, în februarie 1886 şi-şi propunea să „fuzioneze" ideile radicale cu cele socialiste; de altfel, reproducea multe articole din **Lupta** fruntaşului radical G. Panu şi din **Românul** lui C.A. Rosetti, subintitulîndu-se chiar „revista ideilor radicale înaintate". La începutul anului 1886, prelua abonamentele efectuate la **Drepturile omului,** care îşi suspendase apariţia la 11 decembrie 1885.

se în jurul unui program cuprinzînd revendicările imediate. Cercul de studii sociale din Bucureşti şi **Revista socială** din Iaşi se preocupă în momentul de faţă de elaborarea acestui program care trebuie să apară nu peste mult timp în **Revista socială,** pentru a fi supus dezbaterii socialiştilor români, urmînd ca după aceea să rămînă definitiv ca program al socialiştilor noştri.

Iată cîteva puncte:

Partea politică:

Votul universal direct, plebiscit, autonomie comunală. Libertatea deplină a conştiinţei, dreptul de întrunire, libertatea presei, desfiinţarea bugetului cultelor; învăţămînt obligatoriu şi fără plată, comunele urmînd să asigure copiilor hrană, haine şi cărţi. Stingerea datoriilor publice; alegerea magistraţilor, justiţie fără plată; emanciparea civilă, politică şi economică a femeii.

Partea economică:

Naţionalizarea pămîntului, utilizarea mijloacelor de producţie de către comune.

Răscumpărarea treptată a proprietăţilor particulare; renta asupra pămîntului să revină naţiunii pentru a acoperi cheltuielile de răscumpărare.

Desfiinţarea dărilor indirecte, cetăţenii cu un venit mai mic de 1 500 lei fiind scutiţi de orice impunere. Impozit progresiv.

Moştenirile colaterale să fie anulate şi atribuite comunelor.

Moştenirile pînă la 100 000 lei să fie supuse la o taxă de 25%; în cazul moştenirilor mai mari, suma care depăşeşte 100 000 lei să rămîie în folosul naţiunii.

Lucrările publice să fie concesionate direct asociaţiilor de muncitori.

Deschiderea de credite asociaţiilor de lucrători organizate pentru realizarea de lucrări industriale sau agricole.

Comunele să fie însărcinate cu procurarea lucrurilor numaidecît trebuitoare locuitorilor lor.

Fără îndoială, acestea nu sînt singurele revendicări ale socialiştilor români. Hotărîţi să acţioneze cu luciditate, ei şi-au propus ca scop obţinerea unor reforme posibile în cadrul organizării actuale. În concepţia lor aceasta constituie îndeosebi un mijloc de a grupa şi de a organiza diferitele elemente ale viitoarei revoluţii sociale.

Cînd aceste idei vor fi pătruns temeinic în conştiinţa opiniei publice, cînd vor deveni obiect al luptelor electorale şi politice, cînd vor interesa şi pe ţărani, înflăcărîndu-i, numai atunci vom considera că ne-am atins ţelul — acela de a introduce socialismul în România, a-l face capabil să sfideze persecuţiile cele mai sîngeroase şi mînia claselor stăpînitoare. Va veni ziua cînd adepţii socialismului se vor constitui într-un puternic partid şi poporul român — care este favorabil ideilor socialiste — şi le va însuşi. Fără îndoială că aşa va fi! Trebuie aflate numai căile pentru a străbate pînă la ţărănime, de a o izbăvi de ignoranţa şi apatia ei seculară, de a o pasiona, într-un cuvînt. Dacă acest lucru se va face, triumful socialismului e asigurat [...]. Din nenorocire, aşezarea geografică a ţării noastre ne impune atenţie şi o infinită prudenţă. Aflaţi între două mari puteri reacţionare, Rusia şi Austro-Ungaria, noi nu putem să facem altceva decît să pregătim poporul pentru socialism, în aşa fel încît să fie gata, atunci cînd revoluţia va cuprinde Europa, să înfăptuiască ideile pentru izbînda cărora s-au jertfit atîţia martiri.

Nu ne este îngăduit nici cel mai neînsemnat gest, din cauza ameninţării de a ne vedea patria cotropită, neîntîrziat, în douăzeci şi patru de ore, de oştile austriace, sau strivită sub cizmele unui Alexandru III.

Trebuie, aşadar, să ne mişcăm în acest cadru strîmt; dar oricît de limitat ne-ar fi rolul, ne pasionează în suficientă măsură, pentru a ne face să jertfim măreţei lupte toate puterile noastre fizice şi intelectuale...

«1 947 PREMIANŢI»

(Urmare din p. 7)

Roşca Ioan — *HD;* Paraschiv Al. — *B;* Mureşan Grigore — *AR;* Ionescu Gh. — *Oradea;* Angelescu Mihail — *Tîrgovişte;* Rus Vasile — *Baia Mare;* Petrescu Vasile — *Slănic Prahova;* Tămăşescu Daniil — *Gheorghe Gheorghiu-Dej, BC;* Ungureanu Xenofonte — *Simleu Silvaniei, GJ;* Bembe Nelu — *AR;* Teodorescu Dorica — *BT;* Matei Vasile — *Zalău;* Bembe Monica — *AR;* Rotaru Petre — *BV;* Creţeanu Teodor — *Vinderei, VS;* Gina Iosif — *Mangalia;* Simionescu Dumitru — *B;* Pîrvuleţu Nic. — *AR;* Pîrvuleţu Aurora — *AR;* Pîrvuleţu Areta — *AR;* Orendovici Roxana — *VS;* Harnagea Veronica — *VS;* Const. Apintei — *Piatra Neamţ;* Rugină Ştefan — *Piatra Neamţ;* Doru Axinte — *Piatra Neamţ;* Iacoban Cornel — *Cîmpulung Moldovenesc, SV;* Iacoban Nicolae — *Cîmpulung Moldovenesc, SV;* Dale Doina — *Petru Groza, BH;* Emilia Caia — *Piatra Neamţ;* Grigoraş Alexandru — *BT;* Dumitrescu Ştefan — *Cîmpina;* Beda Daniel — *Zimnicea;* Marcel Scarlat — *Alexandria, TR;* Rizoiu Ana — *Sebeş, AB;* Radu Iorga — *BR;* Marioara Bodescu — *Sîngeorz-Băi, BN;* Suster Elena — *SV;* Augustin Cîmpeanu — *B;* Mihălceanu Dan — *Cluj-Napoca;* Vărzaru Gabriela — *B;* Pavel Cornelia — *Oradea;* Benţa Remus — *Nazna, MS;* Zenovia Drăghişteanu — *B;* Ormenişan Petru — *BV;* Damian Liviu — *Livada, SM;* Pavel Cornelia — *Oradea;* Vicol Lucia — *B;* Oancea Ion — *Cluj-Napoca;* Tripou Gheorghe — *Reghin;* Cornea Adrian — *Cisnădie;* Cornea Silvia — *Cisnădie;* Bică Vasile — *Craiova;* Constanţa Iorga — *BR;* Bedreag Mircea — *B;* Deac Maria — *Turda;* Grigoraş Adriana — *BT;* Rizoiu M. Ioan — *Piteşti;* Rotaru Ovidiu — *IS;* Predescu Jean — *Craiova;* Idriceanu Nicolai — *IS;* Constantinescu Nicolae — *B;* Romanescu Viorel — *BC;* Rădulescu Nicolae — *Rucăr, AG;* Tudorache Avram — *Ploieşti;* Ipate Dumitru — *Boura, SV;* Ipate Elena — *Ioneasa, SV;* Ipate Sebastian — *Ioneasa, SV;* Ipate Ioan — *Ioneasa, SV;* Ipate Gheorghe — *Toleşti, SV;* Ipate Laura — *Ioneasa, SV;* Alexa Rudolf — *Şerbăneşti, SV;* Ciubotaru Ioan — *Heci-Lespezi, IS;* Rusu Costică — *Anina, CS;* Călinescu Teofil — *Giurgiu;* Achile Rădulescu — *Petroşani;* Ichim Modesta — *Marginea, SV;* Deatc Ioan — *Bretea Română, HD;* Furtună Maria — *Covasna, CV;* Vrînceanu Victor — *Alexandru Vlahuţă, VS;* Victor Preda — *Caransebeş, CS;* Brumă Şerban — *IS;* Ţopa Gheorghe — *Caransebeş;* Vătafu Petre — *B;* Babiuc Octavian — *Siret, SV;* Săndulescu Eugeniu — *B;* Nemeş Vasile — *SM;* Gug Gheorghe — *Oradea;* Popovici Doina — *VS;* Vulpe Neculai — *VS;* Emanoil Ştefănescu — *B;* Feieş Lucica — *B;* Sîrbu A. Vasile — *B;* Văcaru Maria — *SV;* Fedcenco Petre — *Craiova;* Andreescu Cristian — *B;* Agapi Aurel — *Piatra Neamţ;* Tima Aurel — *Mogoş, AB;* Drăgănescu Ion — *Timişoara;* Teodorescu Corneliu — B;

(Continuare în p. 42)

ROMÂNIA ȘI OFENSIVA ALIATĂ DE LA SALONIC

GLENN E. TORREY

„Ah, Sarrail, Sarrail, Sarrail / Noi ne batem și tu stai". Sînt cuvintele unui cîntec din anii primului război mondial, prin care ostașii români își manifestau dezamăgirea față de modul în care Antanta înțelesese să-și respecte obligațiile militare ce și le asumase prin Convenția militară încheiată cu România, la 17 august 1916. Dezamăgirea României era ea justificată? Problema a fost mult discutată în istoriografia română și străină. La peste șase decenii distanță, întrebările rămîn la fel de tulburătoare. Cum se explică înfrîngerile suferite de armata română în 1916? Cum și-a respectat Antanta angajamentele luate prin Convenția militară încheiată cu România? De ce Sarrail rămînea inactiv în timp ce românii purtau lupte aprige?

La aceste întrebări și la altele cîteva, încearcă să răspundă și articolul de față.

În preocupările autorului nu intră însă unele aspecte de mare importanță: rolul jucat de intrarea țării noastre în război pentru degajarea celorlalte fronturi aliate; uriașa concentrare de forțe realizată de Puterile Centrale pe fronturile românești, eroismul și abnegația ostașilor noștri, care au plătit cu mii de vieți manevrele perfide ale diplomației Aliaților. Căci, înainte de bătăliile de la Turtucaia, pe

Unul dintre numeroasele vase spital necesare răniților și bolnavilor din armata lui Sarrail

Jiu, Olt şi Topolog, pe Neajlov şi Argeş, armata română fusese condamnată la înfrîngere de către guvernele Antantei. Mai mult, insuccesele de pe cîmpurile de luptă s-au datorat urzelilor din culisele cabinetelor politice şi ale comandamentelor militare.

Istoricul american Glenn E. Torrey de la Colegiul Emporia din statul Kansas (S.U.A.) scoate în relief aceste crude aspecte ale participării României la prima conflagraţie mondială. Pentru o mai bună înţelegere, trebuie precizat că ţara noastră a intrat în război pentru a-şi desăvîrşi unitatea naţională şi statală; era firesc, deci, ca acţiunea să se desfăşoare în Transilvania şi nu în sud, unde nu avea nici o motivare.

Textul pe care-l publicăm reprezintă traducerea prescurtată a comunicării, 1914 - 1918: România şi beligeranţii. Unele observaţii cu privire la ofensiva lui Sarrail la Salonic, august 1916, **pe care G. E. Torrey a prezentat-o cu prilejul Colocviului de istorie româno-american, desfăşurat între 19 şi 21 august 1974, la Suceava. Titlul, subtitlurile, notele şi parantezele drepte, din versiunea de faţă, aparţin redacţiei** Magazin istoric.

În 1916, România a încheiat un tratat de alianţă cu puterile Antantei şi şi-a trimis trupele peste Carpaţi, ca să-şi realizeze idealul naţional şi să-şi desăvîrşească unitatea statală. Înaintarea iniţială în Transilvania s-a desfăşurat nestingherită, dezastrul s-a produs în sud, unde armata bulgară, sub conducerea unor comandanţi germani, a capturat repede capetele de pod fortificate ale românilor la sud de Dunăre şi a pătruns în Dobrogea. Acest atac, neaşteptat de puternic şi de rapid, a impus oprirea ofensivei în nord şi a adus României o serie de insuccese militare, care s-au succedat pînă la sfîrşitul lui decembrie 1916. La acea dată, după evacuarea Olteniei şi Munteniei şi plecarea guvernului la Iaşi, unităţile române, sprijinite de întăriri ruseşti, au reuşit să stabilizeze frontul în sudul Moldovei.

Istoriografia română enumeră, printre cauzele cheie ale retragerii din 1916, neîndeplinirea de către Aliaţi a obligaţiilor ce şi le asumaseră de a sprijini campaniile iniţiale ale României printr-o ofensivă prealabilă împotriva Bulgariei, pornită de la Salonic. Vina a fost aruncată mai întîi asupra generalului Sarrail, comandantul francez al forţelor aliate de la Salonic. Joffre, comandantul-şef francez, a iniţiat, în septembrie 1916, o anchetă cu scopul de a-l demite pe Sarrail, dar această acţiune a eşuat.

România era de două ori interesată într-o puternică ofensivă aliată în Balcani. Mai întîi, fiind izolată de viitorii ei aliaţi şi dependentă de aceştia pentru obţinerea de material de război, ea spera că o lovitură victorioasă a Antantei, pornind din Grecia, va scoate Bulgaria şi, eventual, Turcia din război, forţele aliate se vor uni cu armata română: astfel s-ar fi creat o linie continuă de front româno-ruso-franco-englez, care ar fi ameliorat situaţia României, precară pe plan atît strategic, cît şi logistic (transporturi, aprovizionare etc.).

În al doilea rînd, intrînd de una singură în acţiune, România înfrunta pericolul unui război pe două fronturi. Interesele naţionale îi dictau ca principalul său efort să fie direcţionat spre nord, în Transilvania, lăsînd doar forţe inferioare pentru apărarea graniţei de sud. Primul ministru I. I. C. Brătianu considerase multă vreme drept o condiţie sine qua non a intrării în război securitatea frontierei cu Bulgaria. Aceasta a fost, de fapt, una din cele patru condiţii principale pe care le-a pus atunci cînd a acceptat, la 4 iulie 1916, să treacă la faza finală a negocierilor cu Aliaţii. La început, a cerut 200 000 ostaşi ruşi care să contribuie la apărarea Dunării; cînd i s-a spus că nu e posibil, a cerut o ofensivă a Aliaţilor de la Salonic cu zece zile înainte de mobilizarea armatei române, pentru a îndepărta pericolul bulgar.

Această formulare figurează în Tratatul de alianţă semnat la Bucureşti, la 17 august 1916. Brătianu avea în vedere o acţiune foarte energică şi prelungită, fie pentru a rupe imediat frontul bulgar, fie pentru a-l împinge înapoi şi a forţa inamicul să degajeze regiunea Dunării. Premierul român nu ştia că Antanta nu avea nici intenţia şi nici mijloacele să se angajeze într-o asemenea acţiune militară.

Invidia şefului şi împotrivirea aliatului

Expediţia de la Salonic a fost un fel de victimă a conflictului dintre şefii politici şi militari atît ai Angliei, cît şi ai Franţei.

Deîndată ce campaniile iniţiale din 1914 au lăsat să se prevadă perspectiva unei confruntări îndelungate şi sîngeroase, în Anglia şi în Franţa au apărut adepţi ai unor operaţii militare importante în regiunea Mediteranei Răsăritene sau în Balcani. Se aprecia că o asemenea lovitură ar neutraliza influenţa politică şi militară a Puterilor Centrale în Europa de Sud-Est, ar permite o legătură directă cu Rusia şi ar atrage de partea Antantei ţările neutre din Balcani: Grecia, Bulgaria şi România. Dar comandanţii militari şefi, Joffre — în Franţa şi Kitchener (apoi Robertson) — în Anglia, au rămas fermi pe poziţia unei strategii vestice, susţinînd că acolo se află frontul principal. De aceea, chiar atunci cînd guvernele respective au aprobat cîte o astfel de operaţie, înaltele comandamente au condamnat-o la dezastru, sabotînd-o direct şi indirect.

Eşecul expediţiei franco-britanice în Dardanele (1915) a dezamăgit România şi Grecia

și a îndemnat Bulgaria să-și lege soarta de Puterile Centrale.

Generalul francez Maurice Sarrail, militar de orientare republicană, cu mulți susținători printre deputații de stînga, s-a distins în luptele de pe Marna[1]. Extrem de popular, era socotit drept succesorul lui Joffre, ale cărui insuccese și purtări dictatoriale stîrneau multe nemulțumiri. Invidios pe Sarrail, comandantul-șef a găsit motiv, în iulie 1915, să-l demită. Pentru a evita o serioasă criză politică, guvernul francez a fost obligat să-i găsească o altă funcție demnă de reputația și influența sa. Din fericire, funcția de comandant al forțelor franceze din Peninsula Gallipoli[2] era liberă.

În septembrie 1915 însă campania din Dardanele intrase în impas. Simultan, iminența unui atac austro-germano-bulgar împotriva Serbiei l-a determinat pe premierul grec Venizelos să solicite o forță expediționară aliată, care să-i permită să țină piept bulgarilor. Cabinetul francez a ales proiectata „Armată a Orientului" pentru această misiune, iar Sarrail a fost repede de acord, deși s-a arătat foarte pesimist.

Englezii au acceptat fără nici o tragere de inimă să participe la expediția de la Salonic. La 5 octombrie, aproape simultan cu atacul Bulgariei împotriva Serbiei, unele trupe aliate au debarcat la Salonic, dar timp de cîteva luni nu au sosit principalele forțe promise. Pe bună dreptate, românii au refuzat propunerile Aliaților de a ieși din neutralitate și de a veni în ajutorul Serbiei. Venizelos a fost obligat să demisioneze și Grecia a devenit, fără voia ei, gazda armatei aliate.

Forțele aliate au sporit în decembrie 1915 cu 90 000 soldați englezi și 60 000 francezi, trupe aduse de la Gallipoli. Dar, era vorba de efective prea mici și au venit prea tîrziu: Serbia fusese cotropită și armata ei se retrăsese în Corfu. În aprilie 1916, 120 000 ostași sîrbi au sosit la Salonic, ridicînd efectivele aliate la 300 000. Mai tîrziu, rușii au trimis și ei o forță simbolică, iar italienii, nemulțumiți de prezența anglo-franceză într-o sferă de influență pe care și-o alocau lor, au contribuit cu o divizie.

Trupele expediționare au întreprins, la sfîrșitul lui 1915, doar acțiuni limitate împotriva dușmanului și au construit puternice poziții defensive în jurul Salonicului. Perspectivele unei ofensive însă nu erau deloc strălucite. Armata bulgară deținea înălțimile cheie ale terenului muntos dinspre nord și se putea retrage fără să-și pericliteze situația. Drumurile și alte mijloace de comunicație erau proaste. Bolile, în special malaria, făceau ravagii printre „apusenii" veniți fără pregătirea corespunzătoare. Joffre refuza sistematic lui Sarrail oamenii și tehnica necesară pentru ofensivă. Sarrail s-a lovit și de opoziția directă a englezilor a căror politică balcanică oscila la întîmplare, între un proiect și altul. În plus, generalul Robertson, șeful Marelui stat major brita-

---

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 9-11/1976.

[2] Situată între Golful Saros și Strîmtoarea Dardanele, Peninsula Gallipoli, care aparține teritoriului balcanic al Turciei, a fost teatrul unei debarcări anglo-franceze, în aprilie 1915. Prost pregătită, prost asigurată, prost condusă, expediția s-a soldat cu înfrîngerea Aliaților, care, în ianuarie 1916, au fost siliți să evacueze terenul cucerit.

După debarcarea lor la Salonic, trupele aliate s-au lovit curînd de neajunsurile unui precar sistem de comunicații..

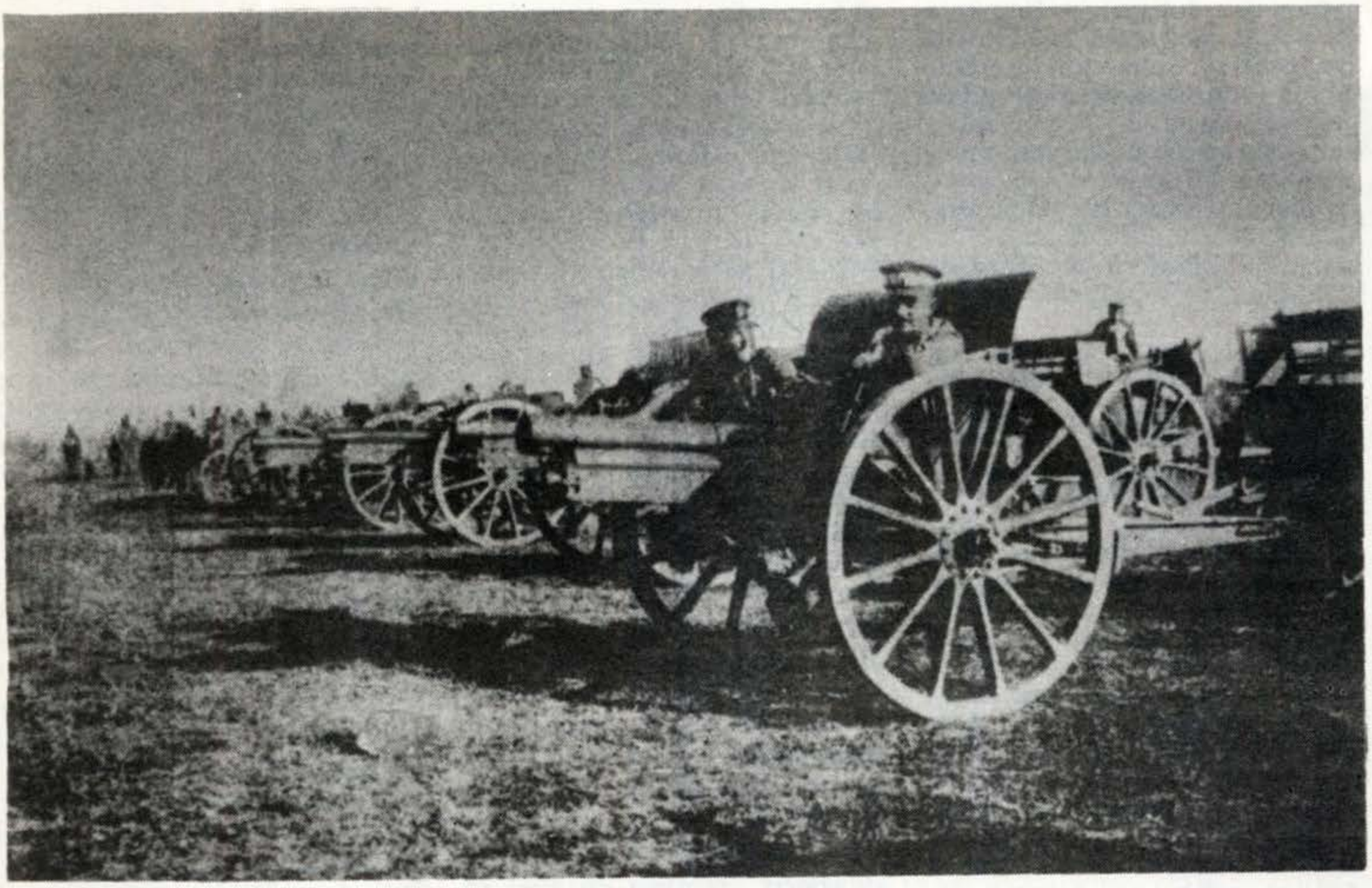

...dar şi de hărţuielile trupelor bulgare, pregătite pentru a da o ripostă puternică

nic, manifesta ostilitate personală faţă de întreaga operaţie de la Salonic, pe care o considera „creaţia politicienilor şi a francezilor", principalii săi duşmani, ţinînd morţiş, după propria-i mărturisire, „să trimită orice om, cal sau puşcă pe Frontul de Apus"; el refuza să doteze şi să aprovizioneze corespunzător forţele britanice de la Salonic, împiedicîndu-le să fuzioneze cu cele franceze, sub comanda lui Sarrail. Mai presus de toate, Robertson respingea cu încăpăţînare ideea oricărei operaţii ofensive.

Capcanele unui proiect de convenţie

La începutul lui iunie 1916, bătălia de la Verdun atinsese stadiul cel mai critic, iar guvernul francez căuta cu disperare mijloace pentru a slăbi presiunea exercitată asupra armatei sale. În acelaşi timp, succesele spectaculoase ale generalului rus Brusilov în ofensiva sa din Galiţia creau condiţii favorabile pentru atragerea României de partea Antantei; românii, la rîndul lor, insistau să se acţioneze la Salonic. La 9 iulie 1916, francezii au cerut insistent britanicilor să autorizeze operaţii ofensive. Răspunsul a fost un refuz net, sub pretextul că artileria şi restul tehnicii necesare nu vor fi disponibile decît în toamnă.

Totuşi, susţinuţi de înclinarea tot mai mare a României spre o intervenţie, francezii au conceput planurile unei ofensive, fără participare britanică. Englezii au cedat numai după ce I. I. C. Brătianu a arătat, la 4 iulie 1916, că este gata să intre în război. Guvernul Maiestăţii Sale, în această eventualitate, „s-a declarat de acord să participe la operaţii ofensive pe frontul Saloniculuí, de o amploare corespunzătoare efectivelor şi armamentului său [...], fie simultan cu, fie imediat după intrarea efectivă a forţelor româneşti în conflict, obiectivul fiind de a reţine cît mai multe trupe bulgare pe frontul din Grecia". Aşadar, participarea engleză avea proporţii **limitate,** urmînd să se desfăşoare **odată cu, sau după, intrarea României în conflagraţie.** Dar românii aşteptau operaţii de mari proporţii, care să aibă loc **înainte** de a se declanşa mobilizarea. Joffre a promis englezilor că le va satisface exigenţele şi, totodată, a subestimat posibilităţile bulgarilor. La 15 iulie, el i-a cerut lui Sarrail un plan de operaţii cu scopul „de a angaja armata bulgară pe frontiera greacă şi s-o împiedice să întreprindă o acţiune serioasă împotriva României".

Simultan, Joffre a iniţiat negocieri cu guvernul român, pentru a încheia o convenţie militară care să prevadă şi operaţia de la Salonic. Şeful guvernului român, care ştia, prin ministrul său la Londra, că englezii preconizau doar „o demonstraţie militară", a cerut ataşatului militar la Paris, colonelul Rudeanu, să pună accentul pe ofensiva de la Salonic în discuţiile cu Aliaţii. La 23 iulie 1916, Robertson, Joffre şi ofiţerii de legătură ai Rusiei, Italiei şi Serbiei au semnat la Paris un [proiect de] acord cu Rudeanu. Convenţia obliga pe Aliaţi să declanşeze, cu 7 zile înainte de intrarea României în luptă, „operaţii ofensive viguroase", cu „toate forţele de la Salonic împotriva inamicului, cu scopul de a anihila libertatea de mişcare a

armatelor bulgare". România se obliga să treacă la ofensivă pe frontul dunărean. Ambele acțiuni urmăreau distrugerea forțelor inamice și realizarea cît mai rapidă a unei joncțiuni. Proiectul de convenție, care nu a fost ratificat la București, arată că anglo-francezii vedeau în ofensiva românească complementul propriei lor acțiuni.

Britanicii au început să dea înapoi în privința ofensivei atunci cînd Brătianu a respins convenția Rudeanu. Premierul român știa că țara sa nu putea să lupte pe două fronturi. Drept care, la 28 iulie, lordul Gray a telegrafiat la Paris că, pînă cînd România nu va fi în război cu Bulgaria, forțele de la Salonic „nu trebuie să facă altceva decît să țină sub observație și să reziste dușmanului la frontiera greacă". Joffre i-a răspuns că rolul trupelor de la Salonic nu trebuie limitat, ele urmînd să atace armata bulgară pentru a-i limita libertatea de acțiune. Dar generalissimul francez accepta teza că, „în afara unor condiții foarte favorabile, unicul obiectiv imediat trebuie să fie respingerea forțelor bulgare", în eventualitatea că ele ar fi atacat. În cele din urmă, Robertson a ordonat forțelor britanice de la Salonic să coopereze cu Sarrail la orice acțiune „necesară reținerii trupelor bulgare la frontiera greacă". Totuși, Anglia rămînea sceptică în privința Balcanilor.

Suspiciunile lui Brătianu și remușcările lui Balfour

Modificarea planurilor aliate referitoare la Salonic nu a fost comunicată niciodată României. Fără îndoială, vizibil, Brătianu se aștepta la mult mai mult decît voiau sau puteau Aliații să ofere. El spera că o operație aliată care să preceadă decretarea mobilizării României ar sili inamicul să-și retragă trupele de la Dunăre.

Pe baza informațiilor furnizate de Puterile Centrale și de Bulgaria, Brătianu știa că bulgarii nu vor ezita să atace România cu majoritatea forțelor lor. El avea, de asemenea, relatări demne de încredere despre deficiențele anglo-francezilor la Salonic. Astfel, atașatul militar român la Sofia i-a trimis un raport care punea sub semnul întrebării potențialul franco-englez, iar atașatul militar de la Atena se pronunța și el nefavorabil despre forțele Antantei. Deși, așa cum a recunoscut mai tîrziu, Brătianu tindea să nesocotească aceste informații, el privea cu suspiciune intențiile aliate în Balcani. Ministrul Franței la București, St. Aulaire, raporta, la 4 august 1916, că „Brătianu a continuat să-mi pună întrebări despre armata de la Salonic. După părerea lui ea nu va putea să-i învingă pe bulgari și nici măcar să imobilizeze majoritatea trupelor lor". La începutul lui august 1916, cînd negocierile au ajuns în stadiul final, bănuielile lui Brătianu au sporit. El avea de gînd să condiționeze „intrarea României în acțiune de ocuparea prealabilă, de către generalul Sarrail, a anumitor puncte, capabile să-mi ofere criterii de evaluare a intențiilor și a forței armatei sale". St. Aulaire l-a convins să nu pună o asemenea condiție, pe care, sub o altă formă, Joffre o respinsese categoric.

Simultan, vădita confuzie care domnea în legătură cu ofensiva lui Sarrail stîrnea neliniște la Londra. La 5 august, ministrul de Externe Balfour sublinia că, pare-se „românii așteaptă mai mult decît o simplă rezistență opusă bulgarilor de trupele de la Salonic". Robertson a adăugat că „atunci cînd România a refuzat să atace în Dobrogea, Joffre i-a spus că unicul obiectiv imediat al armatei de la Salonic era de a rezista bulgarilor". „Aceasta a fost politica noastră — a confirmat Balfour — dar am formulat-o oare cu claritate?". La 11 august Lloyd George și Aristide Briand au semnat la Paris un aide-mémoire căzînd de acord că „obiectivul forțelor aliate la Salonic va fi stăvilirea forțelor bulgare, pentru a ușura acțiunea armatei române, fără a anticipa ceva asupra vreunuia din celelalte obiective care s-ar putea ivi în cursul operației".

Un timp, Foreign Office a voit să insereze următoarea frază în textul Convenției militare semnată cu România pentru a stabili că ofensiva aliată de la Salonic „avea ca obiectiv imediat și declarat de a se opune forțelor bulgare la frontiera cu Grecia". Robertson a căzut de acord: „În măsura în care nu sînt capabil să apreciez forțele bulgare, nu pot fi de acord cu un atac împotriva lor, decît în condițiile amintite [ofensiva românească în Dobrogea]. Orice atac pentru a învinge, în mod decisiv, armata bulgară ar eșua, după părerea mea, iar înfrîngerea noastră ar putea nu numai să ne provoace pierderi de oameni și de prestigiu, ci să determine România să nu mai participe la conflict".

Dar [în ciuda acestor intenții ale britanicilor], Convenția militară [pe baza căreia România a intrat în război] nu conține nici o clarificare, așa cum nici una nu a fost adusă românilor pe cale verbală. Guvernul de la Londra a ținut seama de sfatul diplomatului Sir George Barclay care l-a avertizat: „Dacă cereți aceasta [inserarea unei clauze lămuritoare în text], cred că negocierile [cu România] se vor întrerupe. În etapa actuală, orice frază introdusă în textul convenției pentru a clarifica, în vreun fel, scopurile ofensivei noastre, ar pune în pericol convenția, ba chiar cred că ar torpila-o". Negocierile, repeta el, vor „eșua din cauza oricărei încercări din partea noastră de a clarifica natura ofensivei, care mi se pare a fi destul de vag menționată în Convenție...".

În numele Foreign Office-ului, lordul Hardinge i-a răspuns lui Robertson: „Omițînd

(Continuare în p. 37)

ISTORIA MARELUI OCTOMBRIE (VI)

Acad. I. I. MINȚ

În decursul zbuciumatei istorii a omenirii, s-a întîmplat, nu o dată, ca mari evenimente deschizătoare de drumuri să rămînă legate de cîte un moment-simbol. În Petrogradul revoluției din octombrie un asemenea moment l-a reprezentat luarea Palatului de Iarnă, fosta reședință a țarilor Rusiei, iar acum ultim refugiu al Guvernului provizoriu. La 25 octombrie 1917, cercul în jurul lui se strîngea. În dimineața aceleiași zile, conducătorii muncitorilor, soldaților și marinarilor proclamaseră preluarea puterii. Ocuparea Palatului era acum decisivă pentru anihilarea ultimelor încercări ale Guvernului provizoriu de a mai obține o răsturnare a situației în favoarea sa. Bolșevicii făceau pregătiri intense pentru asalt.

În Palat, cei asediați nu se împăcau cu înfrîngerea. Spre amiază, șeful Guvernului provizoriu, Kerenski, fugise din Petrograd, sperînd încă să găsească undeva trupe fidele cu care să revină. În Petrograd, nu mai avea forțe pe care să se sprijine: unitățile militare trecuseră aproape toate de partea revoluției. Chiar și unitățile de cazaci, tradițional sprijin al puterii împotriva maselor, ezitau să se angajeze de partea unei cauze pierdute. Pretextînd că nu pot acționa fără infanterie, cazacii au respins cererile miniștrilor de a apăra Palatul de Iarnă. Iuncherii — elevi ai școlilor militare — șovăiau și ei dezorientați, iar unele dintre detașamentele lor s-au destrămat.

Extrasele prescurtate din cartea acad. I. I. Mințu, pe care le publicăm în continuarea celor din numerele trecute ale revistei[1], relevă cîteva momente deosebite din ziua de 25 octombrie 1917, care a adus victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism relevă că această victorie „a deschis o nouă epocă în dezvoltarea societății omenești — epoca trecerii de la capitalism la socialism. Făurirea primului stat al muncitorilor și țăranilor, sub conducerea Partidului Comunist Bolșevic, în frunte cu V. I. Lenin, a dat un puternic imbold luptelor revoluționare de pretutindeni, a ascuțit și mai mult contradicțiile de clasă, contradicțiile între țările imperialiste și țările dominate, a stimulat întreaga luptă de eliberare națională și socială".

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 6-10/1977.

Asaltul Palatului de Iarnă

După fuga lui Kerenski, Konovalov a deschis o şedinţă la 25 octombrie, în jurul orei 12, la care au luat parte un număr însemnat de membri ai Guvernului provizoriu[1], practic înlăturat de la putere. Konovalov i-a informat despre plecarea lui Kerenski, despre încercările nereuşite de a apela la cazaci şi despre evenimentele petrecute în noaptea precedentă. „Bolşevicii acţionează pe baza unui plan, iar noi, necunoscînd acest plan şi avînd la dispoziţia guvernului prea puţine forţe, nu reuşim să preîntîmpinăm cuceririle lor şi să le opunem rezistenţa necesară".

Au luat cuvîntul şi alţi participanţi la şedinţă. Între timp, secretarul său i-a şoptit lui Konovalov că a sosit o delegaţie a cazacilor, care vrea să discute cu dînsul. Lăsîndu-l pe Verderevski să prezideze în continuare şedinţa, Konovalov a plecat să vorbească cu reprezentanţii cazacilor. El a încercat să convingă delegaţia, ce reprezenta trei regimente, ca acestea să treacă la acţiune în apărarea guvernului. Cazacii au pus din nou condiţia anterioară: „Vom acţiona numai dacă merge şi infanteria". În momentul în care plecau, Liverovski, l-a auzit pe unul dintre ei spunînd: „Nu va lupta nici un cazac".

La ora 13. 20, şedinţa — întreruptă în jurul orei 13 — a fost reluată. Nikitin a relatat discuţia pe care o avusese la telefon cu primarul Moscovei, eserul Rudnev. Acesta îi comunicase că la Moscova nu s-au produs clarificări ale situaţiei, dar acţiuni directe nu se observă. „După părerea lui Rudnev, a spus Nikitin, noi trebuie să mai rezistăm 24 de ore".

În acest moment a sosit ştirea despre dizolvarea Preparlamentului. Bagratuni a fost chemat urgent de la Comandamentul regiunii militare. El a informat că garnizoana nu execută nici un fel de ordine ale Comandamentului, că au fost ocupate centrala telefonică şi Banca de stat. Iritat, Konovalov i-a cerut lui Bagratuni să răspundă la trei întrebări: dacă s-a făcut o evidenţă a forţelor, ce forţe există la dispoziţia Comandamentului şi cine le va conduce? Bagratuni a răspuns că s-a contat pe sprijinul a trei regimente de cazaci şi pe Regimentul 9 cavalerie, dar aceste unităţi nu au executat ordinul Comandamentului regiunii de a trece la acţiune. „Rămînea să contăm pe iuncheri, a adăugat el, dar iuncherii Şcolii nr. 1 «Peterhof» s-au risipit. Acum, la Palatul de Iarnă se află circa 900 iuncheri şi 100 ofiţeri".

S-a pus la vot propunerea cu privire la numirea unui împuternicit special pentru „restabilirea ordinii". Majoritatea s-a pronunţat pentru Kişkin, care a primit „împuterniciri extraordinare pentru restabilirea ordinii în Capitală şi apărarea Petrogradului împotriva acţiunilor anarhice, de oriunde ar veni acestea". În subordinea lui intrau acum toate autorităţile militare şi civile. În ajutorul lui Kişkin au fost numiţi P. Palcinski şi P. Rutenberg. „Dictatorul" nou-numit a plecat la Comandamentul regiunii militare, inaugurîndu-şi activitatea cu înlăturarea lui Polkovnikov[2] de la comanda Regiu-

---

[1] **Membrii celui de-al treilea şi ultim Guvern provizoriu**

Guvern format la 25 septembrie/8 octombrie 1917:

A.F. KERENSKI — prim-ministru şi comandant suprem al armatei;

A.I. KONOVALOV — locţiitor al primului ministru şi ministrul Comerţului şi Industriei;

M.I. TEREŞCENKO — ministrul Afacerilor Externe;

A.I. VERHOVSKI — ministru de Război;

D.N. VERDEREVSKI — ministrul Marinei;

K.A. GVOZDEV — ministrul Muncii;

P.N. MALIANTOVICI — ministru de Justiţie;

S.N. PROKOPOVICI — ministrul Alimentaţiei;

M.B. BERNAŢKI — ministru de Finanţe;

S.S. SALAZKIN — ministrul Învăţămîntului;

N.M. KIŞKIN — ministrul Asistenţei Publice;

A.M. NIKITIN — ministrul Poştelor şi Telegrafului;

S.A. SMIRNOV — ministrul Controlului de Stat;

A.V. KARTAŞEOV — ministrul Cultelor;

A.V. LIVEROVSKI — ministrul Transporturilor;

S.L. MASLOV — ministrul Agriculturii (numit la 3 octombrie/16 octombrie 1917);

S.N. TRETIAKOV — preşedintele Consiliului Economic de pe lîngă Guvernul provizoriu.

Guvern arestat la 25 octombrie / 7 noiembrie 1917.

[2] Numirea lui Kişkin şi a ajutoarelor sale, reprezentînd aripa dreaptă a Guvernului provizoriu, ca şi destituirea lui Polkovnikov au provocat nemulţumiri în rîndurile menşevicilor şi eserilor. În unele lucrări sovietice, evenimentul este numit „lovitura cadetă", în interiorul Guvernului provizoriu. Ea a provocat noi fisuri în tabăra eterogenă a adversarilor insurecţiei. Ca răspuns la înlăturarea lui Polkovnikov, eserii şi menşevicii au protestat, retrăgîndu-şi comisarii detaşaţi la Comandamentul regiunii.

nii militare Petrograd şi numirea generalului Bagratuni în locul acestuia.

La ora 18, şedinţa de la Palatul de Iarnă a fost reluată. S-a pus problema dacă miniştrii să rămînă la Palat sau să plece acasă. S-au hotărît să rămînă. În acest moment le-a parvenit ştirea că patru din cele şase tunuri aflate la Palatul de Iarnă au părăsit poziţiile, că Şcoala de sublocotenenţi din Oranienbaum a primit un permis de liberă trecere din partea C.M.R. şi părăseşte Palatul, iar şcoala din Peterhof aşteaptă un permis similar. Pe la orele 19, Nikitin a luat din nou legătura cu Moscova, comunicînd primarului Rudnev că membrii guvernului, hotărîţi să se apere pînă la sosirea trupelor de pe front, l-au învestit cu împuterniciri guvernamentale pentru lupta împotriva insurecţiei.

Ultima telegramă a Guvernului provizoriu

Între timp, forţele de care dispunea C.M.R. erau în continuă creştere. De Palat s-au apropiat ostaşii Gărzilor roşii din Uzinele „Putilov" şi „Obuhov" şi alte detaşamente.

Comandamentul de campanie, aflat la Fortăreaţa Petru şi Pavel, a convocat, în jurul orei 18, o consfătuire a comandanţilor de unităţi. După prezentarea de către aceştia a unor scurte rapoarte, s-a hotărît să se dea Guvernului provizoriu înlăturat de la putere şi trupelor de care acesta mai dispunea un ultimatum prin care să li se ceară capitularea, iar, în caz de refuz, să se deschidă focul împotriva lor.

La Comandamentul regiunii militare au fost trimişi cu ultimatumul doi militari, V. Frolov şi A. Galanin. Pe la ora 18.30 solii au fost introduşi în clădirea Comandamentului. I-au găsit acolo pe N. M. Kişkin, pe amîndoi locţiitorii lui — P. I. Palcinski şi P. M. Rutenberg — precum şi pe generalul A. I. Bagratuni şi locotenent-colonelul N. N. Poradelov. Cei doi au înmînat ultimatumul care glăsuia: „Prin hotărîrea Comitetului Militar-Revoluţionar al Sovietului din Petrograd al deputaţilor, muncitorilor şi soldaţilor, Guvernul provizoriu este declarat ca fiind înlăturat. Întreaga putere trece în mîinile Sovietului din Petrograd al deputaţilor muncitorilor şi soldaţilor. Palatul de Iarnă este încercuit de trupele revoluţionare. Tunurile Fortăreţei Petru şi Pavel şi ale navelor «Aurora», «Amur», şi altele sînt îndreptate spre Palatul de Iarnă şi clădirea Statului major general. În numele Comitetului Militar-Revoluţionar propunem membrilor Guvernului provizoriu şi trupelor de care dispune să capituleze. Guvernul provizoriu, ofiţerii superiori din Statul major general şi din Corpul superior de comandă urmează a fi arestaţi, iuncherii şi funcţionarii vor fi dezarmaţi şi, după verificarea identităţii, eliberaţi.

Vi se lasă la dispoziţie 20 minute pentru transmiterea răspunsului. Termenul ultimatumului se încheie la ora 19.10, după care se va deschide imediat focul. În răstimpul acordat pentru răspuns trebuie să terminaţi evacuarea infirmeriei. Evacuarea se va face prin strada Milionaia. Răspunsul să fie remis celui trimis.

Preşedintele Comitetului Militar Revoluţionar
ANTONOV[1]
Comisarul Fortăreţei Petru şi Pavel
G.B.[2]"

Primind ultimatumul, Kişkin a luat legătura prin telefon cu Konovalov şi Tereşcenko, apoi a început să se consulte cu cei de la Comandamentul regiunii. Termenul acordat prin ultimatum se apropia de sfîrşit şi s-a cerut o prelungire. Solii au fost de acord să mai aştepte zece minute. Kişkin s-a grăbit spre Palatul de Iarnă unde, între timp, Tereşcenko îi invitase pe miniştri în biroul lui Konovalov, pentru a li se comunica primirea ultimatumului. Peste circa 5 minute, a ajuns acolo şi Kişkin, însoţit de locţiitorul său Rutenberg. S-a hotărît să nu se dea răspuns la ultimatum, să se rămînă în Palatul de Iarnă şi să se reziste.

Konovalov a trimis la Marele Cartier General următoarea telegramă: „Sovietul din Petrograd al deputaţilor muncitorilor şi soldaţilor a proclamat înlăturarea guvernului, a cerut transferarea puterii sub ameninţarea că tunurile Fortăreţei Petru şi Pavel şi ale crucişătorului «Aurora» vor bombarda Palatul de Iarnă. Guvernul poate remite puterea numai Adunării constituante; a hotărît deci să nu se predea şi să se pună sub protecţia poporului şi armatei. Urgentaţi trimiterea de trupe".

A fost ultima telegramă a Guvernului provizoriu al Rusiei. La ora 18.30 comandantul frontului de nord, generalul Ceremisov, l-a chemat la telefon pe generalul Bagratuni. La întrebarea lui Ceremisov ce se mai aude, Bagratuni a răspuns că Piaţa Palatului de Iarnă a fost blocată, batalioanele de ciclişti nu au sosit nici pînă în acest moment, deşi se află, după unele zvonuri, la 70 kilometri.

— Cine le-a oprit, l-a întrebat Ceremisov?

— Probabil din dispoziţia Sovietului din Petrograd, a răspuns Bagratuni.

În acest moment, Bagratuni a fost chemat, probabil în legătură cu venirea solilor la Comandamentul regiunii. Loco-

---

[1] Antonov-Ovseenko V. A. — matematician, militant din anii tinereţii al mişcării revoluţionare din Rusia. Un timp, în emigraţie a făcut parte din curentul menşevic. În iunie 1917, a intrat în Partidul Bolşevic. Ca bun cunoscător al artei militare, a jucat un rol important în elaborarea planului concret al insurecţiei din octombrie şi în conducerea operaţiilor pe timpul acesteia. Ulterior — conducător militar sovietic de seamă.

[2] G. I. Blagonravov — sublocotenent în Regimentul 180 de rezervă, bolşevic, numit încă la 20 octombrie de către C.M.R. comisar al Fortăreţei.

tenent-colonelul N. N. Poradelov a continuat convorbirea. „Adevărata noastră situaţie, a raportat acesta, este înfrîngerea neîndoielnică". Ceremisov a întrebat dacă Comandamentul regiunii nu este ocupat şi dacă Bagratuni are posibilitatea să menţină contactul cu Kerenski. A urmat răspunsul: „Comandamentul regiunii nu este ocupat, dar nu ştim unde se află în acest moment Kerenski, deşi am întrebat de dînsul". Ceremisov i-a cerut lui Poradelov să vorbească la telefon cu generalul de serviciu, Levitki, şi să afle ce se petrece la Palatul de Iarnă.

— Voi încerca să telefonez, deşi legătura telefonică este parţial ruptă, a declarat Poradelov.

— Voi aştepta, a răspuns Ceremisov.

— Am înţeles! A răspuns Poradelov. Vorbesc imediat şi vă raportez.

După un timp, Ceremisov a întrebat nerăbdător unde este Poradelov şi dacă mai are mult de aşteptat răspunsul acestuia. A urmat un mesaj emoţionat al telegrafistului, care se mai păstrează pînă astăzi pe banda respectivă: „Îl găsim imediat, comandamentul este ocupat de militar-revoluţionarul... Încetez transmisia, plec, comunicaţi-i acest lucru comandantului şef al frontului de nord, părăsim acum cu toţii Comandamentul".

În timp ce miniştrii se sfătuiau, Comandamentul unităţilor revoluţionare a constituit un detaşament alcătuit din luptători ai Gărzilor roşii, marinari şi soldaţi ai Regimentului Pavlovsk. Împărţindu-se în două grupe, detaşamentul a ocupat Comandamentul regiunii militare şi i-a arestat pe ofiţeri, fără vreo ciocnire armată. Astfel toate ieşirile din Piaţa Palatului au fost blocate. Dacă Marele Cartier General ar fi reuşit să trimită trupe spre Petrograd, nimeni nu ar fi putut veni în întîmpinarea lor.

Neprimind răspuns la ultimatum, C.M.R. a decis să dea semnalul pentru asaltul Palatului de Iarnă.

Gărzile roşii — în primele rînduri

Miniştrii lui Kerenski căutau cu înfrigurare mijloacele de a rezista pînă la sosirea unor trupe de pe front. În acest timp, pe frontul de nord se căutau unităţile de cazaci, între Comandamente se purtau tratative interminabile, se emiteau ordine, dar soldaţii citeau cu pasiune comunicatele despre trecerea puterii în mîinile poporului şi adoptau rezoluţii de sprijinire a insurecţiei.

Cu greutăţi de neînchipuit, ascunzîndu-şi adevăratele scopuri, Comandamentul deplasa unele garnituri cu trupe spre Capitală, dar, în timp ce acestea se apropiau de Petrograd, soldaţii aflau adevărul despre revoluţie şi se declarau de partea ei. La ora 20, iuncherii rămaşi la Palat au cerut să discute cu membrii guvernului, care i-au rugat să mai aştepte, relatîndu-le convorbirile cu frontul şi încredinţîndu-i că ajutorul este pe cale de a sosi[1]. Dar pe la ora 22, cazacii (circa 300) au anunţat că pleacă. După ei, iuncherii Şcolii militare de ingineri şi-au trimis şi ei delegaţii să anunţe că vor să părăsească Palatul de Iarnă. Konovalov, Maslov şi Tereşcenko au încercat să-i convingă pe toţi să rămînă. Iuncherii au acceptat în silă, cazacii însă au plecat.

Un rol important în descompunerea garnizoanei Palatului de Iarnă l-a avut munca sistematică, perseverentă şi iscusită de agitaţie desfăşurată de bolşevici. Nu o dată, agitatorii au pătruns în Palat şi au organizat discuţii cu iuncherii şi soldaţii. Iată ce relata locotenentul A. Sinegub: „Într-un coridor luminat se înghesuie nişte iuncheri... Pe o ladă stă în picioare un tip în manta soldăţească şi strigă ceva. Cei din jur se frămîntă, murmură. Ce este, ce miting mai e şi ăsta? — Răzbat şi eu în rîndurile din faţă, din dorinţa de a prinde, în vuietul general, sensul cuvintelor aruncate de cel de pe ladă... În sfîrşit, reuşesc să ascult... «Peste 5 minute „Aurora" va deschide focul. Peste 5 minute. Şi repet încă o dată: cine va depune armele şi va ieşi din Palat va fi cruţat. Nu vă lăsaţi înşelaţi!» — Sînt cuvintele oratorului. Un agitator! Am înţeles şi am simţit cum mă scutură un fior".

În Palatul de Iarnă au pătruns nu numai agitatori de rînd, ci şi conducători ai insurecţiei. În seara zilei de 25 octombrie, de pildă, G.I. Ciudnovski[2], membru al triumviratului operativ care conducea asediul Palatului, a primit un iuncher, trimis de Şcoala din Oranienbaum. Tînărul i-a declarat: „Iuncherii nu doresc să lupte împotriva fraţilor lor. Vor să plece din Palatul de Iarnă". Ciudnovski s-a dus împreună cu emisarul la Palat, dar aici a fost arestat şi ţinut sub pază. Dar el le povestise deja iuncherilor care era adevărata situaţie din oraş şi, după un timp, aceştia au cerut eliberarea conducătorului bolşevic.

C.M.R. a continuat să-şi sporească neîncetat forţele. Co-

---

[1] Kerenski, ajuns la Gatcina, nu a găsit trupele pe care le aştepta de pe front, pentru a le conduce împotriva Petrogradului, şi a plecat spre Pskov, unde se afla Cartierul general al frontului de nord. Între timp, comitetele tuturor celor trei armate ale acestui front declaraseră drept inadmisibilă trimiterea de trupe la Petrograd. La rîndul său, comandantul frontului, generalul Ceremisov, a adoptat o poziţie de neutralitate. Aflînd de numirea cadetului Kişkin ca dictator şi vrînd să-şi demonstreze loialitatea faţă de Soviete şi de comitetele de soldaţi, Ceremisov a dispus, în seara zilei de 25 octombrie, oprirea oricăror deplasări de trupe în direcţia Petrograd.

[2] Unul dintre conducătorii organizaţiilor partidului bolşevic din armată, membru al C.M.R., comisar al Regimentului „Preobrajenski", ale cărui cazărmi se aflau în imediata apropiere a Palatului.

mandamentele raionale ale Gărzilor roşii trimiteau noi şi noi detaşamente, înarmate cu puşti din arsenalul Kronverk. Tîrziu seara, au intrat pe Neva navele de război care porniseră de dimineaţă din Kronstadt. În total, în seara de 25 octombrie, C.M.R. avea la dispoziţie 11 nave de luptă şi peste 10 000 marinari.

De la Smolnîi, Lenin trimitea indicaţii triumviratului format din Podvoiski, Antonov-Ovseenko şi Ciudnovski, insistînd asupra cuceririi grabnice a Palatului de Iarnă. El cerea ca în locurile cele mai importante şi mai periculoase să se afle muncitori înarmaţi, gata mai curînd să moară decît să-şi abandoneze poziţiile.

Peste tot, în primele rînduri se aflau luptătorii din Gărzile roşii muncitoreşti. Ei reprezentau forţa de şoc a trupelor revoluţionare, asigurau coeziunea acestora. Dat fiind că marinarii erau şi ei recrutaţi mai ales din rîndurile clasei muncitoare, devine evidentă hegemonia proletariatului, atît în mersul general al revoluţiei, cît şi în cursul asaltului decisiv împotriva vechii puteri.

Ora 1.50

Se făcuse deja ora 21 cînd Podvoiski i-a ordonat lui Blagonravov să se ducă la Fortăreaţa Petru şi Pavel pentru a da semnalul de declanşare a asaltului şi a deschide focul de artilerie. După aceea, s-a auzit lovitura tunurilor de pe crucişătorul „Aurora". A început şi tirul de artilerie de la Fortăreaţa Petru şi Pavel. Trupele revoluţionare au trecut la lichidarea rezistenţei ultimului punct de sprijin al contrarevoluţiei din Petrograd.

Stînd în spatele baricadelor, trupele rămase fidele lui Kerenski au deschis un foc in-

Crucișătorul revoluției

Construit în anul 1900, la Şantierele amiralităţii din St. Petersburg (Leningrad), crucişătorul „Aurora" avea un deplasament de 6 800 tone, un echipaj de 570 oameni, 10 tunuri de 150 mm şi 20 de 75 mm. În 1904, cînd a izbucnit războiul ruso-japonez, nava a intrat în compunerea Escadrei a 2-a a Pacificului, de sub comanda amiralului Rojdestvenski. La 15 octombrie 1904, escadra a părăsit portul baltic Liepaya (pe atunci Libava) şi, după o călătorie de peste şapte luni — urmărită în presă de aproape întreaga lume — a ajuns în apropierea insulelor japoneze. Dar, între timp, Port-Arthurul capitulase. În ziua de 27 mai 1905, încercînd să se îndrepte spre portul siberian Vladivostok, Rojdestvenski a fost nevoit să lupte cu întreaga flotă japoneză, în strîmtoarea Tsushima. „Aurora" a fost lovită de cîteva proiectile, a înregistrat 20 morţi şi 95 răniţi (comandantul, căpitanul de rangul I, Egoriev, a fost ucis, iar secundul rănit), dar a pricinuit, la rîndul ei, avarii navelor japoneze.

Spre sfîrşitul aceleiaşi zile de 27 mai, flota rusă şi-a schimbat temporar drumul, navigînd spre sud-vest. Viceamiralul Enqvist — sub comanda căruia se găseau crucişătoarele — a trecut în fruntea formaţiei cu navele mai rapide. Pe timpul nopţii, el a pierdut însă legătura cu cuirasatele, care-şi reluaseră drumul spre Vladivostok. Din lipsă de combustibil, în dimineaţa zilei de 28 mai, „Aurora" — şi alte două nave, „Oleg" şi „Iemciug", s-au îndreptat spre Manila, capitala Filipinelor. Ele au rămas internate aici pînă la sfîrşitul ostilităţilor, întorcîndu-se apoi în patrie.

Primul război mondial. Progresele înregistrate în domeniul construcţiilor de nave şi, în special, apariţia crucişătoarelor uşoare au făcut ca „Aurora" să fie socotită un crucişător prea lent pentru acţiunile din larg ale flotei. La începutul anului 1917, ea se afla pe Neva pentru reparaţii. Apoi a luat parte la unele operaţii militare în Golful Finic, în cadrul Brigăzii 2 de crucişătoare, comandată de viceamiralul Kuroş. După revoluţia din februarie, s-a constituit, la bordul ei, un comitet revoluţionar al marinarilor. La 23 octombrie 1917, Guvernul provizoriu a ordonat ca „Aurora" să iasă în larg, dar în ziua de 24 Comitetul militar-revoluţionar al insurecţiei a dispus ca ea să urce pe Neva, pînă la podul Nikolaevski, în aval de Palatul de Iarnă. Fluviul nu mai fusese dragat de la începutul războiului. „Aurora", care în mod normal avea pescajul[1] de şapte metri, îmbarcase acum şi muniţia. De aceea, iniţial, comandantul ei a refuzat riscul de a-şi eşua nava. Comisarul Belîşev nu a renunţat însă la tentativă: sondînd fluviul, în amonte, cu o ambarcaţiune, un pilot a raportat că se poate trece. În noaptea de 24 spre 25 octombrie, nava a început să urce încet pe Neva. Spre dimineaţă, la ora 3.30, ea a lăsat ancora lîngă pod. Sub ameninţarea tunurilor sale, iuncherii s-au retras şi, la luminile proiectoarelor de pe crucişător, podul Nikolaevski a fost redat circulaţiei.

În seara zilei de 25 octombrie/7 noiembrie, tunarii de pe „Aurora" au tras istoricele lovituri în direcţia Palatului de Iarnă.

Utilizat ulterior, pentru scurt timp, ca navă-şcoală în marina sovietică, crucişătorul „Aurora" a fost păstrat pe listele flotei, întreţinut ca orice navă în serviciu şi ancorat pe Neva, ca mărturie şi simbol al istoricelor evenimente din octombrie 1917.

N. KOSLINSKI

---

[1] **Adîncimea de afundare în apă a unei nave, măsurată pînă la linia de plutire.**

Trupe revoluționare și ultimul punct de rezistență al Guvernului provizoriu, Palatul de Iarnă (a cărui clădire se află în imaginea de mai jos)

tens asupra lanțului de atacanți care se apropiau din toate direcțiile. De cîte ori înceta focul, apărătorii observau cum unitățile revoluționare își continuau neslăbit înaintarea. Atacanții au ajuns la intrarea în Palat dinspre Ermitaj; unii pătrunseseră deja în clădire prin ferestrele de la subsol. Către miezul nopții, într-o cameră învecinată cu cea în care se aflau membrii guvernului, s-a auzit o explozie. Un grup de marinari, care urcaseră pe scările interioare de serviciu, pînă la galeria de sus, au aruncat o bombă în coridorul de dedesubt. În încăperea în care se găseau miniștrii a fost adus un iuncher rănit; al doilea rănit a venit singur. „Kișkin i-a pansat, iar Bernațki le-a dat batista, a înregistrat în jurnalul său Liverovski. Apoi a fost stins incendiul care izbucnise pe coridor, de pe urma exploziei bombei". Tot ce le mai rămăsese de făcut dregătorilor era să fie sanitari și pompieri. A urmat o acalmie de scurtă durată, în răstimpul căreia majoritatea iuncherilor și-au luat armele și au părăsit Palatul. A rămas numai Școala de ofițeri genișți condusă de colonelul Ananiev, care dirija apărarea. Un post alcătuit din 15 iuncheri ai acestei școli păzea ușa camerei în care se aflau membrii guvernului.

După miezul nopții, insurgenții au pornit ultimul atac cu strigăte de „Ura"! Deschizînd larg porțile, atacanții au umplut curtea. Cîteva sute de oameni au pătruns în același timp în parterul Palatului. A început dezarmarea iuncherilor.

Istoria insurecțiilor nu mai cunoaște nici o bătălie care să se fi desfășurat într-o clă-

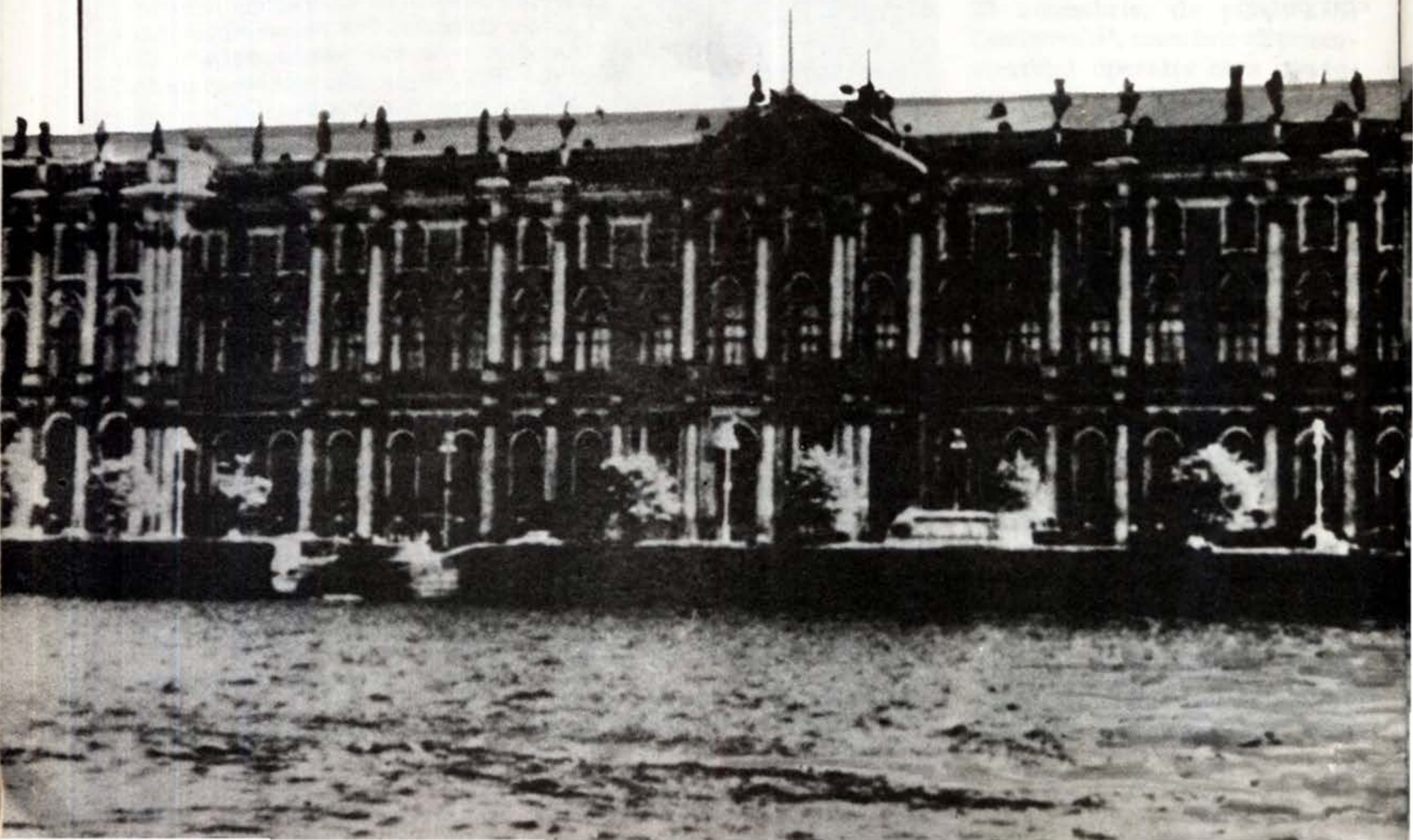

dire de asemenea dimensiuni. Nimeni nu știa unde se refugiase guvernul în timpul luptei. Pentru a lichida toate focarele de rezistență trebuiau cucerite sute de camere și de săli. Se știa doar că miniștrii plecaseră din sala de malahit — sediul obișnuit. Cine putea preciza noua „adresă"? Personalul de serviciu fugise, iuncherii discutau numai în limbajul armelor; în cazul că se predau, nici ei nu erau în stare să explice unde se ascundeau miniștrii; uneori indicau direcții false.

„Într-una din camere, relatează Antonov-Ovseenko, l-am întîlnit pe Palcinski...

— Unde este Guvernul provizoriu? — l-am întrebat eu...

El a făcut un gest înspre o direcție laterală. În acest moment s-au auzit strigăte:

— Aici, aici...

În realitate era o pistă falsă. Ne-am întors repede..." Podvoiski, Antonov-Ovseenko, Ciudnovski și mulți alți membri ai C.M.R. se aflau în rîndurile atacanților. Ei au luat măsuri împotriva oricăror tentative de sustragere a unor obiecte de valoare în eventualitatea că odată cu asediatorii ar fi pătruns în Palat și unele elemente interlope. Pînă și adversarii au remarcat ordinea și perseverența cu care insurgenții au tradus în viață planul minuțios al bolșevicilor. Astfel, locotenent-colonelul Kovalevski, de la Statul major al comandantului suprem, comunica într-o telegramă, trimisă la 26 octombrie: „Raportul real de forțe este de asemenea natură, încît, pînă tîrziu seara, cînd a început asediul Palatului de Iarnă, insurecția s-a desfășurat fără vărsare de sînge. Insurgenții au pătruns în pozițiile trupelor guvernamentale fără nici o împotrivire. Planul insurecției a fost în mod neîndoielnic elaborat din timp și a fost tradus întocmai în viață". La ora 1.30, în noaptea spre 26 octombrie, aproximativ 200 oameni au intrat în sala vecină cu camera unde se ascunseseră membrii Guvernului provizoriu.

Cu baioneta la armă, ei s-au apropiat de iuncherii postați la ușă, i-au dezarmat și arestat, după care au năvălit în camera spațioasă și i-au înconjurat pe miniștrii ce ședeau în jurul mesei. În numele C.M.R., Antonov-Ovseenko i-a declarat arestați. Cînd a început întocmirea procesului-verbal de arestare, ceasul arăta 1.50. Momentul a căpătat aspectul unei solemnități. Calm, ca și cum ar fi îndeplinit ceva obișnuit, unul sau altul din insurgenți trecea în chip de santinelă lîngă ministrul arestat, de îndată ce-i auzea numele. Îi ținea ironic paltonul, în timp ce fostul demnitar, de emoție, nu mai nimerea mînecile.

La ora 2.10 noaptea, s-a terminat întocmirea procesului-verbal. Cei arestați au fost trimiși la Fortăreața Petru și Pavel; ofițerii și iuncherii au fost dezarmați și lăsați să plece.

Știrea căderii Palatului de Iarnă — ultimul punct de rezistență a Guvernului provizoriu înlăturat de la putere — a ajuns imediat la Smolnîi. Acolo începuseră lucrările celui de-al doilea Congres al Sovietelor din Rusia.

Introducere, traducere și note de
Vladimir ZAHARESCU

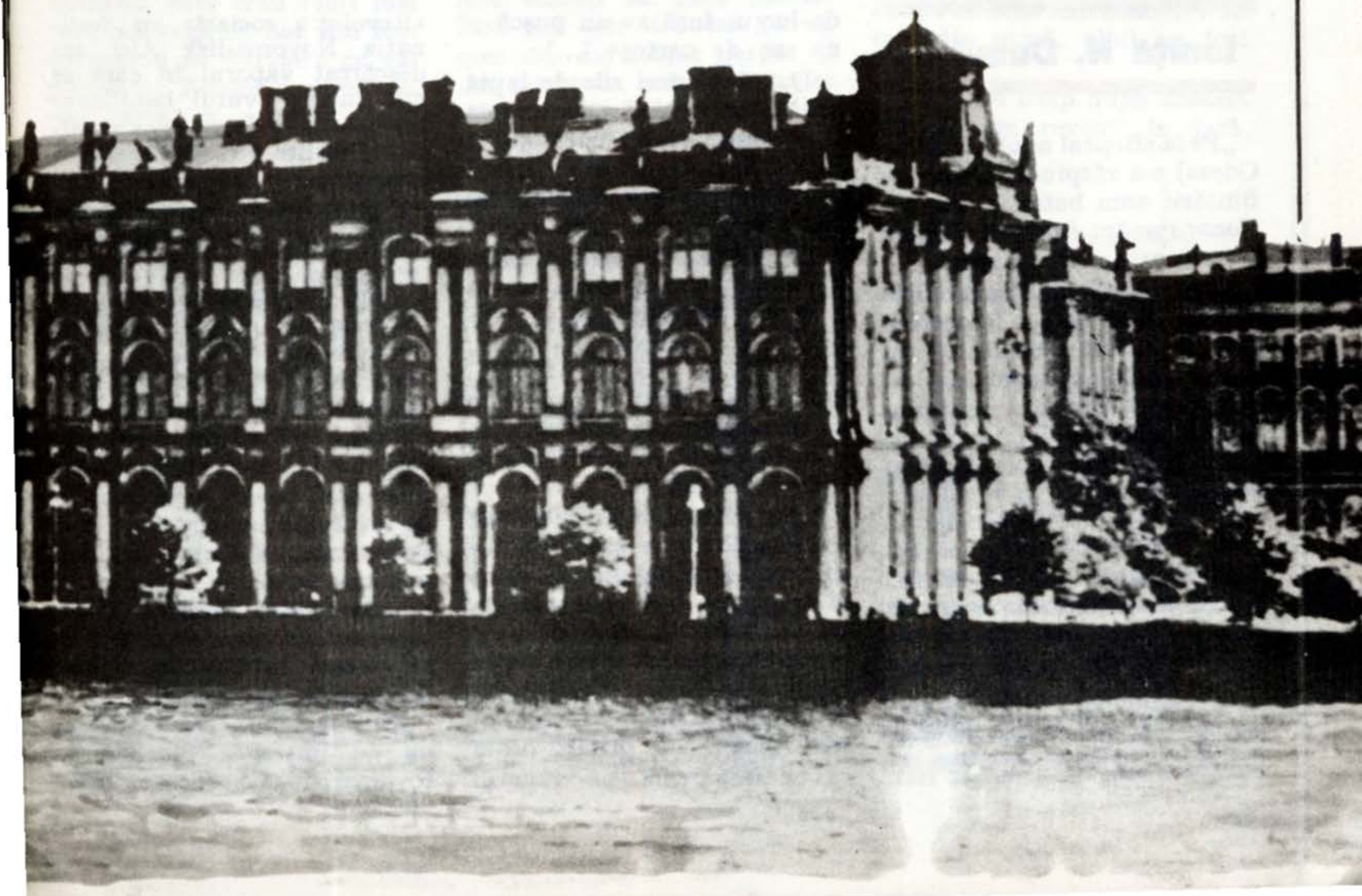

ROMÂNI ÎN APĂRAREA PUTERII SOVIETICE

„De azi începe o eră nouă în istoria lumii [...] Aţi cucerit inimile tuturor popoarelor asuprite. Voi cereţi ca nici o naţiune să nu ţină în asuprire pe alta, nici un neam să nu fie subjugat şi fiecare popor singur să aibă dreptul de a se conduce". Aşa glăsuia unul din manifestele editate de socialiştii români în semn de solidaritate cu lupta proletariatului rus, în zilele lui octombrie 1917. Idealurile cuprinse în acest manifest au înrîurit conştiinţele a mii de voluntari români care s-au alăturat armatei roşii în luptele pentru apărarea puterii sovietice. Alături de brigăzile şi detaşamentele internaţionale, pentru apărarea primului stat socialist din lume, au luptat cu devotament şi muncitori evacuaţi laolaltă cu unele întreprinderi româneşti în Rusia, precum şi români din Transilvania, încorporaţi în armata austro-ungară şi căzuţi în prizonierat, constituiţi în batalioane revoluţionare şi unităţi militare. Faptele lor au scris una dintre cele mai înălţătoare pagini din cartea de aur a tradiţiilor de solidaritate internaţională ale clasei muncitoare din România. „Forţele înaintate, clasa muncitoare din România — **arăta tovarăşul Nicolae Ceauşescu** — şi-au manifestat solidaritatea cu eroicul proletariat rus, luptînd, inclusiv cu arma în mînă, pentru apărarea tînărului stat sovietic". **Publicăm cîteva fragmente din amintirile celor care — din Ucraina pînă în Urali, din Caucazul de Nord şi stepele Turkestanului pînă în Extremul Orient — s-au alăturat muncitorilor şi soldaţilor ruşi, în apriga luptă pentru apărarea primei revoluţii socialiste[1].**

Constantin BREDU

Ioniţă N. Dumitru:

„Pe la sfîrşitul anului 1917 [la Odesa] s-a răspîndit ideea înfiinţării unui batalion revoluţionar român. Am fost printre primii care s-au înscris.

Cînd trupele intervenţioniste au declanşat atacul împotriva tînărului stat socialist, am plecat pe front împotriva lor. Am primit comanda unui pluton al Batalionului revoluţionar român. Întrucît purtam aceeaşi uniformă ca şi soldaţii ruşi, ni s-a dat o banderolă albă la mînă pentru a ne distinge de dînşii. Cu noi au mai plecat muncitori din uzine şi din port. Ei erau îmbrăcaţi în haine civile, chiar în hainele de lucru, însă aveau puşcă şi un sac de cartuşe [...]

Dar după trei zile de luptă am fost nevoiţi să ne retragem la Odesa; slab înarmaţi şi instruiţi, nu puteam face faţă puhoiului de trupe intervenţioniste.

La Odesa, în martie 1918, Batalionul revoluţionar român a primit dispoziţia să se evacueze la Feodosia. La Ialta, în marginea oraşului, M. Gh. Bujor ne-a ţinut o cuvîntare cu caracter revoluţionar, îmbărbătîndu-ne pentru lupta la care porneam.

La Feodosia, unde ne-a ieşit în întîmpinare preşedintele Sovietului, primindu-ne cu pîine şi sare, am fost cantonaţi în clădiri puse la dispoziţie de sovietul oraşului. Peste puţin timp, împreună cu alţi soldaţi din Batalionul revoluţionar român, am primit ordin să ne îmbarcăm pe vaporul «Revoluţia socială» cu destinaţia Novorossiisk. Aici am descărcat vaporul în care se afla întreg avutul batalionului nostru, printre care muniţii, alimente etc. De la Novorossiisk am plecat apoi cu trenul la Moscova, unde am fost cartiruiţi la Hotelul «Europa» [...]

Cînd s-a căutat un grup de tovarăşi de încredere care să îndeplinească o misiune specială, m-am prezentat şi eu. Înainte de a pleca am fost chemaţi la Kremlin, unde marele Lenin ne-a strîns mîna, ne-a urat succes, spunîndu-ne că are toată încrederea că noi vom îndeplini bine această misiune, pe cît de importantă, pe atît de periculoasă. Trebuia să ne întoarcem la Feodosia şi să ducem la Moscova unele documente şi bani [...]

Cînd ne-am întors la Moscova cu misiunea îndeplinită, tovarăşii ne-au făcut o primire

---

[1] Vezi **Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie şi mişcarea revoluţionară şi democratică din România. Documente şi amintiri**, Bucureşti, 1967.

frumoasă şi ni s-a spus că ne va primi tovarăşul Lenin.

Ne-am dus la Kremlin, unde într-adevăr ne-a întîmpinat marele Lenin; ne-a strîns mîna şi ne-a felicitat, apreciindu-ne pentru executarea misiunii cu un «haraşo» [...]

La scurt timp după îndeplinirea acestor grele misiuni în sprijinul revoluţiei proletare din Rusia, m-am înapoiat în ţară".

Ion Ionescu:

„În ianuarie 1918, la cîteva zile după ce am ajuns la Odesa, în urma apelului lansat de Organizaţia locală revoluţionară, secţia română, m-am prezentat la Batalionul revoluţionar român, unde am fost înrolat.

Am luat parte la luptele de stradă din Odesa şi la bătăliile care s-au dat în împrejurimi împotriva albgardiştilor şi a armatelor intervenţioniste germane şi austriace. Apoi, sub presiunea nemţilor, care erau mult mai bine înarmaţi ca noi, am fost obligaţi să ne retragem cu vapoarele la Feodosia, unde am stat pînă la sfîrşitul lunii martie 1918.

După aceasta m-am întors în ţară şi m-am stabilit la Bucureşti, unde am continuat să duc muncă de propagandă pentru a populariza în rîndul oamenilor muncii de la noi, succesele obţinute de poporul rus asupra exploatării, prin înfăptuirea revoluţiei socialiste".

Andrei Ion:

„În anul 1919 mă aflam în oraşul Astrahan, încadrat într-o unitate de marină a armatei roşii, care făcea parte din flota Mării Baltice.

Într-o seară, pe cînd eram îmbarcat pe vasul «Volga», ne-am pomenit cu două şlepuri ale armatei roşii încărcate cu două escadroane de cavalerie, care se retrăgeau dinspre Petrovsk şi Baku. Aceste escadroane au fost debarcate chiar lîngă vasul nostru, apoi, în formaţie, s-au deplasat pentru odihnă la o cetate din oraşul Astrahan. În aceste escadroane se afla şi un tovarăş de-al nostru român. După o săptămînă ne-am trezit cu acest tovarăş, pe nume Nichita Teodor, la vasul nostru; ne-a spus că soldaţii celor două escadroane sînt făcuţi prizonieri de către armata albă, condusă de generalul Markievici.

Eu, cînd am auzit aceste cuvinte, am coborît imediat pe ponton şi am telefonat la regiment. După vreo două ore au venit de la regiment aproximativ 80 marinari, care, împreună cu noi, bine înarmaţi, am plecat în miezul nopţii spre cetate, avîndu-l călăuză pe Nichita Teodor.

Aici, la poarta cetăţii, am fost somaţi să dăm parola. Însă noi am aruncat cîteva grenade, am forţat porţile şi am intrat în cetate. Au fost cîteva victime la poarta cetăţii. Apoi, în frunte cu comandantul nostru, pe nume Gheorghe, am cercetat toată cetatea pînă am dat de comandamentul albgardiştilor [...]

Fără nici o teamă, comandantul nostru împreună cu noi, a intrat în cabinetul comandantului şi l-a împuşcat pe generalul Markievici şi alţi cîţiva ofiţeri albgardişti. După aceasta, toţi albgardiştii au fost arestaţi şi închişi, iar ostaşii din cele două escadroane roşii au fost eliberaţi. În cetate am instalat posturile noastre proprii de pază [...]

După o lună şi jumătate de la această acţiune, pe cînd unitatea noastră marinărească se afla pe malul Volgăi, am fost anunţaţi de la regiment să ne echipăm şi să ne deplasăm la o mănăstire care se afla la o distanţă de 18 kilometri de Astrahan. Ne-am îmbarcat vreo 40-50 marinari în două maşini şi peste o oră am fost la mănăstire. Aceasta a fost repede înconjurată şi percheziţionată. Era păzită de un singur călugăr, care nu a putut să ne dea nici o informaţie. Însă noi, percheziţionînd mai amănunţit, am dat peste două încăperi pline cu puşti, puşti-mitraliere, pistoale, muniţii şi alt armament. Toate acestea au fost încărcate în maşini şi transportate la unitate. Pe drum am reuşit să-l prindem şi pe albgardistul care era însărcinat cu paza armamentului, pe care l-am trimis sub escortă la regimentul nostru.

În anul 1920, cînd s-a consolidat puterea sovietică, eu mă aflam tot în oraşul Astrahan. În vara aceluiaşi an, în oraş a izbucnit o răscoală, iniţiată şi condusă de albgardişti. Unitatea noastră a primit ordin să restabilească liniştea. Timp de două zile am luat parte la cîteva lupte crîncene care s-au dat pe străzile Astrahanului. În cele din urmă, albii au fost zdrobiţi.

La scurt timp după această acţiune am revenit în ţară, în satul meu".

Ion Jurjac:

„Vestea Revoluţiei din Octombrie a pătruns şi în aşezările din această parte îndepărtată a Rusiei [Extremul Orient, la Nikolsk-Usurisk].

[...] Ne-am prezentat la garnizoană, unde se adunaseră toţi prizonierii din Nikolsk-Usurisk. Cred că erau vreo 4 000 oameni. Aici au sosit cîţiva agitatori comunişti care ne-au propus să ne înrolăm în Garda roşie [...] Din grupul

de români m-am înscris eu, Ion Vasile, Trifonescu, Ilie Iulian, Stănilă Florian şi alţii. Am fost repartizaţi la compania lituanienilor comandată de Jakalini. Comandant de pluton era unul Piotr, lăcătuş la calea ferată din Vladivostok, care fugise de acasă de cîţiva ani, fiind urmărit de poliţie pentru activitate comunistă.

La început, misiunea noastră era să patrulăm prin oraş în grupuri de cîte 10 soldaţi, pentru a supraveghea circulaţia trenurilor care soseau din Manciuria, prin staţia Gordekovo, căci bandele lui Kalmîkov trimiteau ofiţeri îmbrăcaţi în haine civile pentru a ataca organele puterii sovietice. Oraşul era mic, cu vreo 50 000 locuitori iar efectivul tuturor unităţilor nu cred că depăşea 6 000 oameni [...]

În mai 1918 a sosit şi mult aşteptatul ordin de plecare pe front. [...] Mai tîrziu, la începutul lunii iunie 1918, am primit ordin de îmbarcare, căci eram atacaţi din spate [...] Într-o noapte, contrarevoluţionarii au ocupat poşta, telegraful şi gara, şi au distrus bateriile de coastă [...] Acum veneau spre Nikolsk-Usurisk să ocupe nodul de cale ferată, unicul prin care ne puteam retrage spre Amur. Rămîneam, aşadar, izolaţi între două fronturi, fără posibilitatea de a lua cu noi muniţia şi armamentul.

Îmbarcarea noastră la Gordekovo s-a făcut în mare grabă. Trenurile au plecat unul după altul. În ultimul eşalon erau pionierii, care, pentru a ne asigura spatele, au dinamitat cîteva poduri de cale ferată.

După ce am parcurs pe jos vreo 5 km în direcţia munţilor, ne-am răspîndit în trăgători, înaintînd spre obiectivul indicat de comandantul batalionului. În fine, clipele mult aşteptate sosiseră. Începeam lupta împotriva armatei contrarevoluţionare [...]

Avînd în vedere superioritatea numerică a duşmanului, ne dădeam seama că luptele nu vor fi uşoare. Cînd am ajuns la 15 km depărtare de Nikolsk-Usurisk, compania noastră, comandată de Jakalini, era la flancul stîng al frontului, pe un munte [...] Ajunşi la vreo 40 metri de culmea dealului, i-am observat [pe contrarevoluţionari] şi am deschis focul. Bateriile lor trăgeau la distanţe mici în spatele nostru. În mai puţin de un minut, întregul front era într-o luptă pe viaţă şi pe moarte. Exploziile şrapnelelor, focul armelor şi al mitralierelor produceau un zgomot asurzitor. O aşa încleştare de forţe nu mi-a fost dat să văd nici pe frontul din Galiţia, unde au fost concentrate uriaşe mase de soldaţi. Poziţia noastră — mai bună de partea aceasta a frontului — am folosit-o cu pricepere, provocînd pierderi grele forţelor contrarevoluţionare.

La ora 5 după-masă, toate mitralierele duşmane din faţa flancului nostru stîng amuţiseră.

La aripa dreaptă a frontului luptele erau încă în toi şi nu se putea aprecia de partea cui va fi victoria. Tocmai cînd comandanţii de companie şi plutoane care scăpaseră cu viaţă se sfătuiau să ne trimită în ajutorul aripii drepte, am fost atacaţi din spate. Ocupînd poziţii de apărare, înapoia copacilor, am deschis focul, apoi am pornit atacul la baionetă şi am străpuns inelul încercuirii. Surprinşi de contraatacul nostru, contrarevoluţionarii — cu toată superioritatea lor numerică — fugeau în toate părţile [...]

După ce s-au mai liniştit lucrurile, am plecat spre Vladivostok, unde m-am angajat ca sanitar la spitalul oraşului, iar în noiembrie 1920 am plecat spre ţară...".

PLANŞELE NOASTRE

① Parisul anilor de studenţie ai lui Constantin Mille. Pictură de P. A. Renoir **(„Să pregătim poporul pentru socialism", p. 14)**

② Iaşul de acum 60 ani, în cărţi poştale ilustrate

③ Bătălia de la Legnica, Polonia (1241). Forţe polono-teutone se opun invaziei **(Ordine monaho-cavalereşti, p. 56)**

④ Arestarea ultimului Guvern provizoriu al Rusiei. Pictură de A. M. Lopuhov **(Asaltul Palatului de Iarnă, p. 23)**

ALBUM ISTORIC ROMÂNESC

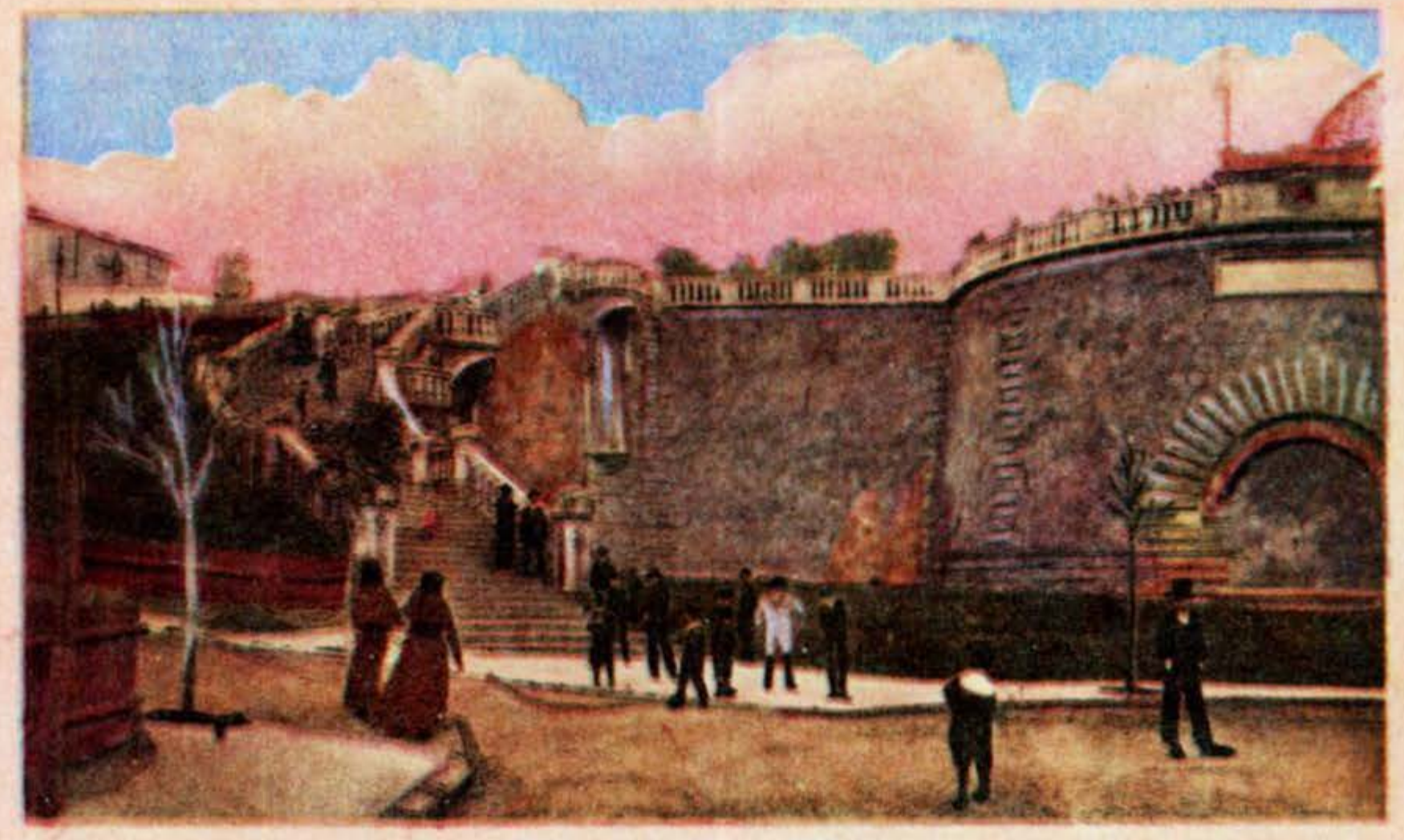

Iași. Râpa Galbenă.

Iași. Teatru Național și Statua Miron Costin.

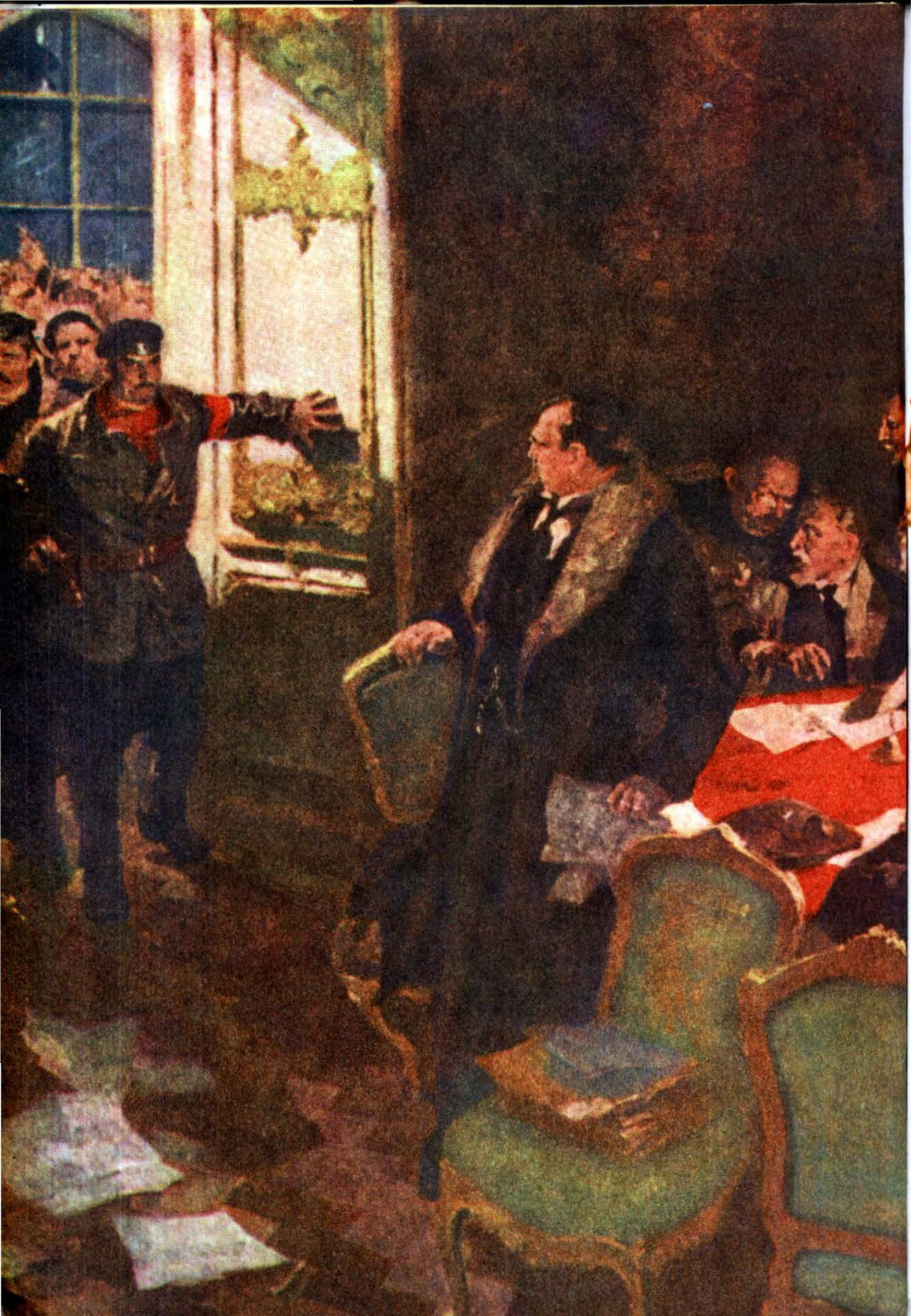

Perla ctitoriilor brîncovenești

PALATUL MOGOȘOAIA

MARIN MATEI POPESCU

La 8 aprilie 1703, o solie turcească avînd în frunte pe Kuciuk Selim aga, imbrohor împărătesc, a trecut Dunărea și s-a îndreptat spre București. Ea aducea domnitorului muntean Constantin Brîncoveanu porunca de a se prezenta la Înalta Poartă. Solia l-a pus pe Brîncoveanu într-o grea situație. El știa că, ducîndu-se la Adrianopol, era amenințat de mari primejdii. Pe de altă parte însă refuzul îndeplinirii poruncii însemna mazilirea imediată, confiscarea averilor personale și prădarea țării. Singura ieșire din precara stare în care se afla era să determine pe otomani să-și schimbe hotărîrea. În acest scop, voievodul — spune cronicarul Radu Greceanu — trimise la Poartă patru boieri cu „bani și scule scumpe de cele ce sîntu de treaba darurilor atît a împăratului cît și a celor mai dinlăuntru și denafară". Încercarea a eșuat. Îndemnat cu osebire de Cantacuzini care, povestește Neculce, „nu l-au lăsat să ie într-altă parte [să se refugieze din țară], ce l-au îmbărbătat numai să meargă la Poartă, că apoi nemergînd el, va aduce perirea țării și boierimii", Brîncoveanu s-a hotărît să purceadă la drum. Ajuns la Poartă, principele a dat dovadă de multă diplomație și dărnicie, reușind să obțină nu numai îndepărtarea bănuielilor, dar și confirmarea domniei pe viață.

Această călătorie — cea mai primejdioasă cumpănă prin care Brîncoveanu trecuse pînă atunci — a lăsat o atît de puternică impresie în sufletul acestuia, încît a pus s-o veșnicească prin arta picturii, pe bolțile ultimului palat pe care-l înălțase: Mogoșoaia.

Loc de tihnă și de desfătare

Situată în partea de nord a Bucureștilor, pe drumul ce ducea spre Tîrgoviște, moșia Mogoșoaiei a intrat în 1680 în stăpînirea lui Brîncoveanu, pe atunci doar mare postelnic, care a cumpărat-o de la Radu logofătul. Stăpînire întinsă (ținea din marginea Bucureștilor pînă dincolo de Buftea), moșia Mogoșoaiei a fost înzestrată, la începutul veacului XVIII, cu un edificiu de preț. În locul vechilor ziduri boierești, care nu mai puteau răspunde cerințelor de fast ale unei reședințe voievodale, domnitorul a pus să se înalțe un frumos, mult admirat încă de atunci, palat.

Construcția — splendidă realizare a stilului brîncovenesc — are două fațade. Cea de pe latura de est este înzestrată cu un impunător pridvor; cealaltă, pe latura opusă, are în mijloc o splendidă loggie, flancată de două pridvoare mai mici pe unde se făcea accesul la etaj, parterul fiind rezervat copiilor și celor apropiați domnitorului. La etaj se afla apartamentul voievodului, cel al doamnei, o sală numită „divanul" sau „spătăria" — unde se ținea sfatul și judecățile ori se desfășurau ospețele. Încăperile nivelului superior al palatului erau luminate de ferestre mari, cu bolți sprijinite pe console de piatră decorate cu stema Țării Românești și herbul Cantacuzinilor.

Aşa cum glăsuieşte o inscripţie în piatră, săpată deasupra uşii de intrare a pridvorului: „Acest palat den temelie este zidit şi înfrumuseţat de pré luminatul înălţatul Domn Io Constandin Basarab Voevod, dăruit şi dat la al doilea lui fiu, lui Ştefan B[rîncoveanu] moştenire ohabnică [de veci], săvîrşind acest frumos lăcaş la anul de la H[risto]s 1702 meseţa [luna] septemvrie 20". Aşadar, edificiul, despre care Aubry de la Motraye, însoţitorul regelui Suediei Carol XII, scria, în octombrie 1714, că este „foarte frumos şi zidit **â l'européenne**", aniversează 275 ani de la înălţarea lui, ani de istorie plină de strălucire. Aici — în vechea clădire — a petrecut voievodul primele două luni, noiembrie şi decembrie 1688, de după înscăunare. În primăvara anului următor, principele muntean a primit la Mogoşoaia pe demnitarul Curţii de la Viena, contele Ladislau Csáky cu care a purtat îndelungi discuţii privitoare la poziţia Ţării Româneşti faţă de Imperiul habsburgic. Tot în casele vechi a fost găzduit, la 20 februarie 1690, sultanul Soliman III, pornit cu oastea otomană împotriva imperialilor.

În 1703, după construirea palatului nou şi după acea primejdioasă călătorie la Poartă, Brîncoveanu avea să stea aici, mai mult timp decît de obicei. Frumuseţea acestuia, făcuse din Mogoşoaia reşedinţa preferată, locul de tihnă îndrăgit al domnitorului. În mod obişnuit, Brîncoveanu se oprea în fiecare an la Mogoşoaia, primăvara, în drum spre curţile de la Tîrgovişte, sau toamna cînd se întorcea la Bucureşti. „Şăzînd deci domniia în Bucureşti pînă la lăsatul secului de postul sîm-Pietrului şi încălzindu-se vremea după obiceiu, ca să meargă la Tîrgovişte s-au gătit. Şi la iunie 6, am purces din Bucureşti, mergînd la satul mării sale Mogoşoaia şi acolo şăzînd 12 zile, de acolea purcegînd, am mersu la satul mării sale Potlogii şi de acolo purcegînd, am mersu la Tîrgovişte, intrînd la scaun cu alaiu, după obiceiu, la iunie 27". Opririle se desfăşurau cu fastul şi ceremonialul caracteristic Curţii „prinţului de aur". După ce trecea prin grădinile Mogoşoaiei — îngrijite cu multă trudă de oameni pricepuţi — alaiul oprea la intrarea dinspre lac a palatului. Brîncoveanu şi doamna lui urcau pe scara exterioară în încăperile răcoroase ale etajului, parfumate cu mirodenii arse în vase mari de argint, unde, spălîndu-se şi schimbîndu-şi straiele, lepădau astfel colbul şi oboseala drumului.

Domnitorul se îndrepta apoi spre „casa mare" (aşa cum mai era numită sala spătăriei sau a Divanului), unde era aşteptat de boierii şi invitaţii săi. Aici îşi exercita atribuţiile domneşti: judeca pricinile importante, primea solii, discuta treburile ţării, lua hotărîri. Tot aici aveau loc ospeţele, despre a căror desfăşurare în palatele brîncoveneşti se păstrează informaţii contemporane detaliate şi pline de savoare, ceremonialul fiind întru nimic mai prejos decît cel de la curtea regelui Franţei, Ludovic XIV, descris de Saint-Simon în **Memoriile** sale şi reluat de scriitori ca Alexandre Dumas sau Lyon Feuchtwanger în operele lor. „Comesenii — relatează Anton Maria del Chiaro[1] — se aşază de o parte şi de alta a mesei, pe bănci lungi, cu spătare acoperite cu lăicere. Capul mesei e rezervat stăpînului casei sau unui personaj cu vază [...] Pînă se serveşte masa, invitaţii se întreţin cu gazda în odaia sa [...] Fiecare se aşază apoi [la masă] după rang [...]. Dacă e zi de sărbătoare îşi urează reciproc sănătate şi aceiaşi întîlnire pentru anul viitor [...]. Îndată ce domnitorul îşi ocupă locul la masă, orchestra compusă din trîmbiţe şi tobe cîntă în curte pînă ce principele închină primul pahar, ascultat în picioare de toţi. Era o veche datină ca, la zile solemne sau la nuntă boierească, farfuriile să nu se ridice de pe masă, ci se puneau una peste alta şi se formau vrafuri de farfurii atît de înalte, că boierii, chiar în picioare, nu vedeau pe cei de cealaltă parte a mesei".

Îmbelşugatele ospeţe se prelungeau deseori mult. Spre orele înserării, după ce se încheia festinul, oaspeţii îşi luau rămas bun de la domnitor după statornicitele reguli ale curţii, şi se retrăgeau în odăile ce le erau date spre odihnă.

Vremuri de urgie

Ultimul popas al voievodului la Mogoşoaia a fost în luna martie 1714, cu puţin înainte de-al doilea drum al său la Poartă, drum de data aceasta fără întoarcere[2].

Imediat după plecarea lui Brîncoveanu din ţară, averile lui au fost confiscate de noul domnitor, Ştefan Cantacuzino. Mogoşoaia n-a scăpat nici ea de pustiire, toate odoarele, mobilele, bogăţiile palatului căzînd în mîna duşmanilor lui Brîncoveanu. După ce, timp de trei ani, în palat a fiinţat un han, Mogoşoaia a revenit în stăpînirea urmaşilor lui Constantin vodă, scăpaţi în 1717 din exilul de la Kutay, din Asia Mică. Pentru scurtă vreme, Mogoşoaia a cunoscut din nou viaţa unei reşedinţe domneşti, Maria Brîncoveanu acordînd aici găzduire lui Nicolae vodă Mavrocordat, în timpul epidemiei de ciumă ce cuprinsese Bucureştii. Frămîntatele evenimente ale veacului XVIII au adus stricăciuni şi acestei fastuoase clădiri. Astfel, în 1770, în timpul războiului austro-ruso-turc, Mogoşoaia a fost devastată (bolţile pe care se aflau pictate portrete de domnitori fiind înlocuite, în urma reparaţiilor, cu tavane drepte). După moartea marelui ban Grigore, ultimul urmaş al lui Constantin Brîncoveanu, palatul a intrat în stăpînirea familiei Bibescu, cunoscînd mai multe etape de refacere — cea mai importantă în primele decenii ale veacului XX, înfăptuită de celebra scriitoare Martha Bibescu[3] — care au adus modernizări substanţiale interiorului.

Recentele restaurări au făcut ca, în pofida anumitor modificări, ansamblul de la Mogoşoaia să păstreze, într-un înalt grad, însuşirile arhitecturii brîncoveneşti, între ale cărei nestemate se prenumără, împodobind astfel împrejurimile Capitalei cu un străvechi monument de artă şi cultură de valoare europeană.

---

[1] Călător italian, secretar, din 1709, al lui Constantin Brîncoveanu şi apoi al lui Ştefan Cantacuzino.
[2-3] Vezi **Magazin istoric**, nr. 1/1968; 6/1977.

SOCIETATEA „TRANSILVANIA" un arbore cu adînci rădăcini în întreaga Românie

VASILE NETEA

Crearea statului dualist austro-ungar, în februarie 1867, în cadrul căruia Transilvania era încorporată Ungariei, pierzîndu-şi autonomia, a constituit o grea lovitură pentru poporul român care, după unirea Moldovei cu Ţara Românească, aştepta cu tot atîta îndreptăţire şi unirea Transilvaniei cu noul stat român.

Realizarea acestei noi etape a istoriei noastre era cu atît mai firească, cu cît, la 1848, conştienţi de unitatea de neam şi limbă, de cultură şi interese economice ce îi lega de fraţii lor de peste Carpaţi, românii transilvăneni strigaseră într-un glas pe Cîmpia Libertăţii: „Noi vrem să ne unim cu ţara!". Unirea fusese preconizată în acelaşi timp de V. Alecsandri prin Deşteptarea României, **de Andrei Mureşianu prin** Deşteaptă-te române, **de N. Bălcescu prin** Istoria românilor sub Mihai-vodă Viteazul. **Ei îi fuseseră consacrate cele mai strălucite pagini ale lui M. Kogălniceanu, Alecu Russo, G. Barițiu, B. P. Hasdeu, Alexandru Odobescu şi ale altor patrioţi, precum şi publicaţiile ulterioare anului 1848,** Revista Carpaţilor **(1860),** Revista română **(1861),** Tezaur de monumente istorice pentru România **(1862-1864),** Familia **(1865) etc. În cele mai largi forme, viaţa culturală a românilor de pe ambele versante ale Carpaţilor devenise** una, **una fiind orientarea spirituală şi patriotică a tuturor românilor. Unirea reprezenta aşadar visarea tuturor românilor.**

Fără a ţine seama de voinţa poporului român din Transilvania, care reprezenta majoritatea zdrobitoare a populaţiei, guvernele de la Viena şi Budapesta — exponente ale claselor asupritoare austro-maghiare, în frunte cu împăratul Franz Joseph I — au hotărît anexarea Transilvaniei la Ungaria.

Întreaga presă română, atît cea din Transilvania cît şi cea din România, precum şi numeroase personalităţi politice şi culturale româneşti au protestat cu vehemenţă împotriva celor hotărîte, iniţiind totodată puternice acţiuni pentru combaterea dualismului austro-ungar şi pentru sprijinirea fraţilor subjugaţi.

Una din cele mai importante acţiuni a fost înfiinţarea, la Bucureşti, a societăţii intitulate demonstrativ „Transilvania", care a desfăşurat o fecundă şi îndelungată activitate patriotică şi culturală.

Călăuzită de idealul unităţii naţionale

Societatea „Transilvania" a luat fiinţă din iniţiativa studenţilor transilvăneni aflaţi la Universitatea din Bucureşti, care sărbătoreau în fiecare an, în amintirea lui 1848, ziua revoluţiei româneşti de peste Carpaţi. Înfiinţarea ei — mai întîi sub numele de „Constantia" (statornicia) — a fost propusă la serbarea din 3/15 mai 1867, de către studentul I. C. Tacitu, viitor profesor la liceul din Braşov. Propunerea înflăcăratului student a fost primită cu o vie însufleţire de către toţi cei prezenţi, ea avînd să fie îmbrăţişată în zilele următoare şi de marii cărturari şi luptători transilvăneni stabiliţi la Bucureşti: Al. Papiu-Ilarian, Aaron Florian, A. Treboniu Laurian şi alţii. Aceştia au decis ca numele societăţii — drept răspuns la desfiinţarea autonomiei provinciei lor — să fie schimbat în „Transilvania". Totodată ea devenea o societate de ajutorare cu burse a elevilor şi studenţilor din această străveche provincie românească.

Iniţiativei i s-au asociat şi V. A. Urechia, B. P. Hasdeu,

Petre Grădişteanu şi alte personalităţi. La 23 iunie s-a ţinut o consfătuire la care s-a ales un comitet în frunte cu Al. Papiu-Ilarian, avînd ca vicepreşedinţi pe V. A. Urechia şi Petre Cernătescu (profesori la Universitatea din Bucureşti), iar ca membri pe B. P. Hasdeu, Aaron Florian, Petre Grădişteanu, M. Ianculescu. Din comitet făceau parte şi studenţii iniţiatori — I. C. Tacitu, I. Corvinu, C. Fortunatu, Dionisie Precup, I. Procopiu şi alţii — precum şi, ca secretar, Dimitrie Laurian, fiul lui A.T. Laurian. Statutele s-au votat la 30 iunie, în sala de festivităţi a Liceului „Matei Basarab".

Atît prin statute, cît şi prin regulamentul de acordare a burselor, noua societate se arăta călăuzită de idealul unităţii naţionale. Prin articolul 2 al statutelor se preconiza: „strîngerea legămintelor de frăţie între junimea studioasă din toate părţile românimei, pentru a veni în ajutorul studenţilor români din Transilvania şi părţile ei", iar prin articolul 2 al regulamentului, pentru a se preciza cît mai clar „părţile" respective, se arăta că la stipendiile societăţii „pot concurge junii români de peste Carpaţi, fie din Transilvania sau Bucovina, fie din ţinutul Sătmarului ori Maramureşului, al Urbei Mari (Oradea) sau al Aradului, fie din Banat, care au terminat cel puţin clasele gimnaziale şi au făcut examenul de maturitate".

Pentru a da cît mai multă eficacitate acţiunii sale şi spre a întări astfel elementul românesc în „părţile" subjugate, se preciza, totodată, că „dorinţa societăţii este ca cei ce vor studia cu ajutorul ei, după terminarea studiilor, să continue a servi românismului în partea locului".

Semnificaţia naţională a societăţii era relevată şi prin motto-ul aşezat în fruntea primului său buletin intitulat: *Actele Societăţii Transilvania*, care înfăţişa un fragment dintr-o veche proclamaţie a dascălului bănăţean D. Ţichindeal, prin care acesta îndemna la cultivarea minţii şi culturii românilor de pretutindeni: „Mintea, mărită naţie daco-românească în Banat, în Ţara Românească, în Moldova, în Ardeal, în Ţara Ungurească, mintea! Cînd te vei lumina cu învăţătură, cu luminatele fapte bune şi te vei uni, mai aleasă naţie pe pămînt nu va fi înaintea ta".

Înfiinţarea noii societăţi a stîrnit o mare şi firească însufleţire în Transilvania. Acest lucru reiese şi din salutul trimis, la 15 august, de către junimea română din Cluj: „Salutare ţie, ţară dulce, salutare fraţi din România liberă. Răsunetul învierii naţionale a străbătut de la Dunăre [...] la Tisa, peste munţi şi peste văi, tresaltă fiii Romei bătrîne şi sperează un viitor măreţ, un viitor demn de suvenirea mărirei".

Au urmat saluturile societăţii studenţeşti „România" din Viena, ale tinerimii române de la Sibiu şi apoi, după *Pronunciamentul* de la 3/15 mai 1868[1], al tinerimii din Blaj. „Ce diferenţă între noi şi voi — se mărturisea în mesajul ultimilor. Voi aveţi guvern român. Voi vă bucuraţi de toate binefacerile libertăţii, vouă nu vă este oprit a vă manifesta durerile şi bucuriile; nouă nici a plînge nu ne este iertat totdeauna [...] Ce bucurie a cuprins inimile noastre văzînd că voi, mai fericiţi decît noi, v-aţi adus aminte de fraţii voştri [aflaţi] în nenorocire, voi aţi înfiinţat Societatea «Transilvania» cu scop de a răspîndi învăţătura şi lumina între fraţii voştri de aici. Laudă şi onoare vouă şi recunoştinţă sempiternă [veşnică] din partea noastră. Fie ca Societatea «Transilvania» să devină un soare care să răspîndească binefăcătoarele sale raze peste întreaga Românie; un arbore care să-şi întindă ramurile [...] pînă la Tisa şi Marea Neagră".

[1] La 3/15 mai 1868, a avut loc la Blaj o conferinţă a fruntaşilor politici ai românilor din Transilvania, unde s-a adoptat un act de protest împotriva alipirii Transilvaniei la Ungaria, cunoscut sub numele de *Pronunciamentul de la Blaj*.

Pentru fraţii noştri din toate provinciile

Pentru a marca şi mai accentuat caracterul general românesc al societăţii, în adunarea de la 12 mai 1868, au fost aleşi ca preşedinţi de onoare fruntaşi din toate provinciile româneşti: Andrei Şaguna, Ion Heliade-Rădulescu, Timotei Cipariu, Vasile L. Pop, preşedintele „Asociaţiunii" de la Sibiu, Gheorghe Hurmuzachi, preşedintele Societăţii literare bucovinene şi Procopie Ivacivovici, episcopul Aradului. În adunarea generală din anul 1870, au fost proclamaţi ca membri de onoare toţi membrii Societăţii Academice Române. Printre sprijinitori se aflau, de asemenea, C.A. Rosetti şi Dionisie Roman, episcopul Buzăului. „Transilvania" a întreţinut strînse relaţii cu celelalte societăţi culturale contemporane — Societatea Academică Română, „Asociaţiunea" de la Sibiu, „Asociaţia" de la Arad, Societatea pentru cultura şi literatura română din Bucovina, „România jună" de la Viena, „Petru Maior" de la Budapesta ş.a. — cultivînd şi consolidînd necontenit solidaritatea naţională.

Un însemnat număr de oraşe şi consilii judeţene s-au grăbit să acorde societăţii subvenţii anuale. Primul exemplu l-a dat oraşul Galaţi, care a oferit suma de 9 000 lei; au urmat judeţele Neamţ (8 000), Romanaţi (6 000), Argeş (4 000), Putna (4 000), Teleorman (2 500), Dolj (2 000), Botoşani (1 600), Vîlcea (1 000), Prahova (1 000) ş.a.

În primii ani, societatea a acordat burse pentru 31 studenţi ardeleni şi bucovineni care au studiat medicina, literatura, filozofia, dreptul, ingineria, economia politică, la Universităţile din Paris, Bruxelles, Torino, Viena, Graz, Berlin ş.a., în perioada următoare numărul burselor ridicîndu-se la 166. Printre bursierii Transilvaniei amintim pe viitorii profesori, scriitori şi istorici: Gh. Bogdan-Duică (Viena, 1890-1891), Ioan Scurtu (Leipzig, 1899-1901), Octavian Goga (Berlin, 1904-1905), Ioan

Lupaș (Berlin, 1904-1905), Onisifor Ghibu (Strasbourg-Iena, 1909-1910), medicul Victor Babeș (Viena, 1877), botanistul Alexandru Borza (Breslau, Berlin, 1913-1914) și numeroși alții, care s-au impus prin activitatea lor pedagogică, juridică, științifică și publicistică.

Pe lîngă bursele acordate studenților, elevilor și meseriașilor, „Transilvania" a trimis ajutoare și pentru răniții din războiul de independență (1877), pentru zidirea Catedralei românești de la Sibiu (1903), pentru Gimnaziul din Brad (1907), pentru construirea unei școli în comuna Pruni, din Banat (1906); a sprijinit reuniunile de femei din Brașov, Sibiu și Abrud (1908), precum și școlile din Abrud, Zlatna și cîteva din Bucovina.

Concomitent, societatea a desfășurat și o intensă acțiune culturală, organizînd în mod permanent aniversarea zilei de 3/15 mai 1848, precum și numeroase conferințe publice, prelegeri și alte manifestații patriotice. Printre principalii săi conferențiari s-au numărat Al. Papiu-Ilarian, B. P. Hasdeu, A. T. Laurian, V.A. Urechia, Alexandru Odobescu, Gh. Missail, Ion Bianu etc. Societatea a contribuit la îmbogățirea și înființarea a numeroase biblioteci școlare și populare în Transilvania și Bucovina și, totodată, la organizarea unor turnee artistice în orașele de peste munți.

Pînă la 3/15 mai 1874, societatea a fost condusă de Al. Papiu-Ilarian, iar după retragerea acestuia de August Treboniu Laurian, pînă la începutul anului 1880.

În amintirea primului său președinte, decedat la 23 octombrie 1877, societatea a întemeiat în anul 1879 o bursă specială numită bursa „Al. Papiu-Ilarian".

Anticipînd activitatea Ligii culturale, Societatea „Transilvania" a fost, pînă în 1918, una din cele mai fecunde sprijinitoare ale tineretului român din Transilvania și Bucovina și, totodată, una din cele mai dinamice societăți luptătoare pentru desăvîrșirea unității naționale statale.

ROMÂNIA ȘI OFENSIVA ALIATĂ DE LA SALONIC

(Urmare din p. 22)

cuvintele menționate de Sir George Barclay [precizarea scopurilor ofensivei], înlăturăm toate asperitățile și excludem orice tocmeală mai departe a guvernului român. Odată convenția semnată, românilor le va fi imposibil să mai dea înapoi...".

Pe bună dreptate, francezii considerau că această atitudine contravine intențiilor și esenței angajamentului luat de englezi. Totuși, prin Convenția militară semnată la București (18 august 1916), Aliații făgăduiau doar „o ofensivă afirmată" (une offensive affirmée), care să înceapă la 20 august, cu 8 zile înainte de intrarea României în război. Dar chiar la 17 august, armata bulgară a luat-o înaintea lui Sarrail, atacînd forțele aliate. Deși a fost temporar, succesul bulgarilor l-a silit pe Sarrail să amîne pînă la 12 septembrie ofensiva promisă. Trupele lui Sarrail au înregistrat succese remarcabile, cucerind la 19 noiembrie orașul Monastir. Dar generalul francez nu dispunea de rezerve pentru a-și valorifica reușita și trupele aliate nu au mai efectuat înaintări importante pînă în 1918. Între timp, România a fost cotropită atît dinspre nord cît și dinspre sud, căci campania din Balcani nu a avut nici un efect asupra capacității ofensive a inamicului. În ciuda insistentelor apeluri ale românilor la Londra și Paris, forțele aliate de la Salonic nu le-au acordat nici un ajutor.

Cine poartă răspunderea pentru dezamăgirea suferită de România? Generalul Sarrail? Nu cred. Deși cu unele lipsuri, el a făcut tot ceea ce-i stătea în putință, în condițiile respective. Așa-zisa lui trădare prin inactivitate este un mit. Încercarea lui Joffre de a-l demite pe acest motiv a eșuat, căci o anchetă a Marelui stat major francez a ajuns la concluzia că, de fapt, Sarrail își depășise instrucțiunile.

O parte din răspundere o poartă Brătianu, care a subapreciat pericolul din sud și a așteptat de la Sarrail o acțiune militară de amploare mult mai mare decît îi stătea în putință generalului francez. Dar Brătianu nu a fost singurul care a apreciat greșit pericolul din sud. Conducătorii politici și militari ai Rusiei, Angliei și Franței, erau la fel de prost informați. „Mi se pare aproape sigur — declara Joffre — că ofensiva generală a armatei de la Salonic va implica întreaga armată bulgară și o va împiedica să atace România".

Pentru neînțelegerea ivită cu privire la natura și obiectivul operației lui Sarrail, vina principală, după părerea mea, o poartă guvernele englez și francez. Poate că englezii au acționat în modul cel mai condamnabil, întrucît, deși și-au dat seama de neînțelegerea apărută, au zădărnicit, cu premeditare, încercarea de a o clarifica. Deși amestecați și ei în această înșelătorie, francezii s-au lăsat ispitiți de dorința de a avea un nou aliat; diplomații lor, mai ales St. Aulaire, au fost și ei mințiți în legătură cu perspectivele ofensivei de la Salonic. În septembrie 1916, ministrul francez a vrut să-și dea demisia pentru că armata lui Sarrail nu onorase promisiunile făcute românilor de el personal, în repetate rînduri.

UNGARIA
ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL (I)

ISTVÁN DEÁK

Marca Austriei, avanpost al germanismului împotriva slavilor, apoi a ungurilor, a fost condusă din anul 973 de dinastia bavareză Babenberg. Henric II de Babenberg devine duce al Austriei (1156). Otokar II, regele Boemiei, pierde ducatul în favoarea lui Rudolf de Habsburg (1276). Styria, Carinthia, Carniola (aceasta din urmă în Croația) și Tirolul sînt anexate ducatului.

Habsburgii devin împărați ai Imperiului romano-german (1438). Frederic III (1440-1493) ridică Austria la rangul de arhiducat. Habsburgii ajung cea mai puternică dinastie a Europei. Ferdinand devine rege al Boemiei și rege al Ungariei (care ocupase Transilvania la începutul sec. XI). După abdicarea fratelui său Carol Quintul, el îi ia locul ca împărat.

În urma înfrîngerii răscoalei lor (1618), cehii pierd libertățile naționale. Habsburgii capătă drepturi ereditare asupra tronului ungar (1687). Maria Tereza (1740-1780) pierde Silezia, dar participă la împărțirea Poloniei. Francisc II devine împărat ereditar al Austriei (1804), cu doi ani înainte ca Napoleon să pună capăt Imperiului romano-german. Congresul de la Viena (1815) recunoaște autoritatea Austriei asupra Triestului, Dalmației, Lombardiei (pierdută în 1859) și Veneției (pierdută în 1866, ca și provincia daneză Holstein, acaparată în 1865). Un compromis între Viena și Budapesta constituie monarhia bicefală: Franz Joseph este împărat al Austriei și rege al Ungariei (1867). Austria anexează Bosnia și Herțegovina (1908), ocupate încă din 1878.

Care a fost procesul de descompunere a Imperiului habsburgic? De ce a suferit asemenea înfrîngeri armata chezaro-crăiască și, mai ales, componenta sa provenită din Ungaria? De ce s-au discreditat liderii politici ai vechilor și puternicelor partide maghiare? De ce autoritățile habsburgice își pierduseră orice prestigiu în zonele locuite de naționalități nemaghiare? Altfel spus, de ce s-a prăbușit, în noiembrie 1918, colosul cu două capitale, fără a fi plîns de nimeni?

Acestea sînt temele pe care, după propria-i mărturisire, și le propune amplul studiu[1] al lui István Deák, istoric de origine maghiară, profesor și director la Institute on East Central Europe, de la Universitatea Columbia din New York și specialist unanim recunoscut în istoria modernă a Europei Centrale și de Sud-Est.

Autorul se concentrează asupra realităților economice, sociale și politice ale Ungariei în anii primului război mondial. El nu se ocupă decît tangențial de aspectele militare sau diplomatice, ca și de una dintre principalele cauze ale prăbușirii imperiului bicefal: mișcarea de eliberare a națiunilor și naționalităților asuprite. Ceea ce nu-l împiedică pe István Deák să releve cît de mult se temeau cercurile conducătoare ale Ungariei de o răscoală a populației românești din Transilvania, cît de violente erau represiunile exercitate împotriva acesteia, cît de obsedantă era ura răzbunătoare a guvernului maghiar din 1916.

Așa cum relevă autorul, la data declanșării primei conflagrații mondiale, Ungaria avea „o istorie de o mie ani, din care abia vreo cincizeci ca stat autonom... Puterea politică internă era deținută de grofi, care administrau țara așa cum își administrau propriile moșii... Țăranii în mizerie și adesea răzvrătiți erau ținuți în frîu de moșieri și jandarmi".

În Ungaria antebelică, din cei 20 milioane locuitori (41 la sută din totalul demografic al imperiului) peste două treimi erau de naționalitate nemaghiară. Aproape 66 la sută din forța de muncă era folosită în agricultură și numai 17 la sută în industrie și minerit. Peste 80 la sută din așa-numitele fabrici erau întreprinderi familiale fără salariați sau cu un singur salariat. István Deák pornește de la aceste date fundamentale pentru a demonstra procesul prin care o politică dezastruoasă a cîrmuitorilor a dus la rezultate dezastruoase pentru popor și, implicit, pentru regimul dualist habsburgic.

Publicăm în acest număr prima parte a articolului într-o formă prescurtată (din economie de spațiu am omis și citatele deja menționate). Titlul și subtitlurile aparțin redacției.

[1] István Deák, **The Decline and Fall of Habsburg Hungary. 1914-1918**, în **Hungary in Revolution, Nine Essays**, University of Nebraska Press, 1971.

Contele Tisza se teme de români

La izbucnirea războiului, ţara avea ca prim-ministru pe contele István Tisza — un om ferm, abil, inteligent, prudent şi tolerant la nevoie, dar adesea tot atît de necruţător. Temperament pesimist, el era totuşi adînc pătruns de credinţa fanatică în misiunea divină a nobilimii care, după părerea lui, se identifica cu poporul. Tisza nu suferea de resemnarea exasperată, combinată cu bruşte izbucniri de brutalitate aproape isterică, proprie multora dintre liderii politici austriaci.

În anii premergători războiului, s-au înrăutăţit relaţiile Ungariei cu naţionalităţile nemaghiare şi cu ţările lor de obîrşie din vecinătate [România şi Serbia]. Schimbarea se produsese în tonul disputei. Pe măsură ce creştea combativitatea de exprimare la conducătorii diverselor naţionalităţi, creştea şi irascibilitatea oamenilor de stat maghiari. Se credea tot mai mult că problema naţională va duce inevitabil la război, iar o campanie împotriva Serbiei, ţară pe care ungurii o priveau cu dispreţ, părea o soluţie nimerită.

Tocmai datorită agitaţiei politice crescînde a sîrbilor şi românilor de pe teritoriul imperiului, cîrmuitorii Ungariei au salutat izbucnirea războiului cu un oftat de uşurare şi cu ferma hotărîre de a ieşi victorioşi. Între 1 şi 10 iulie 1914, Tisza s-a împotrivit unei campanii împotriva Serbiei, nu din convingerea că războiul se putea evita la infinit, ci pentru că momentul i se părea nepotrivit: el se temea că Bulgaria înfrîntă de curînd [1913] nu va îndrăzni să se alăture Puterilor Centrale, pe cînd România va porni împotriva lor. În acest caz, armata română ar fi ajuns în Transilvania, insuficient apărată, creînd perspectiva unei răscoale a populaţiei româneşti [majoritare] de acolo.

În 1916, guvernul de la Budapesta rechiziţionează alama piuliţelor (a), argintul serviciilor de masă (b), vitele ţăranilor (c)

Tisza se împotrivea însă din răsputeri austriacilor și germanilor care, pentru a-și asigura neutralitatea României voiau să-i facă unele concesii teritoriale și să acorde autonomie românilor transilvăneni. De aceea, pînă la urmă, la ședința Consiliului de cabinet austro-ungar din 14 iulie 1914, el s-a declarat de acord cu textul ultimatumului către Serbia, inclusiv cu termenele stabilite.

Totodată, Tisza a sesizat nestrămutata hotărîre a Germaniei de a declara război Antantei și a înțeles că Ungariei nu-i rămînea decît să lupte alături de singura putere care-i garanta integritatea teritorială. Odată ajuns la această concluzie, el a militat pentru o ofensivă promptă și decisivă.

Partidul Național al Muncii, aflat la putere, a urmat fidel linia lui Tisza: moderat la început, el a adoptat ulterior o atitudine belicoasă. „Opoziția patriotică", cealaltă mare grupare politică a Ungariei, a fost de la început de partea războiului. După declararea acestuia, orice atitudine antirăzboinică a cercurilor burgheze democratice și pacifiste, ca și a celor social-democratice a pierit de pe o zi pe alta. Toată lumea politică a îmbrățișat, ceea ce **Nepszava**, cotidianul Partidului Social-Democrat, numea „cauza sfîntă a națiunii". În august 1914, nimeni nu era împotriva războiului, cel puțin printre maghiari.

„Ungaria a început războiul într-un delir colectiv", scriau toți ziariștii. Puținele fotografii și reportaje făcute la sate însă dovedesc că acolo entuziasmul era cu mult mai scăzut. Tinerii fuseseră mobilizați în toiul muncilor agricole, ceea ce nu avea darul să fie pe placul nici unui țăran. Habsburgii erau însă maeștri neîntrecuți în propagandă; acolo unde spiritul războinic lîncezea s-a creat imediat o atmosferă propice pentru stimularea lui. Preoții de toate riturile binecuvîntau tunurile și soldații; oratorii naționaliști îl conjurau pe Dumnezeul ungurilor să-i zdrobească pe dușmani; clopotele bisericilor băteau; școlarii fluturau steguțe, iar țanțoșele escadroane de husari defilau pe străzi cu săbiile strălucitoare scoase din teacă. Doar puțini, printre care și realistul Tisza, se gîndeau că războiul va dura și după căderea frunzelor de toamnă.

Săptămîni de confuzie

Prăbușirea monarhiei bicefale, în ansamblul său, rămîne un mister. Unele slăbiciuni structurale și unele erori tactice apărute înainte de război au devenit mai acute în 1914-1918. În privința Ungariei, deficiența de căpetenie consta în faptul că dezvoltarea sa tehnologică nu fusese însoțită de prefaceri sociale și politice corespunzătoare, în principal, de lichidarea aristocrației latifundiare. Destul de elastici pentru a adopta o politică de industrializare, nobilii nu renunțaseră la puterea politică. Cînd noile pături burgheze și muncitorii au început să revendice o modestă participare la viața politică, vechea nobilime, aliată cu burghezia înnobilată, a devenit și mai intratabilă. Ea argumenta cu abilitate că intrarea în arena politică a unei populații, pînă atunci lipsită de drepturi civice, va îndemna la exigențe similare și naționalitățile nemaghiare. Drept urmare, înainte de război, nu s-a adoptat nici o reformă politică, situație tolerabilă numai atîta timp cît țara trăia în pace și belșug. Odată cu declanșarea conflagrației, tradiționala rigiditate a conducătorilor Ungariei a devenit o frînă insurmontabilă.

În mod paradoxal, oligarhia maghiară nu s-a pregătit pentru proba de foc a războiului. Măsurile legislative întîrziau, planurile de mobilizare erau necorespunzătoare, armamentul insuficient și demodat, iar industria nu și-a schimbat profilul conform cerințelor războiului. În 1912, Parlamentul maghiar a adoptat o lege prin care permitea cabinetelor de război să guverneze prin decrete, cu singura obligație de a informa forul legislativ despre măsurile luate. Guvernul era autorizat să numească împuterniciți districtuali, cărora li se subordonau jandarmeria, poliția și grănicerii; să aducă la oraș pe jandarmi, faimoși pentru brutalitatea lor; să anuleze deciziile consiliilor municipale, să supravegheze liniile de comunicații; să dizolve, la nevoie, asociații; să interzică întruniri politice; să exercite cenzura preventivă; să modifice codul penal, introducînd lungi pedepse cu închisoarea pentru instigatorii la grevă etc. O altă lege dădea guvernului posibilitatea să înființeze lagăre de internare pentru elementele indezirabile.

De asemenea, se prevedeau măsuri economice pe timp de război: prețuri maximale, muncă obligatorie pentru toți bărbații pînă la 50 ani, control militar asupra unor întreprinderi industriale, prioritatea producției de război, livrări forțate ale țăranilor, confiscarea de cai și căruțe. Dar industria a început să sufere imediat de pe urma lipsei de materie primă și economia a intrat într-o gravă criză. Cauza se afla nu atît în evoluția economică antebelică, ci în faptul că economia rămăsese înapoiată și că în 1914-1918 s-au comis grave erori.

Multe întreprinderi și-au redus producția, iar altele au încetat să mai funcționeze. În domeniul construcțiilor, statul însuși a oprit orice activitate. Comenzile de armament nu țineau seama de noile capacități de producție și se adresau în continuare exclusiv vechilor furnizori. Puterea de cumpărare a scăzut, iar șomajul a crescut atît de mult, încît Ministerul de Război s-a văzut silit să amenințe cu sancțiuni toate întreprinderile care continuau să concedieze muncitori. La mijlocul lunii august, doar 13 din cele 200 fabrici importante erau dispuse să angajeze noi muncitori. În materie de mînă de lucru, oferta depășea de zece ori cererea.

Fricțiuni între cele două capete ale vulturului

Atît guvernul cît și patronii se temeau de pericolele supraproducției, după criza din 1912. De aceea, în industria siderurgică a scăzut producția în a doua jumătate a anului 1914, crezîndu-se că necesarul de oțel nu va depăși nivelul antebelic. Numai că, în anul următor, producția de oțel s-a dovedit insuficientă și folosirea masivă a oțelului în scopuri militare a determinat statul să naționalizeze industria respectivă în octombrie 1916.

La sfîrșitul lui 1914, problema șomajului a fost înlocuită de cea a lipsei de brațe de muncă, dar economia suferise deja mari prejudicii. Șomerii proveniți din industria grea și minerit fuseseră încorporați în armată. Comisii speciale au fost trimise pe front în căutarea muncitorilor calificați, dar mare parte dintre ei pieriseră în primele luni de război. Aceste fenomene dovedesc limpede că Înaltul comandament distribuise Austria și Ungaria în roluri foarte diferite. În timp ce în Austria majoritatea muncitorilor calificați au fost scutiți de front, în Ungaria, mii dintre ei au fost mobilizați. Pe de altă parte, țăranii din Ungaria (nu însă și din Austria) au primit în primii doi ani de război lungi permisii pentru strîngerea recoltei. În tot cursul conflagrației, Austria și-a protejat mult mai bine muncitorii industriali calificați.

Și mai grave decît aceste greșeli inițiale a fost incapacitatea structurală a imperiului de a le remedia. Nu a funcționat nici o clipă o economie de război eficientă, deoarece regimul habsburgic, în loc să creeze o singură entitate, a perpetuat divizarea economiei. De pildă, cheresteaua din Ungaria era exportată în Austria ca într-o țară străină. Cîrmuitorii maghiari sprijineau industria țării și nu au acordat prioritate industriei mai moderne a Austriei. Drept urmare, au existat nenumărate plîngeri din partea Austriei că Ungaria nu preia suficiente responsabilități și veșnica ripostă a Ungariei că orice derogare de la proporțiile stabilite prin Constituție [din 1867] ar fi împovărat-o în mod nejust.

Din cauza reducerii imediate și rapide a mîinii de lucru, a animalelor de tracțiune, a combustibilului și a suprafețelor cultivate, în 1914 recolta de cereale a Ungariei a scăzut de la 60 milioane chintale la 44 milioane, necesitățile crescînd simțitor. Sleirea solului și cultivarea lui neglijentă au înrăutățit și mai mult situația. Producția austriacă fiind și ea în declin, s-a ajuns curînd la un grav deficit permanent și la repetate plîngeri ale Vienei.

În 1917, de teama tulburărilor țărănești nu s-au mai făcut rechiziții globale de produse agricole. Începînd din acest an, vienezii mureau de foame. Situația mizeră a Capitalei a agravat și mai mult tradiționala neîncredere a austriacului în țăranul maghiar. Așa cum scria fostul ministru al Economiei maghiare, Gusztav Gratz, crahul economic s-a produs mai repede, pentru că fiecare a „tras bruma de spuză pe turta sa". Vigoarea întregului organism nu depășea vigoarea celei mai slabe dintre părțile sale componente.

Continuînd să beneficieze în tot cursul războiului de grosul importurilor de cărbune, Ungaria a reușit să satisfacă peste 50% din necesitățile industriei de război chezaro-crăiești, deși Constituția din 1867 nu o obliga decît la 36,4%. În schimb, Austria, care a extras întotdeauna de patru ori mai mult cărbune decît Ungaria, n-a reușit să furnizeze decît sub 50%.

Hecatombele de pe front

Lipsa mîinii de lucru a fost în parte compensată prin folosirea masivă a femeilor, copiilor și prizonierilor de război. În cadrul unui veritabil schimb de populație, Imperiul habsburgic și Rusia au capturat și pus la muncă aproximativ un milion și jumătate de prizonieri fiecare.

Cheltuielile de război au fost colosale, chiar și în comparație cu enormele bugete militare ale altor țări. Alocațiile „directe" ale Ungariei (dotarea, aprovizionarea și cazarea forțelor armate) s-au ridicat la 18 miliarde coroane aur. Pierderile materiale rămîn însă incalculabile. Toate aceste sacrificii nu s-au reflectat printr-o creștere corespunzătoare a capacității de luptă.

Puține state prețuiau atît de mult pe militari ca Austro-Ungaria. Fiind garanția de bază a unității politice, armata se afla sub patronajul direct al împăratului. Cariera de ofițer era cea mai slăvită; uniforma de ofițer impunea un respect fără rezerve; datoria de ofițer cerea răzbunarea neîntîrziată, prin vărsare de sînge, a oricărei insulte din partea unui civil. Visul oricărui tînăr de „familie" era să capete rîvnitul titlu de „Leutnant der Reserve". Și, totuși, datorită refuzului Ungariei de a se integra într-o armată „comună" și a veșnicelor sale tocmeli în privința cheltuielilor „comune", dintre toate marile puteri europene Imperiul habsburgic a avut cel mai mic buget militar.

În 1914, nu toți bărbații apți de serviciu militar fuseseră instruiți; din această cauză după mobilizare, 400 000 dintre ei n-au putut fi încorporați. Pe de altă parte, nici măcar rezerviștii instruiți nu aveau unde să fie încadrați. Regimentele existente (mai ales cele de infanterie în număr de 88) au dobîndit repede prea multe efective și mii de oameni au pierdut săptămîni prețioase așteptînd o nouă repartizare.

Primele luni de război au fost un dezastru pentru Austro-Ungaria. Pierderile suferite în Galiția și Serbia au fost uriașe și n-ar fi putut fi compensate dacă n-ar fi existat contingentele proaspete. În fiecare lună se trimitea un „batalion de marș" suplimentar fiecărui regiment de infanterie de pe front. Ungaria a mobilizat 1,6 milioane rezerviști în 1914 și alte 2 milioane în următorii patru ani. S-au trimis pe front fie oameni neinstruiți, fie din cei găsiți pînă atunci inapți sau scutiți.

S-a extins serviciul militar obligatoriu între vîrsta de 18-50 ani (față de 21-42). Regimentele teritoriale și alte unități auxiliare, menite inițial să fie trupe de ocupație și garnizoane, au mers în linia întîi, ceea ce a dus la o creștere catastrofală a cifrelor de pierderi.

Din cei 8,3 milioane de oameni mobilizați de Austro-Ungaria, 3,8 milioane (45%) erau cetățeni maghiari. Au fost uciși, răniți sau luați prizonieri aproape 2/3 din soldații imperiali. Se adaugă cei care au suferit de diferite boli. Cel puțin 660 mii de soldați din Ungaria au fost uciși sau au pierit, 740 mii au fost răniți și 730 mii au căzut prizonieri. Pierderile erau mai mari decît cele ale Austriei. Deoarece țăranii erau încorporați mai ales în regimente de infanterie, foarte expuse focului, zonele rurale — deci cea mai mare parte din Ungaria — au suferit pierderile cele mai grele.

Militarii din Ungaria au luptat fie în așa-numita armată comună, fie în mult mai mica armată semiautonomă de honvezi, în care limba ofițerilor era maghiara. Dar chiar și în armata comună, în care ordinele se dădeau în limba germană, soldații originari din cele două părți ale imperiului se grupau după naționalitatea lor. În majoritatea unităților se vorbeau uimitor de multe limbi. Pînă și în regimentele de honvezi maghiara nu era adesea limba majorității. În multe companii ofițerii, subofițerii și soldații vorbeau trei sau mai multe limbi și aproape nici unul nu înțelegea germana sau maghiara. Barierele de limbă au devenit aproape insurmontabile din cauza rapidei avansări a ofițerilor de rezervă, a permanentelor mișcări de efective și a perioadelor reduse de instrucție pentru toți cei în cauză.

Primele cîteva luni ale războiului au dus practic la eliminarea tuturor ofițerilor inferiori activi și a tuturor soldaților instruiți. Ulterior, ofițerii inferiori erau aproape toți rezerviști, în vreme ce efectivele erau formate din soldații care, după vechile norme, ar fi fost considerați prea tineri, prea bătrîni sau prea diminuați fizic. În tot cursul războiului, producția de armament n-a reușit să țină pasul cu necesitățile militare. În 1914, erau prea puține mitraliere și lipsea aproape cu totul sîrma ghimpată, indispensabilă războiului de tranșee. Aceste deficiențe, ca și penuria de puști și muniție n-au fost niciodată remediate pe deplin. În ultima perioadă a războiului, majoritatea soldaților purtau zdrențe, călcau pe tălpi de mucava și primeau rații alimentare cu care abia își puteau ține zilele. Aceste trupe erau infinit mai prost hrănite, dotate, echipate și conduse decît cele ale Germaniei sau ale Antantei.

«1 947 PREMIANȚI»

(Urmare din p. 17)

Moțiu Buldaș Gligor — *AR;* Moțiu Corina Emilia — *AR;* Rânjă Al. — *Rm. Sărat;* Avasiloaiei P. — *Cluj-Napoca;* Lazăr Taisia — *Alba Iulia;* Rusu Antoaneta — *B;* Abrudan Mihai — *Dîngău Mic, CS;* Creț Ioan — *Oradea;* Chircă Adrian — *Cluj-Napoca;* Țurcanu Constantina — *Pitești;* Floroiu Teodor — *B;* Alexandru Gabriel — *Focșani;* Bellu Gh. — *BV;* Dimitriu Eugenia — *Tecuci;* Budan Marius — *B;* Nasta Mihai — *B;* Zidaru Elisabeta — *Filiași, DJ;* Dumitru Stăvăruș — *B;* Anuța Blaga — *Sîngeorz-Băi, BN;* Adrian Cosma — *BZ;* Văleanu D-tru — *Bîrlad;* Marinache Gh. — *B;* Antonescu Victor — *B;* Crețu Mihai — *Cluj-Napoca;* Ambruș Adriana — *Baia Mare;* Haralamb Rhea — *B;* Melinte Paraschiva — *Nicorești, GL;* Melinte Tiberiu — *Nicorești, GL;* Bălănescu Ștefania — *B;* Grigore Gheorghe — *Mangalia, CT;* Preda Galicescu Vijelia — *Motru, GJ;* Bălăiță Mihail — *Ocna Mureș, AB;* Năftănăilă Mihail — *Ploiești;* Willy Sloimovici — *B;* Szabo Zoltàn — *Sighetu Marmației, MM;* Guja Ovidiu — *Cluj-Napoca;* Guja Horațiu — *Cluj-Napoca;* Dandeș Grigore — *Timișoara;* Lie Eugenia — *Cluj-Napoca;* Ionescu Maria — *B;* Săndulescu Dumitru — *B;* Guja Ivenale — *Cluj-Napoca;* Silvia Saghin — *B;* Leonte Letiția — *Tg. Ocna;* Pleșa Laurențiu — *Deva;* Oprea Ștefan — *Cluj-Napoca;* Stemate Anton — *B;* Pascu Valeriu — *Ploiești;* Băieș Octavian — *Archiud, BN;* Nicodim Romulus — *B;* Obretin Iulică — *Călmățuiu, TR;* Iepure Samuil — *Ciumbrud, AB;* Bâlgăr Eugenia — *B;* Iaru Anton — *B;* Pleșa Eugenia — *Deva;* Noanea Tudor — *Mediaș;* Morar Iosif — *Miercurea Ciuc, HR;* Rus Vasile — *Nazna, MS;* Ionescu Mihai — *Timișoara;* Tămășescu Ioana — *Gheorghe Gheorghiu-Dej, BC;* Olteanu Emil — *Alba Iulia;* Irimie Maria — *Sebeș;* Rizoiu Eleonora — *B;* Rizoiu Liliana — *Sebeș;* Rizoiu Simona — *Sebeș;* Codreanu Pavel — *Odoreu, SM;* Diaconescu Gh. — *CT;* Ciurean Larisa — *Tg. Ocna;* Manu Ion — *BV;* Tucson Viola — *Mediaș;* Gale I. Alexandru — *Oradea;* Podariu Eugenia — *Baia Mare;* Butnaru D-tru — *IS;* Hodorogea Camelia — *BR;* Nan Gheorghe — *Timișoara;* Sfercociu Fabian — *Timișoara;* Cucu Lucian — *Timișoara;* Lăzăroiu Mircea — *BR;* Mărgineanu Aurelian — *Craiova;* Toma M. Mihaela — *Gheorghe Gheorghiu-Dej, BC;* Bodonea Constantin — *Valea lui Mihai, BH;* Ionașcu Nicolae — *Tîrgoviște;* Toma V. Aglaia — *Gheorghe Gheorghiu-Dej, BC;* Dermengea Viorica — *CT;* Zamfir C. Vasile — *Medgidia;* Conțiu Vasile — *Reghin;* Ionescu M. Ionel — *Cioroiaș, DV;* Ciolcan Geo — *B;* Dondera Nicolae — *B;* Tănăsescu Valentin — *Deva;* Gavriliuc Manole — *Corocăești, SV;* Mihai C-tin — *B;* Onea Vasile — *Măneciu-Ungureni, PH;* Onea Ion — *Măneciu-Ungureni, PH,* Dumitriu Silvia — *B;* Neculăiasa Paul — *Dolhasca, SV;* Man Ioan — *Urziceni;* Nicolae Luciani — *B;* Nicolae Roxana — *B;* Bratcovschi N. — *B;* Günther Schatz — *CT;* Diaconu Emanoil — *Amărăștii de Sus, DJ;* Papuc C-tin — *B;* Ladosan Emil — *Silivașu de Cîmpie, BN;* Andreescu Al. — *B;* Serghie Lala — *Berca, BZ;* Serghie Ion — *Berca, BZ;* Pop Elena — *Bistrița BN;* Savu Dănilă — *B;* Mitrea Cristinel — *Piatra Neamț;* Mitrea Gheorghe — *Piatra Neamț;* Mitrea Maria — *Piatra Neamț;* Vișariu I. — *Pitești;* Rădulescu Mihai — *BR;* Mihăilă N. — *Bîrlad;* Călin Veronica — *BV;* Popescu C. — *BV;* Călin Eugen — *BV;* Dascălu Stelian — *Curtea de Argeș;* Miuț I. — *Murgești, GJ;* Horvath Iosif — *Dej;* Cristev Liuben — *B;* Grisaru Arie — *B;* Andrei I. — *Dumbrăveni, SB;* Preda Vijelia — *Motru, GJ;* Popa Mircea — *B;* Minoiu Smaranda — *B;* Antonescu Vasilica — *BZ;* Dărăștean Voicu — *B;* Badea Adrian — *Craiova;* Gabor Dragoș — *B;* Popescu Romeo — *Medgidia;* Pavalati Victor — *Pitești;* Bunescu Constantin — *B;* Afrodita Cionchin — *Deta, TM;* Cionchin Ionel — *Timișoara;* Măzăreanu Lidia — *Serbănești, SV;* Radu Mircea — *B;* Iscrulescu Cristian — *B;* Șugaru Romulus — *Roman;* Vasile Pop — *Band, MS;* Coraș Elena — *Arad;* Truț Rodica — *Arad;* Truț Teodor — *Arad;* Gavriliță Natalia — *Hațeg;* Gavriliță Adrian — *Hațeg;* Cusiac Sorin — *Rădăuți;* Petrescu N. — *Hunedoara;* Popa Ioan — *Deva;* Mihaela Moișan — *Aiud;* Moișan Dănilă — *Aiud;* Matei V. — *Zalău;* Tima Aurel — *Mogoș, AB;* Popa Varlaam — *Oltenița;* Nicoruț Aurelia — *Scărișoara, AB;* Iancu Mircea — *Ploiești;* Fătu Georgel — *BR;* Petri Ovidiu — *Nimigea, BN;* Ilișiu George — *Nimigea, BN;* Popa Vladimir — *B;* Popa-Mirela — *B;* Albu Dumitru — *Morteni, DB;* Rădulescu Vasile — *Cojocaru, DB;* Coma Dumitru — *Găești;* Epure Ion — *GL;* Hristea Dorel — *Oravița;* Hristea Ion — *Oravița;* Herman Dumitru — *Oradea;* Hristea Doina — *Oravița;* Benga Constantin — *Caransebeș;* Mina Constantin — *B;* Zgardan Valentin — *Reșița;* Barboi Aristică — *BV;* Luca Leontina — *IS;* Luca Gheorghe — *IS;* Apostol Eroina — *IS;* Ciucă Eugen — *Timișoara;* Vasiliu Alexandru — *BV;* Țone Constantin — *BV;* Smărăndache Nicoleta — *Celaru, DJ;*

(Continuare în p 63).

HERALDICA ȚĂRII ROMÂNEȘTI ȘI MOLDOVEI

DAN CERNOVODEANU

Printre ştiinţele ajutătoare ale istoriei, un loc însemnat îl ocupă heraldica. Disciplina are ca dublu obiect de studiu regulile de alcătuire a ansamblurilor de elemente armoriate **denumite** steme **şi istoricul lor. Dacă** ştiinţa heraldică **se ocupă, aşadar, de principiile teoretice de alcătuire a unei steme, precum şi de succesiunea apariţiei diferitelor modalităţi de constituire a însemnelor,** arta heraldică **vizează aplicarea practică, efectivă a acestor principii: prin reprezentarea lor plastică alcătuieşte o gamă variată de steme (de stat, de provincie, de oraş, de familie etc.). Arta heraldică mai cuprinde şi studierea evoluţiei iconografice a acestor însemne de-a lungul uneia sau mai multor perioade.**

Iniţial, în secolul XII, cînd a luat naştere heraldica în Europa, această diferenţiere nu se produsese încă; ştiinţa şi arta heraldică însumau cunoaşterea modalităţilor de alcătuire a unei steme, explicarea şi descrierea corectă a acesteia. Cu timpul însă, criteriile de creare a blazoanelor s-au diversificat după loc şi epocă, ivindu-se deosebiri destul de pronunţate între heraldica diferitelor ţări şi popoare.

Din ce se compune o stemă? În primul rînd, dintr-un **scut** (derivînd din cunoscuta pavăză a războinicilor de pretutindeni) ce se poate prezenta sub diferite forme: circular, oval, triunghiular, pătrat, rombic, patrulater (cu baza fie ascuţită, fie rotunjită) etc. Cîmpul scutului poate fi împărţit în compartimente numite **cartiere,** colorate într-una sau în mai multe din smalturile heraldice statuate, respectiv: aur şi argint (metale), roşu, azur, verde, negru, purpuriu şi portocaliu

Steme de stat: Ţara Românească...

...şi Moldova

(culori). În interiorul scutului sînt reprezentate personaje naturale sau imaginare, animale, plante, aştri, obiecte de uz practic, ustensile, arme de luptă sau de vînătoare etc. Diferite ornamente înconjură scutul la exterior: **timbru** (coif, cimer şi lambrechini), **coroană** (de rang), **sprijinitori** (tenanţi, suporţi şi susţinători), **mantou** sau **pavilion** şi, în sfîrşit, **deviza** (vezi şi schiţa din p. 43).

Heraldica constituie, prin excelenţă, un domeniu unde aproape fiecare imagine are un anume sens simbolic — uneori uşor de înţeles, alteori mai ascuns — sens care trebuie descifrat de către cei ce studiază această disciplină. Mai ales la început, simbolistica blazonului crea cîteodată aşa-numite „rebusuri heraldice", redactate într-un adevărat limbaj cifrat de un ermetism destul de dificil de dezlegat. În genere însă, mesajul stemelor era clar şi inteligibil, în special pentru cei cărora li se adresa: stema unui suzeran avea semnificaţii binecunoscute de vasalii săi, ca şi cea a unui conducător de stat pentru supuşii săi, cea a unui oraş pentru locuitorii lui ş.a. m.d. În consecinţă, prin caracterul ei ilustrativ-simbolic, heraldica a putut exprima o gamă întreagă de noţiuni şi situaţii: starea de neatîrnare sau de dependenţă a unui stat, gradul de autoritate politică a unui feudal, veleităţile teritoriale ale unui monarh etc. Aşa, de pildă, prin stema sa — o cetate întărită, cu porţile ferecate — oraşul hanseatic Hamburg dorea să-şi marcheze independenţa faţă de împăratul romano-german. La polul opus, Ludovic de Anjou şi-a marcat stăpînirea asupra oraşului transilvănean Bistriţa conferindu-i stema sa, care a fost reprodusă ca atare în armeriile municipale.

Începînd din primele decenii ale veacului XV, armorialele occidentale (albume cu steme din diferite regiuni din diverse epoci) înregistrează prezenţa unor însemne simbolizînd şi teritoriile Ţării Româneşti şi Moldovei. Ceea ce înseamnă nu numai că blazonul apăruse şi pe meleagurile locuite de români, dar şi că poporul nostru, entitate etnică unitară şi perfect distinctă, se integra în procesul de zămislire a noilor simboluri de natură heraldică.

Pînă de curînd se afirma că heraldica ar fi luat naştere din necesitatea de a deosebi mai uşor prin însemne specifice armatele diferiţilor monarhi şi seniori feudali participanţi la cruciade. Ultimele cercetări tind să infirme aproape în totalitate această teză. Heraldica a luat naştere în a doua treime a sec. XII, din contopirea într-un sistem bine închegat a diverselor elemente emblematice preexistente aflate pe sigilii sau pe echipamentul militar: scuturi de luptă, steaguri (personale sau de grup), dintre care ultimele par a fi jucat rolul cel mai însemnat în viitoarea alcătuire a stemelor. Ca o consecinţă, în sec. XIII-XV, oricine putea să adopte armerii după bunul său plac, cu singura condiţie de a nu uzurpa vreo stemă anterior constituită. Legislaţiile restrictive în acest domeniu încep a fi semnalate abia în ultimii ani ai sec. XV.

Într-o asemenea situaţie, însemnele heraldice au apărut şi la români, ele constituind cazuri tipice ale aşa-numitelor „arme de asumpţiune" (adică autoconferite), a căror confirmare ulterioară de către

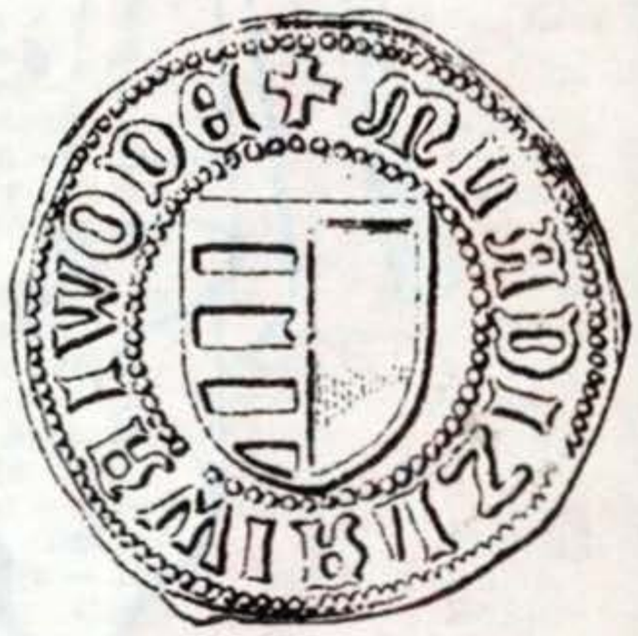

Stemă dinastică din Ţara Românească

vreunul din voievozii noştri, spre a deveni „arme de concesiune", nu s-a mai produs niciodată. Faptul trebuie atribuit unor considerente de ordin politic şi religios, bazate pe tradiţiile ancestrale ale poporului român, tradiţii ce l-au determinat să-şi însuşească într-o manieră specifică practicile heraldice medievale apusene. Tradiţia ortodoxă a românilor opunea o anume rezistenţă acestor influenţe, considerate ca pro-

venind dintr-un mediu confesional diferit.

La noi stemele s-au legat, cu precădere, de așa-numitul drept de sigiliu — practic nelimitat la acea epocă. Această particularitate a dat heraldicii românești (fie ea domnească, boierească, orășenească sau districtuală) un caracter net de heraldică sigilară. Însemnele armoriate din Europa medievală au avut un aspect extrem de fluctuant — atît în perioada de apariție cît și ulterior, pînă la cristalizarea sistemului de reprezentări heraldice. Această lipsă de fixitate este constatată și în alcătuirea stemelor românești, indicînd faptul că țările noastre s-au încadrat și ele în același proces general european de transformare, din inițiativă proprie, a simbolurilor emblematice în simboluri heraldice. Dacă, în ceea ce privește stemele individuale, autoconcedarea a jucat principalul rol, în apariția stemelor de stat ale țărilor române, ultimele cercetări duc la concluzia că, în alcătuirea acestor însemne, atît conferirea expresă cît și autoconcedarea au jucat un rol de egală însemnătate. Așa se explică pentru ce, în armorialele medievale, țările noastre apar reprezentate prin multiple variante de simboluri heraldice, altele decît cele autohtone clasice (acvila valahică și capul de bour moldovean).

Stemă dinastică din Moldova

Trebuie făcută o distincție, în cazul țărilor române, între stema de stat și cea dinastică. Este de netăgăduit că, în epoca feudală, armeriile unei case domnitoare constituiau înseși armeriile țării unde domnea respectiva familie. Cîteva excepții au existat, totuși: acolo unde o dinastie a luat locul alteia s-a creat un paralelism între stema foștilor cîrmuitori (considerată implicit ca fiind și a țării) și stema noilor înscăunați. În Țara Românească, pasărea heraldică (inițial un vultur, ulterior „acvila valahică"), ca și celelalte elemente simbolice

Stemă atribuită în armoriale străine, Țării Românești ...

armoriate atribuite acestui teritoriu ar putea reprezenta reflectarea heraldică a stemelor diferiților conducători din fruntea formațiunilor prestatale de la sud de Carpați, pînă la închegarea statului feudal de sine stătător; cînd acesta s-a constituit, stemele, conferite sau autoconcedate, ale micilor formațiuni statale românești au cedat locul păsării consacrate de tradiția autohtonă ca simbol exclusiv al teritoriului valahic.

... și Moldovei

Armorialele străine l-au consemnat însă abia mult mai tîrziu, ele reproducînd ca steme ale principatului muntean alte elemente (fie arapi sau capete de arapi, fie un leu încoronat sau două din labele sale).

În Moldova, succesiunea dinastiilor apare și mai evidentă: la început mici cîrmuitori locali, apoi voievodul Dragoș care cucerește parțial teritoriul, ulterior Bogdan I (unificare integrală) și, după stingerea în linie bărbătească a acestei stirpe, ridicarea Mușatinilor pe tron. Fiecare casă domnitoare a avut, desigur, simboluri heraldice proprii, ceea ce explică stema dinastică de mai tîrziu, realizată de Ștefan cel Mare[1]: această „sinteză heraldică" reunește multiple elemente armoriate (cap de bour, roză, fascii, flori de crin, cruce) ale unor cîrmuitori anteriori (arme de pretenție), cît și ale Mușatinilor. Armorialele europene nu au reprodus nici unul din elementele heraldice din stema de stat și din cea dinastică a Moldovei de la finele sec. XV, atribuind principatului de din-

[1] Detalii pentru această stemă, precum și un glosar de termeni heraldici, vezi și în **Magazin istoric**, nr. 5/1972.

colo de Milcov alte reprezentări (capete de arapi sau crengi încrucişate, terminate tot prin asemenea capete).

Prezenţa capetelor de arapi trebuie pusă în legătură cu victoriile obţinute împotriva otomanilor de către voievozii români, mai întîi de Mircea cel Bătrîn (cînd simbolul este atribuit Ţării Româneşti), apoi de Ştefan cel Mare (cînd devine, în armoriale, stemă a Moldovei). Acest însemn a intrat din nou în stema atribuită Ţării Româneşti, după marile succese militare ale lui Mihai Viteazul împotriva Porţii.

Cît despre leu (de proveniență fie dacică, fie cumană, fie asănească), presupunem că el reprezintă vechile arme ale Basarabilor ca stăpînitori ai Olteniei, înaintea ridicării lor pe tronul Ţării Româneşti. Ulterior, simbolul a figurat doar pe sigiliile personale ale voievozilor munteni, renunţîndu-se apoi definitiv la el, în favoarea acvilei cruciate, însoţite de o lună crai-nou şi de o stea cu şase raze. Totuşi, armorialele occidentale — în special cele germane — au păstrat mult timp după aceea imaginea leului ca simbol al Ţării Româneşti.

În sfîrşit, cele două crengi cu capete de arapi, atribuite Moldovei, se leagă de repetatele năvăliri ale turcilor şi tătarilor pe acest teritoriu.

Aşadar, stemele atribuite Ţării Româneşti şi Moldovei de către heraldiştii occidentali din sec. XV şi XVI au ilustrat, foarte probabil, evenimente şi situaţii reale la vremea lor, care apoi au fost date uitării. În plus, prezenţa stemelor româneşti în aceste armoriale dovedeşte cu prisosinţă că ţările române intraseră la acea epocă în conştiinţa politică europeană, bucurîndu-se de consideraţia ce se acorda unor state feudale bine închegate, cu o forţă militară capabilă să reziste Imperiului otoman în plină expansiune.

O „mască" de bronz din secolele III-II î. e. n.

În colecţiile Muzeului de Istorie a R. S. România, din Bucureşti, a intrat, cu cîţiva ani în urmă, o mască-aplică din bronz. După cum se poate observa şi din imaginea de mai sus, ea redă faţa unui personaj (probabil o divinitate). Ochii migdalaţi, verticali, nasul drept, cu baza mai lată, şi gura rotundă sînt în relief. Toată partea interioară este scobită.

Imaginea aflată pe masca respectivă se aseamănă cu reprezentările de divinităţi celtice descoperite în spaţiul cuprins între Atlantic şi Nipru: cele de pe „măştile" de la Tarbe din sud-vestul Franţei şi Pecari din R.S.S. Ucraineană, datînd din secolele III-II î.e.n., sau cu capetele personajelor cu coarne, de pe placa de centură geto-dacă din sec. I î.e.n., descoperită la Popeşti, lîngă Bucureşti.

Asemănările la care ne-am referit, ca şi faptul că este singura piesă de acest fel descoperită pînă acum la noi în ţară, sporesc valoarea şi importanţa ei. Nu ştim însă locul şi condiţiile în care a fost descoperită. De aceea, în cazul că aceste rînduri sînt citite de cel, sau cei, ce au depistat-o, îi rugăm să ia legătura cu secţia de istorie străveche, din cadrul muzeului în care se află piesa sau cu redacţia revistei Magazin istoric.

George TROHANI,
Alexandru OANCEA

dicționar istoric

Pe teritoriul de astăzi al României s-au succedat, de-a lungul mileniilor, corespunzător legilor obiective ale dezvoltării istorice, orînduirile sociale cunoscute pe plan universal, acumulîndu-se o bogată civilizație materială și spirituală. O importanță deosebită a avut organizarea statală traco-dacică, ce a atins punctul culminant în perioada regatului lui Burebista și al lui Decebal.

Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

NEAMURI ȘI TRIBURI TRACICE

agriani
albocensi
aletoi
ansamensi
appiarensi
apuli
apsinthioi
arsietai
artaci
asti
ausdecensi (usdecensi)
bebrici
beni
berecynti
bessi
bettegeri
biefi
bisalti
bistoni
bitini
bottiai
brianti (priantti?)
brigi
brisi
buri (buridavensi)
caeni
carpi
carpodaci
caucoensi
celagisi
celegerri
ciconi
coilaletae
coralli
corpili
costoboci
cotensi
crestoni
crobizi
crusaei
daci (v. geto-daci)
dantheleti
darsi (darsai)
derroni
digerri
dimensi
diobessi
dioi
dolonsi (dolongi)
drosi
drugeri
edoni
geti (getae), v. geto-daci)
harpi
hypsalti
iai
maedobithyni
moesi (mysi)
mygdoni
napei
nipsaioi (tranipsioi)
obulensi
odomanti
odrisi
oinensi
oitensi
olizoni
orresci
paiopli
paiti
panaioi
piarensi
piefigi
piengeti
pieri
pirogeri
pliasti
potulatensi
pradavensi
ratacensi (racatensi)
rondaloi
saboci
saci
sapei
sargeti
satri
serdi
siensi
sigini
sindi
singi
sithoni
suci
tagri
terizi
thunati
tilati
tini
trausi
treri
tribali
tynteni
tyrageti
uti
zaieli
zbaleoni
zerani

Odomantii

Trib tracic[1] numeros, pomenit destul de frecvent în izvoarele literare. În lucrările lor, Herodot, Aristofan, Tucidide, Strabon, Pliniu cel Bătrîn și Stephanus din Bizanț menționează că teritoriul locuit de odomanti era cuprins între Fluviile Strymon (Struma) și Nestos (Mesta), la nord de orașul Siris (azi Serres). De la Herodot aflăm că ei lucrau în bogatele mine de aur și argint ale Muntelui Pangeu (azi Pîrnar-dag, Kușnița). Odomantii sînt pomeniți și în comedia lui Aristofan, **Acarnienii,** reprezentată la Atena în 425 î.e.n.

Theoros, solul atenienilor la curtea regelui odris Sitalkes, îi caracterizează ca fiind „neamul cel mai războinic din Tracia". Tucidide scrie despre sprijinul militar dat de odomanti atenienilor: în anul 422 î.e.n., Cleon [om politic, adept al unor acțiuni intransigente împotriva Spartei; a murit în timpul războiului peloponesiac] a așteptat la Eion întoarcerea soliilor trimise lui Perdiccas, căruia îi cerea „să vină cu armata, potrivit prevederilor alianței" și „în Tracia, lui Polles, regele odomantilor". De aici rezultă că și în fruntea acestui trib se afla un basileu, care conducea forțele militare ale comunității. Atenienii contau pe sprijinul regelui odomantilor, căruia i se cerea să aducă „cît mai mulți traci". Alături de Brasidas în tabăra adversă se aflau ostași din alt trib tracic, faimos și el pe tărîmul faptelor de arme—edonii.

(Continuare în p. 48)

[1] Vezi **Magazin istoric,** nr. 1-12/1976, 1-4, 6-10/1977.

cărți sosite la redacție

● **DIPLOMAȚIA ROMÂNĂ ÎN SLUJBA INDEPENDENȚEI** *(colectivul de redacție:* **Vasile Gliga, Teofil Bălaj, Ion Ciubotaru, Romulus Neagu, Constantin I. Turcu).**

Editura Politică, București, 1977, 272 pp., 10 lei.

● **N. Corivan — LUPTA DIPLOMATICĂ PENTRU CUCERIREA INDEPENDENȚEI ROMÂNIEI.**

Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977, 192 pp., 7,50 lei: *culegere de studii și o cercetare, ambele consacrate politicii externe a țării noastre în vederea cuceririi independenței de stat în urmă cu un veac.*

● **DOCUMENTE PRIVIND ISTORIA MILITARĂ A POPORULUI ROMÂN. 23-31 AUGUST 1944,** *(sub egida Centrului de studii și cercetări de istorie și teorie militară; col.* **Petre Ilie,** *col. dr.* **Al. Gh. Savu,** *col.* **Leonida Loghin,** *căpitan* **Mihail E. Ionescu).**

Editura Militară, București, 1977, 272 pp., 26 lei; *în primul din cele patru volume planificate, 300 documente din 23-25 august 1944, privind insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă, organizată și condusă de Partidul Comunist Român.*

● **PROBLEME DE POLITICĂ EXTERNĂ A ROMÂNIEI. 1918-1940,** *vol. II (sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.; autori:* **Viorica Moisuc, Dumitru Tuțu, Eliza Campus, Constantin Botoran, Ion Calafeteanu, Gheorghe Zaharia;** *coordonator:* **Viorica Moisuc).**

Editura Militară, București, 1977, 456 pp., 16,50 lei; *jaloane ale politicii externe românești în perioada interbelică, analizate și interpretate pe baza unei documentații în mare parte inedită.*

● **LUCRĂRILE COMISIEI MIXTE DE ISTORIE ROMÂNO-UNGARE.**

Editura Academiei, București, 1977, 164 pp., 15,50 lei: *comunicările prezentate la primele două sesiuni ale acestei comisii (Budapesta, 1-5 iunie 1971 și București 9-11 februarie 1972).*

● **Titu Georgescu — ARGUMENTE ALE ISTORIEI PENTRU O NOUĂ ORDINE INTERNAȚIONALĂ.**

Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977, 336 pp., 14,50 lei: *o carte pe o temă crucială a contemporaneității și viitorului.*

● *General-maior de aviație ing.* **Gheorghe Negrescu — DIN AMINTIRILE UNUI VECHI AVIATOR.**

Editura Militară, București, 1977, 368 pp., 12 lei; *începuturile aviației noastre, evocate de purtătorul brevetului de pilot militar nr. 2/1911.*

● **Cecilia Ioniță — RELAȚII AGRARE ÎN GRECIA VECHE.**

Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977, 256 pp., 14,50 lei: *modul de producție agricol al elenilor, la începuturile istoriei lor.*

● **Viorel Cosma — DOUĂ MILENII DE MUZICĂ PE PĂMÎNTUL ROMÂNIEI.**

Editura Ion Creangă, București, 1977, 152 pp., 7 lei; *străvechea tradiție și originalitate a culturii muzicale românești într-o primă antologie.*

● **Dan Cernovodeanu — BIBLIOGRAFIA HERALDICII ROMÂNEȘTI** *(sub egida Academiei de Științe Sociale și Politice și a Muzeului de Istorie a R.S.R.),* București, 1977, 90 pp., 5 lei; *interesant bilanț al celor scrise pe tema heraldicii în țările române privite în succesiunea istoriei.*

● **Ion Ioniță — LA NÉCROPOLE DU IVe SIÈCLE N.È. À MIORCANI.**

Editura Academiei, București, 1977, 15 planșe, 5 lei: *necropola de la Miorcani, jud. Botoșani.*

● **Ion Ioniță, Vasile Ursache—LA NÉCROPOLE CARPE DES IIe-IIIe SIÈCLES DE N.È. À VALENI.**

Editura Academiei, București, 1977, 14 planșe, 5 lei: *cimitirul carpilor de la Văleni, jud. Neamț (sec. II-III e.n).*

Ultimele două volume au apărut în colecția Inventaria Arheologica, *editată de Uniunea Internațională de științe preistorice si protoistorice.*

NEAMURI ȘI TRIBURI TRACICE

(Urmare din p. 47)

Pierii

Important trib tracic, alungat prin luptă din Pieria de către regele Alexandros al Macedoniei, tatăl lui Perdiccas, pierii s-au stabilit apoi în zona de la poalele Muntelui Pangeu, dincolo de Strymon, unde exista și un golf, Pieria, după cum ne informează Tucidide. Sînt cunoscute două cetăți ale lor: Phagres și Pergamos. De la Herodot știm că, împreună cu odomantii și satrii, pierii lucrau în minele de aur și argint ale Muntelui Pangeu. Tot Herodot afirmă, în paginile consacrate campaniei lui Xerxes, că în armata regelui persan, mai exact printre pedestrașii recrutați pe coasta Traciei, se găseau și pieri. La rîndul său, Strabon arată că, pierii au ajuns să locuiască versantul de nord al Muntelui Olimp. Din vechea lor țară de baștină, ei au adus cultul unor divinități ale muzicii, de origine tracică (ca melodie, ritm și instrumente). Tot de la Strabon știm că grecii numeau muzele și pieride; poetul latin Ovidiu întrebuințează în Triste expresia „corul pieridelor".

Gh. POENARU BORDEA

Singii

Neam de origine geto-dacică, localizat de V. Pârvan pe cursul inferior al Mureșului, unde se afla localitatea Singidava, pomenită de Ptolemeu și identificată cu o dava, recent descoperită[1] în apropiere de Cugir. După opinia istoricului român, neamul singilor era destul de numeros. Ei ajunseseră să se întindă pînă la Dunărea de Mijloc, în zona de azi a Belgradului, unde întemeiaseră o cetate, pe care celții aveau s-o numească Singidunum. Aceiași singi par să fi migrat spre vest, pînă în Moravia, unde se află localitatea Singone și spre sud pînă în Peninsula Calcidică (nordul Greciei), unde este menționată o așezare antică cu numele de Singos, din care a derivat și numele golfului din apropiere, Singiticus.

Constantin PREDA

[1] **Vezi în acest număr articolul „Cetatea" a învins mileniile.**

CASA CNEZIALĂ DE LA UDEȘTI

ALEXANDRU RĂDULESCU

Cercetările arheologice întreprinse, începînd din anul 1965, în localitatea Udești (jud. Suceava) au dus la o importantă descoperire. Pe o terasă a rîului Suceava, în apropierea satului amintit mai sus, a fost identificată o așezare compusă din locuințe îngropate parțial în pămînt, așa-numitele semibordeie, datînd din secolele VI-VII e.n.

Printre acestea se află o locuință mai puțin obișnuită, care a stîrnit un interes deosebit. Este vorba de o construcție adîncită în pămînt, tot de tipul semibordeiului. Ea se deosebește însă de celelalte atît prin dimensiunile sale (11 m lungime, 4,50 m lățime, față de 3 × 3) ca și prin faptul că este compartimentată în două încăperi aproximativ egale. Pereții casei, din bîrne de lemn, se sprijineau pe o rețea de stîlpi care aveau probabil un diametru de 50-60 cm. Încăperile nu erau despărțite între ele printr-un perete plin, ci prin stîlpi de sprijin. Acoperișul construcției era alcătuit dintr-un schelet de lemn în două sau mai multe ape, peste care fusese așternut un strat de lut pentru izolare, iar deasupra paie sau stuf. Grosimea neobișnuită a stîlpilor de susținere, ca și faptul că încăperea de est era mai coborîtă cu 20-25 cm, ne permite să formulăm ipoteza că peste această încăpere s-a aflat, suprapusă, o alta, situată deasupra nivelului solului și despărțită de cea de dedesubt printr-un planșeu de lemn. În această ipoteză locuința avea, pe latura estică două nivele, accesul la etaj realizîndu-se, foarte probabil, pe o scară interioară de lemn.

Semnificativ pentru valoarea acestei descoperiri este și materialul găsit în locuință: fragmente ceramice caracteristice zonei geografice a nordului Moldovei în sec. VI-VII e.n., oase de animale domestice și sălbatice, fusaiole, ace de cusut confecționate din os, creuzete de turnat metale prețioase, mici obiecte de podoabă (agrafe, cercei). Prezența acestora și îndeosebi a creuzetelor (ceea ce înseamnă că posesorul lor cunoștea surse de minereu), arată că stăpînul casei făcea parte dintr-o populație sedentară, care practica agricultura, creșterea vitelor, vînătoarea, meșteșugurile casnice și o metalurgie primitivă.

Au fost găsite și trei monede de aur bizantine — solidi — emise de împărații Focas, Heraclios, Constant II și Constantin IV (împreună), ceea ce permite datarea locuinței

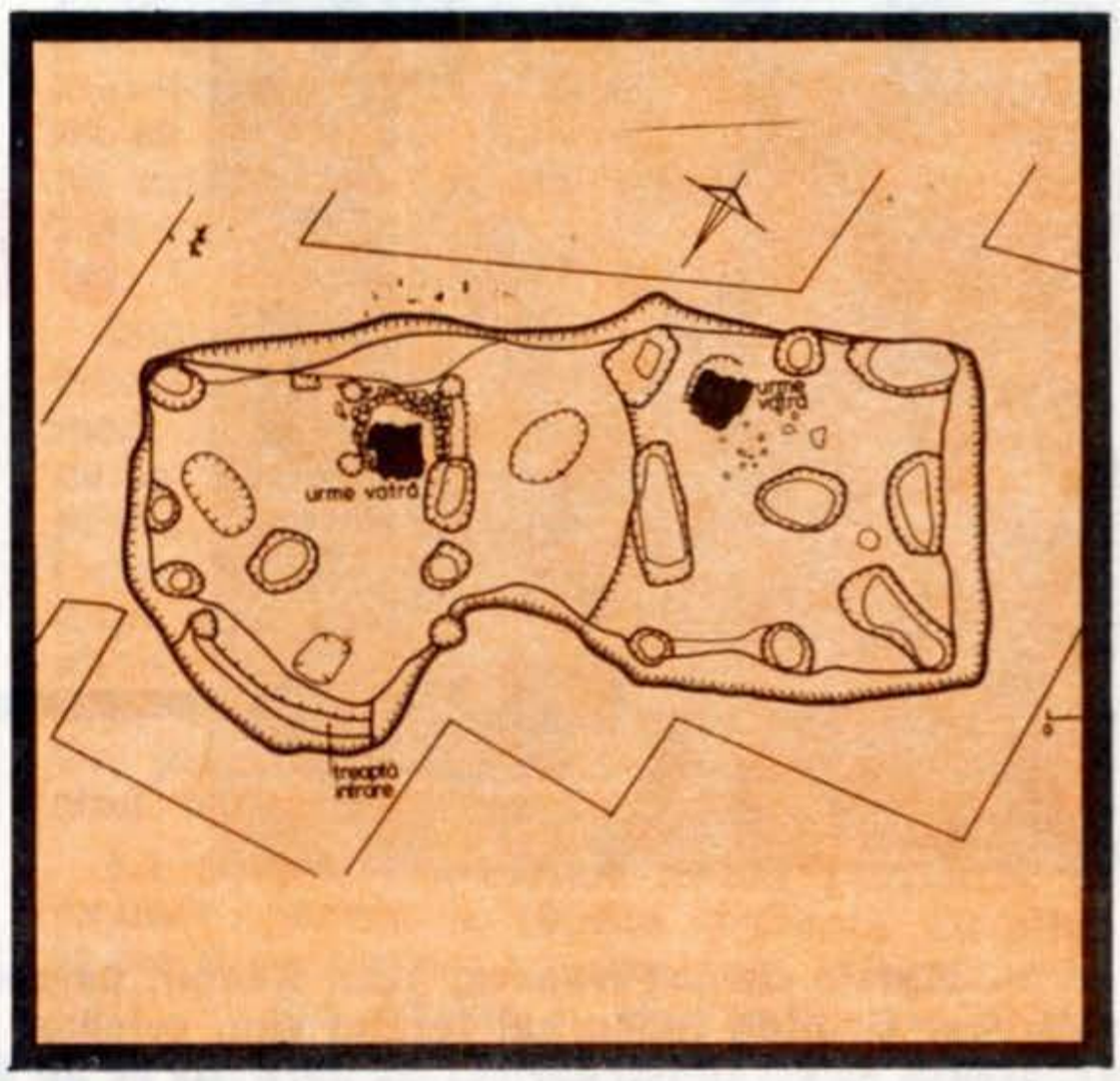

Reconstituire de arhitect Constanța Modoran

în a doua jumătate a sec. VII e.n. Pe de altă parte, existența monedelor respective în aceste locuri într-o vreme în care asemenea piese erau extrem de rare în ținuturile îndepărtate de frontierele Imperiului bizantin, ne oferă o imagine a stării materiale a posesorului lor.

O locuință de asemenea proporții, ca și obiectele de felul celor amintite, îndeosebi monedele și creuzetele pentru prelucrarea metalului prețios, arată existența unei diferențieri sociale incipiente între locuitorii așezării, indică faptul că această casă era locuită de un personaj deosebit ca stare materială. Este foarte probabil că ne găsim în fața locuinței unui cneaz de sat, nedespărțit încă de obște (situarea locuinței în imediata vecinătate a altor construcții relevă acest lucru), dar care își va impune din ce în ce mai mult prerogativele de mic stăpîn feudal al locului. Descoperirea de la Udești surprinde deci concret fenomenul de diferențiere socială din cadrul obștii sătești, diferențiere care în perioada următoare a dus la apariția primelor formațiuni statale feudale timpurii amintite în sec. X de izvoarele scrise ale istoriei.

JEAN RENOIR:

„DACĂ AR FI S-O IAU DE LA ÎNCEPUT..."

Marele cineast francez, Jean Renoir, născut în 1894, aparţinea unei familii cu bogate tradiţii artistice. Urmînd îndemnul tatălui său, celebrul pictor impresionist, Pierre Auguste Renoir, Jean debutează ca ceramist, dar curînd porneşte pe un drum propriu şi realizează — în 1924 — primul său film La fille de l'eau **(Fiica apei), operă tributară încă influenţei paterne, de vreme ce el însuşi o apreciază ca „esenţialmente picturală".**

Filmele sale ulterioare s-au concentrat însă asupra unei problematici de pregnantă actualitate — înfierînd perfida ipocrizie pe care burghezia o impune ca o obligaţie a relaţiilor umane (Regula jocului), **demascînd absurditatea feroce a războaielor imperialiste** (Iluzia cea mare), **biciuind aviditatea şi lipsa de scrupule a privilegiaţilor unei societăţi întemeiate pe exploatare** (Testamentul doctorului Cordelier), **cîntînd faptele glorioase ale revoluţionarilor francezi din 1789** (Marseieza) **etc. — reuşind să impună un stil, pe care specialiştii îl definesc ca „imposibil de a fi clasat, întrucît e în acelaşi timp realist, poetic, buf, satiric". Jean Renoir şi-a cîştigat astfel dragostea şi admiraţia unui public uriaş şi a celor mai de seamă critici cinematografici, dar şi ura răzbunătoare a celor vizaţi de săgeţile sale de celuloid, care, pe cît au putut, l-au sabotat în activitatea sa creatoare.**

Memoriile sale apărute la Paris, în 1974, Ma vie et mes films **(Viaţa şi filmele mele) — din care, cu titlul şi subtitlurile noastre, reproducem cîteva fragmente prescurtate — ni-l dezvăluie şi ca observator lucid al epocii marcate de două războaie mondiale (care au durat, în total, aproape 10 ani) şi de o perioadă interbelică, în care Europa a avut de înfruntat cea mai mare primejdie din istoria sa — fascismul.**

Datorită urmărilor tîrzii ale unei răni din război, a fost nevoit, în 1970, să-şi întrerupă cariera de regizor, în plină putere de creaţie; a rămas în lumea artei, abandonînd însă aparatul de filmat în favoarea condeiului.

Jean Renoir şi-a exprimat convingerile politice în cuvintele: „Dacă ar fi s-o iau de la început, chiar cu riscul de a fi pus la zid, aş fi tot de partea comunismului". Această atitudine a contribuit la făurirea unei opere străbătute de realism, generozitate şi umanism.

În carlinga pilotului militar

Prietenii pe care i-am cunoscut în timpul războiului (1914-1918) nu purtau nici sabia muşchetarului, nici chipiul cu pompon al grenadierilor lui Napoleon. Limbajul lor era simplu şi lipsit de afectarea caracteristică ziariştilor din spatele frontului. În tranşee, n-am auzit niciodată cuvîntul „viteaz", nici cuvîntul „nemţoi". În schimb, am auzit adesea termenul „şmecher": „E nevoie de trei şmecheri ca să-l ajute pe bucătar".

Şederea mea în tranşee fusese întreruptă de un glonţ german. Rana pe care mi-o făcuse la picior nu s-a vindecat niciodată. Aveam să şchiopătez toată viaţa, dar, paradoxal, desco-

perisem un avantaj: şchiopul nu vede viaţa din acelaşi unghi ca omul normal.

După mai multe peregrinări, am ajuns într-o escadrilă a aviaţiei militare, unde m-am împrietenit cu un băiat remarcabil. Era fiul celebrului profesor Richet, laureat al Premiului Nobel şi descoperitorul anafilaxiei[1]. Şi eu şi camarazii mei din escadrilă îl admiram orbeşte pe profesorul Richet. Nici unul dintre noi habar n-avea ce e anafilaxia.

Întorcîndu-se dintr-o permisie, Richet mi-a spus: „Tata m-a dus să văd un film în care joacă un actor extraordinar. Pretinde că e cel mai bun spectacol la care a asistat de mulţi ani încoace şi-l consideră pe actorul acesta mai presus de Sarah Bernhardt, de Lucien Guitry şi de alte stele. Actorul se numeşte Charlot[2]. Şi Richet începu să-mi explice că acel Charlot aducea din nou arta dramatică

Charlie Chaplin în tranşeele primului război mondial, reconstituite pe platoul de filmare

la simplitatea astăzi uitată, punînd în prim plan preocupările esenţiale ale omului: frica, foamea, dorinţa, bucuria, tristeţea.

De îndată ce am avut o permisie, am plecat la Paris cu intenţia de a vedea un film cu Charlot. M-am dus mai întîi să-l îmbrăţişez pe fratele meu mai mare, Pierre, pe care nu-l mai văzusem de la începutul războiului. Avea braţul drept sfărîmat de un glonte german şi era demobilizat. Profesorul Gosset, un chirurg genial, încerca să-l ajute să se poată folosi, parţial, de mînă, grefîndu-i oase luate din alte părţi ale corpului. Pierre era un martir. Nu se plîngea niciodată. Spera, datorită măiestriei lui Gosset, să-şi poată relua meseria de actor.

Era căsătorit cu actriţa Vera Sergine. De-abia mi-am scos mantaua cu glugă şi chipiul, că Pierre m-a şi întrebat: „L-ai văzut pe Charlot?" I-am spus care erau părerile profesorului Richet. „Nu mă mir, a spus el, măreţia atrage măreţie". Şi ne-am dus împreună să vedem un scurt metraj cu Charlot la un mic cinematograf. Dacă aş spune că am fost entuziasmat ar fi prea puţin. Eram tulburat. Descoperisem geniul lui Charlot.

După ce mi s-a terminat permisia, m-am întors la escadrilă unde am aflat că, la cererea mea, fusesem transferat la Şcoala de aviaţie de la Ambérieu pentru a urma cursurile de pilotaj. Pînă atunci fusesem observator[3]. Ceea ce nu mă amuza deloc. Eram pasionat după mecanică şi, plimbat prin văzduh de altcineva, îmi făcea impresia că mă aflu în faţa unei jucării fără a avea voie s-o ating. Or, jucăriile nu sînt interesante decît atunci cînd le poţi desface în bucăţi.

La sfîrşitul cursurilor m-am prezentat la examen pentru a căpăta diploma de pilot şi am fost respins: aveam cinci kilograme în plus. Mi-am impus o săptămînă de regim alimentar sever, lucru cu atît mai greu, cu cît eram un gurmand: îmi plăcea să beau şi să mănînc bine. Nici acum n-am uitat săptămîna aceea sinistră. Eroismul mi-a fost răsplătit, şi, cu aprobarea cîntarului, am luat examenul de pilot. Chiar în seara examenului, m-am îndopat cu varză călită stropită cu vin alsacian. Am fost repartizat la o escadrilă de recunoaştere, unde am rămas pînă cînd un accident neplăcut de aterizare mi-a întrerupt cariera aeriană. Aviaţia franceză n-a pierdut nimic: nu eram un pilot prea bun.

După cîteva repartizări provizorii, am fost trimis în spatele frontului. Noile mele atribuţii mă obligau să stau în Paris şi-mi lăsau mult timp liber. Amintirea lui Charlot stăruia. Am văzut şi revăzut toate filmele lui care rulau la Paris şi încîntarea nu mi-a scăzut de fel. Am început să mă interesez şi de alte filme, ajungînd un adept fanatic al cinematografului. Charlie Chaplin mă convertise. Ajunsesem să văd cîte trei filme pe zi, două după-amiaza şi unul seara. Cinematograful era gata să mă primească.

---

[1] Stare de hipersensibilizare specifică a organismului, la acţiunea unei substanţe toxice.

[2] Diminutiv de la Charlie, în cazul de faţă desemnîndu-l pe Charlie Chaplin.

[3] În primul război mondial, observatorul ocupa cea de-a doua carlingă a avionului, în spatele pilotului. Rolul său era nu numai de a studia (şi eventual a fotografia) teritoriul inamic, (mişcări de trupe, concentrare de artilerie, poziţii deplasate etc.) ci şi de a mînui propria sa mitralieră în cursul luptelor aeriene, precum şi de a arunca micile proiectile folosite pe atunci în raidurile de bombardament.

Întîlnire în Piața Cancelariei

În 1933, la Berlin am făcut cunoștință cu Alfred Flechtheim, proprietarul unei galerii de artă[1] artist și scriitor, a cărui personalitate mă intriga. Am sunat la ușa magazinului său și m-am prezentat unui tînăr cu o alură ciudat de feminină, în uniformă de șofer. M-a pus să-mi repet numele de cîteva ori, apoi, privindu-mă bănuitor, m-a rugat să aștept. A dispărut în interiorul galeriei. Mai tîrziu, am aflat că mă anunțase în felul acesta: „E unul la ușă, care zice că-i Renoir. Mîine-poimîine ne pomenim cu Rembrandt!". Flechtheim stătea de vorbă cu un vizitator, a cărui ținută mai mult decît corectă, m-a izbit. Era pictorul Paul Klee[2]. Numai această întîlnire ar fi fost de ajuns ca să justifice călătoria mea la Berlin. Împreună cu noii mei prieteni — Flechtheim și Klee — m-am lansat în explorarea unui Berlin inedit.

Flechtheim cunoștea aspectele ciudate ale marelui oraș. Am petrecut o seară la Alexanderplatz Grosses Balhaus[3]. Seara aceea mi-a confirmat ceea ce știam mai dinainte: înfrîngerea [din 1918] era încă grav resimțită. Spiritul berlinez de atunci își ascundea cu grijă, sub o vervă sarcastică, nețărmurita sa disperare. Berlinul acelei epoci era un teren fertil, unde înflorea tot ce era mai bun și tot ce era mai rău.

Hitler ajunsese la putere. Am hotărît să rămîn în Berlin, crezînd că aș putea fi martorul unor evenimente istorice. Dar mi-a fost dat să asist la un incident mîrșav: niște tineri în cămăși brune au silit o bătrînă evreică să îngenuncheze și să lingă trotuarul.

Hazardul mi-a hărăzit, la sfîrșitul ședерii mele, un episod pe jumătate comic. Eram într-un taxi condus de un șofer bătrîn. Șoferii berlinezi sînt niște tipi aparte. Ai impresia că te cîntăresc din privire înainte de a accepta să te ia în mașină. Limbajul lor pitoresc exprimă, într-adevăr, hotărîrea de a nu se ploconi în fața nimănui. Al meu n-a încetat să bombăne tot drumul. Pentru a ajunge la adresa pe care i-o indicasem, traseul cel mai direct trecea prin Piața Cancelariei, adică prin fața reședinței noului cancelar al Germaniei, Adolf Hitler. Am găsit piața înconjurată de un cordon de pază. Unul dintre oamenii de ordine a vrut să oprească taxiul. Furios că i se poruncea, șoferul meu a apăsat și mai tare pe pedala acceleratorului și a zbughit-o, fără a se sinchisi, prin piața goală.

În clipa cînd taxiul a ajuns lîngă grilajul Cancelariei, pe poarta acesteia ieșea un enorm Mercedes decapotat. În picioare, lîngă șoferul în uniformă, un personaj pe care n-aș fi putut să nu-l recunosc: era Hitler. Fără a se tulbura, șoferul meu a mers paralel cu mașina Führerului, continuîndu-și drumul, în urma automobilului lui Hitler. Generalii de pe bancheta din spate mă priveau bănuitori. Mi-am dat

Cadru din filmul Iluzia cea mare

seama că se străduiau să-mi ghicească identitatea. Hitler, mult prea ocupat cu saluturile, nu dădea atenție acestui detaliu infim. Șoferul meu, imperturbabil, nici nu-l privea pe „marele om". În cele din urmă, la încrucișarea unor străzi, mașina lui Hitler a luat-o la stînga și taxiul la dreapta.

Vinul rubiniu: pro și contra

Tocmai terminasem filmul **Crima domnului Lange,** care avusese mare succes. Datorită lui fusesem inclus în cohorta cineaștilor de stînga, fără îndoială, pentru că acolo era vorba despre o cooperativă muncitorească. În 1935, Partidul Comunist Francez mi-a cerut să fac un film de propagandă, ceea ce am și făcut, cu bucurie. Mi se părea că orice om cinstit era dator să combată nazismul. Eu fac filme; singura mea posibilitate de a lua parte la lupta aceea, era să filmez. Mă amăgeam însă cu forța cinematografului. **Iluzia cea mare,** cu tot succesul avut, n-a împiedicat cel de-al doilea război mondial. Dar mi-am

(Continuare în p. 61)

[1] Alfred Flechtheim fusese unul dintre primii experți care apreciaseră geniul lui Auguste Renoir, tatăl autorului.

[2] Paul Klee (1879-1940), pictor german de origine elvețiană și unul dintre corifeii artei moderne; a fost un adversar consecvent al fascismului.

[3] „Marea sală de bal din Alexanderplatz", situată în centrul Capitalei, era un dancing-cabaret, al cărui program artistic cuprindea numeroase cuplete polemice și cîntece satirice cu caracter politic de actualitate.

DECENIILE REPUBLICII

Seria a II-a de întrebări

1.

Un important document, din 1893, al mișcării socialiste, aprecia republica drept „singura formă de stat posibilă și compatibilă cu socialismul".

Documentul? **(1972)**

2.

Cum i-a „stigmatizat" domnitorul Gheorghe Bibescu pe frații Alexandru, Ștefan, Nicolae și Radu Golescu și pe vărul lor Alexandru-Arăpilă? **(1971)**

3.

Încă la începutul veacului trecut, în Țara Românească, a fost redactat un **Plan sau o formă de obîăduire republicească, aristo-dimocraticească.** Deși cu limite, proiectul ilustra tendințele progresiste ale claselor în ascensiune — mica boierime și burghezia.

Cine a fost autorul acestui proiect? **(1972)**

4.

La 1 decembrie 1849, într-o „epistolă" trimisă domnului Țării Românești, C.A. Rosetti, participant la revoluția din 1848, își mărturisea „visul" său și al celorlalți revoluționari exilați.

Ce visau revoluționarii surghiuniți? **(1972)**

5.

În timpul revoluției de la 1848, președintele Guvernului provizoriu a depus jurămîntul pe o sabie, despre care a spus: „A fost cea dintîi sabie ce s-a tras în țara română [...] pentru Constituție, pentru Republica Română".

Numele lui! **(1968)**

6.

Înfăptuirea republicii, prezentă în gîndirea politică a pașoptiștilor, implica cu necesitate o condiție obiectivă, menționată și de Dimitrie Brătianu într-o scrisoare, din 30 iunie 1848, trimisă prietenului său Paul Bataillard, în care se referea la conținutul Constituției pașoptiste românești.

Care era această condiție? **(1977)**

7.

Ce nume simbolic a găsit scriitorul Ion Vinea, pentru Dealul Spirii, locul unde s-a judecat procesul comuniștilor arestați după Congresul din 1921? **(1971)**

8.

O broșură, semnată de I. C. Drăgescu, aprecia pe fiica unui cunoscut fruntaș pașoptist, ea însăși participantă activă la revoluția din 1848 ca „o republicană sinceră și devotată".

Numele ei! **(1977)**

9.

Masele de români și maghiari, participante la răscoala din 1514, au proclamat „Republica, desființarea nobilimii și suveranitatea poporului".

În ce localitate s-au exprimat astfel Gheorghe Doja și ortacii săi români și maghiari? **(1972)**

10.

„Cuvîntul **Republică** este vorbă veche, care va să zică **lucru al tuturor.** Republica este un stat în care oamenii adunați îngrijăsc singuri de soarta lor, fără a-și pune stăpîni pe cap, avînd în lucrarea lor drept regulă — dreptatea și drept țintă — frăția".

Cuvintele îi aparțin lui Nicolae Bălcescu. În ce lucrare a sa au apărut ele? **(1972)**

Poșta concursului

ION DUMITRESCU, *din* București: *Concursul este dotat cu un total de* 30 premii, *așa cum s-a anunțat în numărul trecut al revistei. Premiul VI constă în* cinci stilouri HERO — *nu în patru, așa cum a apărut, datorită unei erori de corectură (autoarea greșelii: Ana-Maria Șerbănescu).*

ROMAN MIHĂESCU, *din* Timișoara *ne cere cîteva precizări:*

1) E preferabil *ca răspunsurile să fie dactilografiate; dacă nu, e* obligatoriu *să fie scrise cu cerneală sau pastă, foarte citeț.*

2) Participanții sînt rugați ca, alături de nume, prenume, adresă, să indice și profesia *lor.*

3) La concurs pot participa oricîți membri ai unei familii, *fiecare dintre ei trimițînd o copie semnată a răspunsurilor și, bineînțeles, anexînd taloanele respective.* Fiecare concurent va trimite răspunsurile sale în plic separat.

4) Oricine poate concura cu două sau mai multe serii de răspunsuri, *însoțite de taloanele respective.* Fiecare set de răspunsuri va fi trimis în plic separat. *Pentru fiecare set de răspunsuri corecte, se atribuie un număr de participare la tragerea la sorți.*

5) Răspunsul urmează a fi formulat foarte concis, *fără a se menționa numărul revistei, anul de apariție, pagina etc.*

6) Dacă buletinele cu toate răspunsurile exacte depășesc numărul premiilor, la tragerea la sorți vor participa numai aceste buletine.

Patria bronzului:

MESOPOTAMIA SAU THAILANDA?

FLORENTINA VLĂDĂȘCĂU

Arheologia clasică susține că leagănul civilizației bronzului a fost Orientul Mijlociu, de la granița mileniilor IV-III î.e.n., de unde acest aliaj s-a extins în restul lumii. Stadiul de dezvoltare a forțelor de producție a permis aici, în Mesopotamia, extragerea minereurilor de cupru — necesare preparării bronzului — apariția tehnologiei de obținere și utilizarea noului metal. Schimburile fiind și ele de mult statornicite au asigurat difuzarea obiectelor de îndată ce ieșeau din tiparele lor.

Cercetări arheologice recente repun în discuție această teză, pînă acum unanim recunoscută. În localitatea Ban Chiang, din nord-estul Thailandei, la mii de kilometri de Mesopotamia, s-au descoperit obiecte care ar plasa începutul epocii bronzului în Asia Sud-Estică, lungindu-i vîrsta cu 1 000 ani (mileniile V-IV î.e.n.), scrie Pierre Rossion, corespondentul revistei Science et vie. **Conform opiniei tradiționale această zonă ar fi cunoscut bronzul abia la începutul mileniului I î.e.n.**

Pe platoul de la Ban Chiang, au fost descoperite 126 schelete umane şi numeroase obiecte din bronz, fier, fildeş şi ceramică. Tratate prin diferite procedee, inclusiv cu carbon radioactiv (aşa-numita „clepsidră a planetei"), osemintele şi vasele de ceramică şi-au trădat vîrsta: 6 000 ani. Pentru metale nu există încă o metodă de datare, dar se crede că bronzul din care au fost confecţionate aceste obiecte ar obîrşi şi el din mileniul IV î.e.n.

Orientul Mijlociu folosea o metodă primitivă pentru a obţine acest metal. Produsele descoperite în Thailanda au fost confecţionate — potrivit opiniei prof. G. Carriveau de la Universitatea din Brookhaven şi R. Maddin de la Universitatea din Pennsylvania — dintr-un aliaj mai ductil, de mai bună calitate, rezultat al unei metalurgii mai avansate. Ele le-au precedat cu un mileniu pe cele găsite în Orientul Mijlociu, deci epoca bronzului s-a născut în sud-estul Asiei.

Dar cine erau locuitorii aşezării de la Ban Chiang? Studiile antropometrice întreprinse relevă originea lor polineziană. Dimensiunile craniului, forma nasului, depărtarea ochilor, statura, ca şi lungimea membrelor faţă de trunchi corespund tipurilor umane din Tahiti şi din alte insule ale Pacificului. Atestarea polinezienilor în nord-estul Asiei nu este dealtfel foarte nouă; se ştie deja că ei au emigrat spre Indochina. Am putea deci presupune că descendenţii lor, emigraţi în Thailanda, au inventat bronzul. Polinezienii erau excelenţi călători; teze recente susţin chiar că ei ar fi început să brăzdeze apele Pacificului şi să-i populeze insulele cu 35 000 ani în urmă, că ar fi colonizat Australia şi insulele orientale ale Indoneziei actuale şi că peregrinînd, în pirogile lor, ar fi atins şi Indochina. Încercîndu-se reconstituirea traseelor, nu s-a putut stabili exact din ce insulă sau arhipelag polinezian provine populaţia regiunii thailandeze. Un detaliu semnificativ l-ar putea constitui şi modul de înhumare a localnicilor: cu capul întors spre nord-est, acel nord-est de unde veniseră polinezienii. Numeroasele schelete de iepuri, pui de găină, porci, raţe, precum şi boabele de orez găsite în timpul săpăturilor dovedesc că foştii nomazi ai mărilor se îndeletniceau cu creşterea animalelor şi cultura orezului. Armele de piatră şi bronz par să indice practica vînătorii. Olăritul, una dintre cele mai revelatoare îndeletniciri pentru arheologi, atestă varietate şi rafinament. S-au descoperit vase nefinisate de faianţă şi argilă, altele parţial pictate sau ornate cu flori, şopîrle, şerpi, peşti, insecte, porci, bivoli, rinoceri.

De unde la început obiectele din bronz de la Ban Chiang se executau prin ciocănire, mai tîrziu meşteşugarii au folosit tipare în piatră şi, în sfîrşit, au inventat cel mai complicat procedeu de turnare numit „cu ceară pierdută". Această tehnologie de un mare rafinament constă din modelarea unui obiect în ceară, acoperirea lui cu un strat de lut fin, în care se fac orificii. După încălzire, cînd ceara se topeşte, se toarnă bronzul lichid în locul cerii topite. După ce învelişul de lut se sparge, aliajul se răceşte, urmînd finisarea obiectului turnat. Cele mai vechi dovezi ale folosirii acestui procedeu tehnic superior — brăţări, figurine antropomorfe, şerpi — le găsisem pînă acum doar în Mesopotamia şi Egipt, ele datînd de la începutul mileniului III î.e.n.

Fără a contesta, în general, valoarea analizelor, unii specialişti, ca, de pildă, prof. Jean Boisselier şi cercetătoarea M. Thierry, se arată reticenţi faţă de ipoteza naşterii bronzului în Thailanda. Condiţiile în care s-au extras osemintele şi vasele de ceramică nu au fost întotdeauna sterile, afirmă ei, ceea ce poate denatura foarte lesne rezultatele. Apoi obiectele găsite sînt imitaţii ale unor modele chineze şti; or, este greu de admis că artizani atît de dibaci ca cei de la Ban Chiang — ce ar fi devansat cu 1 000 ani invenţia bronzului — s-au mulţumit să copieze produse aparţinînd unei alte civilizaţii. Alţi cercetători îşi exprimă rezerve faţă de datarea propriu-zisă: din cauza condiţiilor climatice ale sud-estului Asiei, această operaţie, făcută cu carbon radioactiv, implică un coeficient mare de eroare. Un sol umed cum este cel din acea zonă expusă musonilor, poate „îmbătrîni" considerabil mostrele.

Obiecte de bronz descoperite la Ban Chiang

Descoperirile de la Ban Chiang reprezintă deocamdată încă o enigmă. În datările cu carbon radioactiv însă poate fi vorba de o eroare de cîteva sute de ani, nu de 3 000 ani.

Săpăturile continuă, în speranţa găsirii unor elemente mai sigure despre cele aproximativ 300 aşezări identificate pe platoul din zona Ban Chiangului. Se deschide astfel un capitol major în istoria arheologiei, o ştiinţă care s-a fixat prea mult timp în bazinul mediteranean, dar care începe acum să-şi concentreze atenţia asupra Asiei şi Oceaniei.

ORDINE MONAHO-CAVALEREȘTI

VICTOR IONESCU

Ioaniții

Către mijlocul secolului XI, o confrerie de pelerini din orașul italian Amalfi a întemeiat în Țara Sfîntă un spital. Era o instituție cu scopuri caritabile și religioase, pusă sub protecția Sfîntului Ioan din Alexandria, iar mai

tîrziu, în primele decenii ale sec. XII, sub cea a Sfîntului Ioan Botezătorul. În anul 1099, confreria s-a stabilit la Ierusalim. Spre mijlocul sec. XII, marele maestru Raymond de Puy a reformat pe baze militare congregația, care avea să primească numele de „Ordinul Spitalului Sf. Ioan din Ierusalim", pe scurt, Ordinul ospitalierilor sau al ioaniților. Era primul ordin monaho-cavaleresc.

Potrivit regulamentelor instituite de Raymond de Puy, principalele misiuni ale ordinului erau lupta împotriva necredincioșilor și ajutorarea săracilor. Congregația era alcătuită din cavaleri — cei de viță nobilă, care purtau armele — preoți și capelani — care oficiau serviciile religioase, și frați-slujitori — cei ce se ocupau de îngrijirea bolnavilor și slujirea cavalerilor (în lupte ei formau infanteria ordinului). Uniforma „civilă" era o mantie neagră, cu o cruce albă în opt vîrfuri cusută pe piept. În timp de război, pentru a ascunde sîngele de ochii dușmanului, ioaniții arborau mantia roșie, iar la gît o cruce de argint. Un statut special al papei Alexandru IV interzicea celor ce dovediseră lașitate pe cîmpul de luptă să poarte atît mantia roșie, cît și crucea de argint.

Ordinul era divizat în șapte „limbi" — zone de obîrșie a membrilor: Provența, Auvergne[1], Franța, Italia, Anglia, Germania și Castilia-Aragon. Se remarcă preponderența celor de origine latină, mai ales a francezilor, din rîndul cărora au fost recrutați majoritatea marilor maeștri ai ioaniților. Fiecare „limbă" era compusă la rîndul ei din mai multe „comanderii", aflate sub conducerea unui comandor. În fruntea ordinului se afla marele maestru (titlul său complet era: „Prin grația lui Dumnezeu și a Sfîntului Scaun Apostolic, umil maestru al Sfintei case a Spitalului Sf. Ioan din Ierusalim și apărător al săracilor lui Iisus Hristos"). La început el a fost ales de adunarea tuturor cavalerilor, iar mai tîrziu de către 13-15 electori. Marele maestru prezida Consiliul marilor ofițeri, care administra bunurile ordinului și era format din marele preceptor (însărcinat cu vegherea respectării statutelor),

[1] Pînă în sec. XV, aceste două regiuni n-au aparținut regatului Franței; inițial independente, au devenit vasale Imperiului romano-german (Provența) și Angliei (Auvergne).

mareșalul, amiralul, trezorierul și turcopelierul[1].

Ordinul se subordona exclusiv Scaunului papal; în fapt însă ioaniții au dus o politică independentă, au avut un statut propriu, pînă în sec. XVII legăturile lor cu Roma fiind eminamente formale.

Odată cu reorganizarea pe baze militare, ioaniții au început să se afirme în Țara Sfîntă ca putere armată; ei au smuls musulmanilor o serie de așezări fortificate: Castelul Coliat (1127) fortărețele Akkar și Archos (1170), Margat și Valenia (1186). Îmbogățirea rapidă a atras însă după sine slăbirea disciplinei interne a ordinului, extrem de dificil de restabilit în tot cursul sec. XII. În anul 1195, marele maestru Alfons de Portugalia a reintrodus măsuri severe de disciplină și a impus reguli aspre în privința veșmintelor și alimentației. Deși în fața protestelor cavalerilor Alfons avea să se retragă curînd din funcție, reforma inițiată de el a dat repede roade: în august 1205 ioaniții au izbutit să cucerească cea mai puternică fortăreață din Țara Sfîntă — Krak des Chevaliers[2].

În următoarea jumătate de veac însă ei și-au pierdut toate posesiunile din Țara Sfîntă; rînd pe rînd au căzut în mîinile musulmanilor Arsuf (1265), Akkar și Krak des Chevaliers (1271), Margat și Valenia (1285). În aceste condiții ordinul s-a stabilit la Accra, primind temporar numele de „Cavalerii Sf. Ioan din Accra".

În 1291, în urma unei zdrobitoare înfrîngeri suferite în fața trupelor sultanului Halil, un însemnat număr de luptători ioaniți, sub conducerea marelui maestru Jean de Villiers și a regelui Henric II al Ierusalimului, s-au repliat în Cipru. Aici au obținut de la regele insulei orașul Limisso[3], cu permisiunea de a-l fortifica. Încercînd să evite dezagregarea ordinului, aflat într-un moment extrem de critic al existenței sale, Jean de Villiers a convocat cea mai numeroasă adunare generală din istoria congregației, în care cei prezenți au jurat să lupte pînă la ultima picătură de sînge pentru recucerirea Sfîntului Mormînt.

Pe măsură ce trecea timpul, regii Ciprului pretindeau cavalerilor impozite din ce în ce mai mari pentru fortăreața cedată. De aceea, ioaniții au solicitat papei Marcellus I dreptul de cucerire a Insulei bizantine Rhodos, important nod comercial și poziție strategică de primă importanță în Mediterana Orientală. Primind aprobarea solicitată, ei au debarcat pe insulă în iulie 1308, cucerind-o după numai o lună, la 15 august.

[1] În armata bizantină turcopelierul conducea trupa turcopolilor — soldați de origine mahomedană trecuți la creștinism. Funcția a fost preluată de ioaniți prin intermediul regatului Ciprului. În cadrul ordinului, turcopelierul conducea infanteria, făcea inspecții anuale, stabilea parolele străjilor, pronunțînd uneori și sentințe. După părăsirea Rhodosului de către ordin, această funcție și-a pierdut importanța.

[2] Fortăreață tipică pentru Orientul cruciat, Krak des Chevaliers se afla pe o înălțime de 300 m, fiind apărată pe trei laturi de lanțul Munților Liban și Antiliban. Ea domina drumurile comerciale care legau Hams și Hamah de Tortosa și Tripoli, fiind totodată o excelentă bază de operații militare.

[3] Azi Limassol.

Peste patru ani, o împrejurare politică externă venea să întărească poziția economică a Ordinului ioanit — procesul templierilor[4]. Ioaniții au participat, alături de Franța și statele creștine din Peninsula Iberică, la împărțirea moștenirii acestora. Stăpîn pe Insula Rhodos și posesor al unei părți însemnate din averea templierilor, Ordinul ioaniților a atins apogeul puterii sale, comparabile cu a multora dintre principii europeni contemporani.

În mai 1347, ioaniții au obținut o prestigioasă victorie navală împotriva turcilor, care au încercat să ocupe Insula Imbrus[5] după ce, cu numai trei ani în urmă, își aduseseră o substanțială contribuție la cucerirea Smirnei[6], alături de flotele papalității și Veneției.

Spre mijlocul sec. XV, cursul politicii ioanite s-a orientat tot mai mult spre Peninsula Balcanică[7]. În marea cruciadă de la Nicopole (1396), ioaniții au reprezentat o forță însemnată a armatei creștine.

În decembrie 1402, Smirna a fost cucerită de Timur Lenk[8], cavalerii supraviețuitori retrăgîndu-se în Insula Rhodos. La 23 mai 1480, în urma refuzului ioaniților de a plăti tribut sultanului Mahomed II, turcii au asediat cetatea din insulă. Neputînd înfrînge rezistența cavalerilor și suferind pierderi însemnate, otomanii s-au retras. Moartea lui Mahomed II a salvat Rhodosul și Ordinul ioanit.

În iarna anului 1522 însă o puternică armată a lui Soliman I Magnificul debarca în insulă, iar la 25 decembrie același an, marele maestru Villiers de l'Isle Adam accepta capitularea, cu condiția ca el și ai săi să poată părăsi nestingheriți insula. În anul 1530, printr-un acord între papă și Carol Quintul, ioaniții primeau Insula Malta — ultima lor bază teritorială — de la care și-au luat și numele de „Cavalerii de la Malta".

După alungarea lor și din Malta, în 1798, de către Napoleon Bonaparte, Ordinul ioaniților a redevenit o simplă instituție caritabilă, mutîndu-se în Italia, unde, din 1838, își are reședința la Roma.

Teutonii

La început, istoria teutonilor a avut multe puncte comune cu cea a ioaniților. În anul 1127, din Ordinul ioanit s-a desprins un corp de cavaleri germani, cu sediul în biserica Sf. Maria din Ierusalim. Peste șase decenii, în 1190, la Accra acest corp s-a constituit

[4] Vezi **Magazin istoric**, nr. 6 și 7/1974.

[5] Insulă în nordul Mării Egee, azi Imroz.

[6] Izmirul de astăzi.

[7] Încă din 1247, regele maghiar Bela IV acorda lui Rembald, mare preceptor al ordinului, prin celebra „Diplomă a ioaniților", Banatul de Severin și alte posesiuni. În acest sens, vezi și **Magazin istoric**, nr. 8/1973 și 4/1976.

[8] Vezi **Magazin istoric**, nr. 9/1975.

într-un ordin cavaleresc independent, sub numele de „Ospitalierii Sf. Maria a germanilor". În 1199, papa Inocenţiu III a aprobat statutele noului ordin. Semnul distinctiv al teutonilor era mantia albă cu o cruce neagră pe umărul stîng.

Ei au jucat un rol foarte şters în Ţara Sfîntă, atenţia fiindu-le îndreptată mai ales asupra posesiunilor din Europa.

Un prim episod important al istoriei teutonilor s-a desfăşurat pe pămîntul românesc. În anul 1211, regele maghiar Andrei II a cedat Ţara Bîrsei cavalerilor teutoni pentru a o apăra de atacurile cumane şi a asigura succesul misiunii de catolicizare a regiunilor din jur[1]. Printr-o serie de acte, teutonilor le-au fost acordate mari privilegii: scutirea de taxe, dreptul de a ridica cetăţi şi oraşe, de a-şi alege judecătorii, de a strînge dijma bisericească. Documentele respective conţin şi importante ştiri referitoare la populaţia românească, găsită de ei aici. Astfel, într-un act din anul 1211 sînt menţionaţi „locuitorii de acum şi cei viitori" ai Ţării Bîrsei, iar în altul, din 1222, „oamenii ce locuiesc în ţinutul pomenit". Urmărind însă să stăpînească singuri aceste teritorii româneşti, teutonii au intrat în conflict cu monarhia maghiară, regele alungîndu-i cu forţa armelor în 1225 pe rapacii cavaleri-călugări.

La numai un an după izgonirea lor din Transilvania, teutonii au fost chemaţi să colonizeze ţara prusilor, populaţie păgînă nord-europeană, în rîndul căreia misiunile de catolicizare se soldaseră pînă atunci cu eşecuri. În 1226, ducele Conrad de Mazovia, care avea de înfruntat pe prusi, a dispus colonizarea unui grup de cavaleri în ţinutul Chelmo, cu condiţia de a organiza şi eterniza cruciada, în vederea convertirii prusilor. În luna martie a aceluiaşi an, teutonii au obţinut o confirmare de la împăratul Frederic II, care le acorda dreptul de a invada şi de a cuceri pămîntul Prusiei. Acţiunea de cotropire a acestui teritoriu a început în anul 1230. Bine organizaţi şi înarmaţi, după zece ani de lupte, ei au cucerit cea mai mare parte a Prusiei. Printr-o bulă din 1234, papa confirma independenţa statului teuton faţă de ţările din jur.

Între anii 1235-1237, ordinul s-a consolidat prin asimilarea cavalerilor de Dobrzyn (ordin întemeiat în 1213 de ducele de Mazovia) şi a gladiferilor (purtătorii de spadă)[2]. Graţie acestor fuziuni, teutonii au devenit o forţă de temut în ţările baltice. În anul 1240, căutînd să-şi extindă influenţa spre est, ei au încheiat un acord cu Suedia, pentru a ataca împreună pămînturile ruseşti. În bătălia de pe Neva din acelaşi an, Aleksandr Nevski a reuşit să-i învingă pe suedezi, iar peste numai doi ani şi pe teutoni, în celebra luptă de pe lacul îngheţat Ciud, care a rămas în istorie ca un exemplu de eroism legendar al poporului rus. Mai tîrziu, teutonii au început acţiunea de cucerire a Lituaniei, întemeind oraşul Memel (1252) şi ocupînd Samlandul. În 1260, la Memel, lituanienii răsculaţi au provocat o gravă înfrîngere cavalerilor; abia în 1273 teutonii au reuşit să înăbuşe revolta. Sfîrşitul sec. XIII i-a găsit pe cavaleri instalaţi definitiv între Vistula şi Niemen.

Politica de expansiune spre est, campaniile de cotropire, catolicizare şi germanizare forţată au continuat şi în sec. XIV. În 1308, teutonii au cucerit Gdanskul, între anii 1308 şi 1310 au anexat Pomerania, au recucerit Estonia de la danezi, au înfrînt pe lituanieni (1370) şi, în fine, au anexat Insulele Gotland şi Samogiţia. La sfîrşitul sec. XIV şi începutul sec. XV, posesiunile teutone se întindeau de la Oder la Golful Finic.

Confruntarea de forţe polono-teutonă era inevitabilă, mai ales în condiţiile Uniunii polono-lituaniene, realizate în 1385. La îndemnul lui Vitold al Lituaniei, în anul 1409, Samogiţia s-a răsculat. În urma intervenţiei Poloniei, la 6 august 1409, teutonii i-au declarat război. Bătălia decisivă a avut loc la Grünwald, unde cavalerii au suferit o înfrîngere zdrobitoare în faţa forţelor polono-lituaniene şi ale aliaţilor lor — cehi, moldoveni, tătari, ruteni, în total 80 000 oameni.

---

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 8/1973.

[2] Acest ordin fusese întemeiat, în 1202, de către episcopul de Riga, Albert de Buxhövden, pentru convertirea păginilor din Livonia. Semnul distinctiv al gladiferilor erau două spade roşii pe mantia albă. După cucerirea Livoniei, ei au ocupat în numai şapte ani Estonia. Învinşi însă de lituanieni, în 1236, s-au unificat cu teutonii în anul următor, impunînd condiţia ca partea livono-estoniană a Ordinului teuton să fie autonomă şi condusă de un maestru zonal.

Prin Pacea de la Toruń (1411) teutonii au pierdut Mazovia, Dobrzyn și Samogiția.

În anul 1422, un nou război a obligat pe teutoni să recunoască stăpînirea lituaniană asupra Samogiției. Cronicile poloneze au remarcat cu acest prilej victoria celor 400 moldoveni asupra cavalerilor teutoni în lupta de la Marienburg[1].

Prin a doua Pace de la Toruń, încheiată în urma războiului din 1454-1466, Polonia a obținut întreaga Prusie Occidentală, iar Ordinul teuton s-a recunoscut vasal regelui.

[1] Vezi Magazin istoric, nr. 4/1975.

A urmat o perioadă de declin. La 8 aprilie 1525, marele maestru Albert de Brandenburg a încheiat cu Polonia un tratat prin care ordinul era secularizat, iar el primea titlul de duce al Prusiei, fiind vasal Poloniei.

În 1561, prin hotărîrea marelui maestru Gottard Ketteler, a fost desființat și Ordinul gladiferilor.

Majoritatea foștilor cavaleri au trecut la luteranism. Cei rămași catolici s-au retras în imperiu și au continuat să se considere teutoni. În 1809, Napoleon I, cel care îi izgonise și pe ioaniți din Insula Malta, a desființat definitiv Ordinul teuton.

Bătălia de pe gheață

Zorii zilei de 5 aprilie 1242. Istoria poporului rus înscria strălucita victorie de pe lacul înghețat Ciud (astăzi la granița dintre regiunea Pskov și R.S.S. Estonia) împotriva cavalerilor teutoni. Conduse de cneazul Aleksandr Nevski, armatele ruse, cu un efectiv de 15 000-17 000 oameni, au luptat vitejește împotriva celor 10 000-12 000 cavaleri, care pustiiseră ținutul Novgorodului. Invadatorii salvați cu fuga s-au prăbușit sub gheață.

Asigurînd libertatea pămînturilor din nord-vestul Rusiei, „Bătălia de pe gheață", cum a păstrat-o în calendarul său istoria, a afirmat și una dintre cele mai eficace forme ale ofensivei, încercuirea.

Pînă nu demult, specialiștii n-au putut fixa cu precizie locul unde s-a desfășurat această luptă. O veche cronică rusă menționează că ea a avut loc „pe Lacul Ciud, la Uzmen, lîngă Piatra Corbului", dar, de atunci, s-au scurs mai bine de șapte secole, care au șters de pe hartă atît legendara Piatră a Corbului, cît și urmele satului Uzmen.

Recent, o echipă de cercetători leningrădeni a stabilit că apele Lacului Ciud cresc treptat spre maluri, ca urmare a unui lent proces tectonic. Multe dintre satele amintite în cronică, printre care și Uzmen, au fost deci inundate, locuitorii mutîndu-se în alte puncte aflate la altitudine mai mare. Cei mai în vîrstă dintre ei și-au amintit că pe o insulă de pe lac se afla odinioară satul Korliaki a cărui biserică arsese. Mai tîrziu, satul și, implicit, biserica au fost inundate de apele lacului. Într-adevăr, scafandrii au descoperit pe fundul apei resturile unei biserici arse. S-a purces apoi la cercetarea minuțioasă a reliefului subacvatic, iar pe această bază s-a reconstituit harta părții de sud-est a lacului, așa cum arăta ea la mijlocul secolului XIII. Rămînea de descifrat taina Pietrei Corbului. Datele puse la dispoziție de arheologii submarini au permis concluzia că Piatra Corbului, acum ascunsă sub apă, reprezenta o colină înaltă, brăzdată de pante abrupte care slujea drept un ideal punct de reper.

Reconstituind tabloul „Bătăliei de pe gheață", savanții au răspuns și la o altă întrebare: de ce s-au prăbușit sub gheață cavalerii care reușiseră să se salveze cu fuga? La începutul lui aprilie, cînd a avut loc lupta, lacul era doar acoperit de un strat de gheață gros și rezistent. El suporta convoaie întregi de sănii care treceau pe drumul ce îl străbătea, cu atît mai mult deci trebuia să reziste cavalerilor, chiar dacă ei aveau armuri grele. Sfîrșitul dușmanului rămăsese doar un fapt relatat de cronici, dar neexplicat pînă astăzi.

Savanții leningrădeni au stabilit că, nu departe de Piatra Corbului, de pe fundul lacului țîșnesc cîteva izvoare calde, așa încît gheața este aici mai subțire. Cunoscînd locul, armatele lui Aleksandr Nevski au ocolit zona periculoasă; cavalerii însă au căzut în capcană.

A. CERNOV

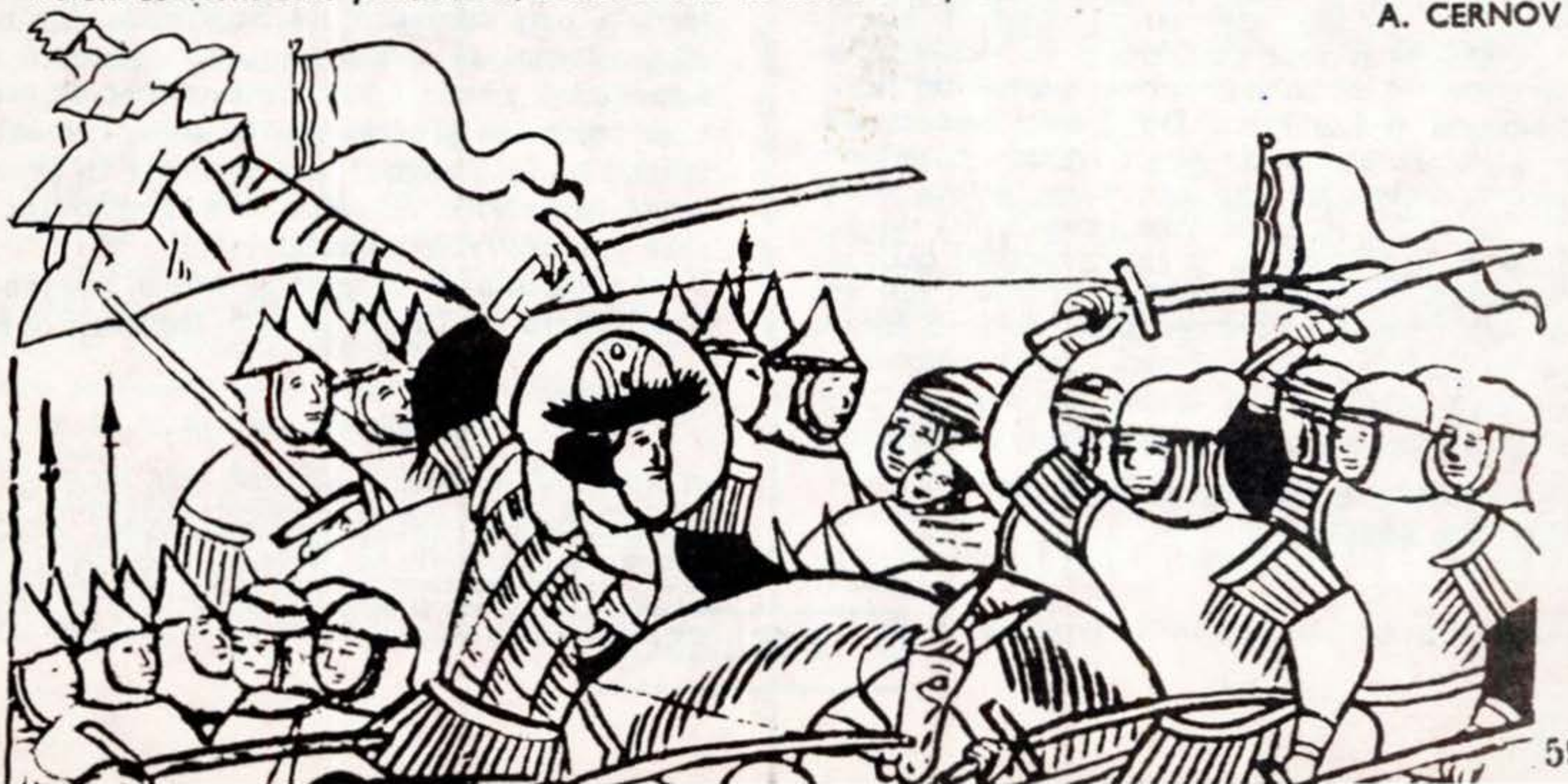

Situat la 150 km sud de orașul algerian Constantine, pe prelungirile domoale ale Munților Aurès, Timgadul, anticul Thamugadi, este una dintre cele mai bine conservate cetăți romane din nordul Africii. Fondată în anul 100 e.n., cetatea se numără printre puținele din această zonă a cărei întemeiere este legată de numele împăratului Traian. Dintr-o inscripție, găsită la 14 km de orașul Tebessa (anticul Thevessa), aflăm că în anul 103 Traian purta supranumele de „Dacicus", pe care și-l luase la sfîrșitul lui 102 sau începutul lui 103.

TRAIAN DACICUS — întemeietorul unui oraș nord-african

D. VASILESCU

Întemeierea cetății trebuie pusă în relație cu înfrîngerea Cartaginei de către romani (146 î.e.n.), cînd teritoriul punic a devenit provincie romană cu numele de Africa. Spiritul de răzvrătire al triburilor berbere i-a determinat pe cuceritori să-și deplaseze corpul expeditionar spre vest și, din aproape în aproape, să depășească Thevessa și să ocupe platoul care mărginea masivul Aurès. În anul 81 e.n., Legiunea III Augusta și-a instalat tabăra la Lambese (astăzi Tazoult, comună din Algeria, în nordul masivului Aurès, care a păstrat importante ruine romane); 19 ani mai tîrziu, legatul Munatius Gallus a fost însărcinat cu construirea Timgadului între cele două centre militare, Thevessa și Lambese. După unii cercetători, noua așezare trebuia să constituie o colonie pentru veteranii legiunii, care, odată ieșiți din serviciu, ar fi devenit proprietari de pămînt și, la nevoie, ar fi supravegheat căile de comunicație dintre taberele militare din est și vest. Timgadul era destinat, deci, să fie un oraș și nu o tabără militară în sensul strict al cuvîntului. La întretăierea celor două străzi principale ale așezării nu se afla Pretoriul (reședința) guvernatorului, ca într-o tabără militară, ci Forumul. În apropierea lui, pe o colină, era clădit un teatru de 5 000 locuri. Străzile erau pavate și canalizate. În Piața Forumului s-au construit, apoi, bazilici și un templu.

În cele două străzi principale, dădeau altele secundare, mărginite de locuințe, ateliere, magazine. Spre vest, se afla un impozant Arc de triumf, numit al lui Traian, dar care, de fapt, a fost construit de Septimiu Sever, la sfîrșitul sec. II. Prin finețea coloanelor care flanchează nișele, prin frumusețea capitelurilor corintice și eleganța lor sobră, Arcul de triumf de la Timgad, care domină în prezent toată întinderea ruinelor, este considerat cel mai frumos din Algeria.

În perioada sa de glorie, orașul a ajuns la o populație de 12 000-15 000 locuitori. De la

mijlocul sec. II a început construcţia unor noi şi importante monumente: mari terme, Capitoliul — un enorm templu în mijlocul imensei pieţe mărginite de coloane, cu mult mai mare decît Forumul.

Populaţia Timgadului venera zeii Romei, dar pe lîngă templele care sînt comune întregului imperiu, aici se găseau şi sanctuare consacrate zeilor africani tradiţionali. În faţa acestor sanctuare păgîne se recunosc şi astăzi biserici creştine. Creştinismul a fost introdus la Timgad în sec. III, dar a fost oficializat după domnia împăratului Constantin (306-337). Spre marginea de vest a oraşului, se afla biserica donatiştilor, membrii unei mişcări sectare, care cerea supunerea la canoane grele a creştinilor ce-şi renegaseră credinţa în timpul prigoanelor religioase.

Dezvoltarea aşezării a continuat în tot timpul sec. III-IV, de atunci provenind o serie de mozaicuri de o originalitate şi o valoare artistică incontestabile. Au urmat apoi o perioadă de stagnare şi, odată cu slăbirea metropolei, decadenţa. Spre anul 430, Timgadul a suferit invazia vandală, dar năvălitorii au fost nevoiţi să se retragă în faţa atacurilor repetate ale triburilor din Aurès. În sec. V, aceste triburi au distrus în bună parte oraşul, care, lăsat în voia soartei, nu mai avea puterea să se menţină după ce Roma fusese doborîtă[1]. Justinian, împăratul de la Constantinopol, considerîndu-se moştenitorul tuturor provinciilor romane, a vrut să le reocupe.

Pentru Timgad, recucerirea bizantină din sec. VI ar fi trebuit să constituie o binefacere. Într-adevăr, soldaţii l-au reconstruit parţial folosind, în mare măsură, materialul de construcţie din vechile cartiere; nu departe, spre sud, a fost reclădită o citadelă cunoscută astăzi sub numele de „Fortul bizantin". Dar Bizanţul nu a putut păstra cetatea, devenită nesigură şi izolată, decît un secol. Lăsat în paragină, oraşul a dispărut brusc, fiind acoperit de ierburi. După venirea arabilor, în sec. VII, el nu pare să mai fi fost locuit.

Astăzi se conservă încă ruinele bibliotecii publice a oraşului, cu săli de lectură şi depozite de cărţi. Alături de cea din Efes, în Asia Mică, este singura regăsită din epoca romană. Se mai păstrează ruinele termelor, cu pereţii dubli, prin care era trimis aerul cald pentru menţinerea unei temperaturi adecvate în sălile de baie. Bine conservat este şi Forumul, ca şi piaţa, în care se văd şi acum tejghelele de piatră cu basoreliefuri, reprezentînd mărfuri specifice (peşti, struguri etc.), şi resturi de fîntîni cu plăci de marmură.

Siluetele coloanelor de marmură ale Templului geniului, coloanele sobre, masive ale Capitoliului, perfecta geometrie a străzilor, vestigiile celorlalte temple şi case redau şi astăzi imaginea unui oraş antic impresionant, distrus în urmă cu 15 secole.

[1] În anul 476, Romulus Augustulus, ultimul împărat al Imperiului roman de Apus, a fost detronat de Odoacru, conducătorul mercenarilor germani, instaurîndu-se dominaţia germană în Italia. (Vezi **Magazin istoric**, nr. 8/1976.) Imperiul roman de Răsărit, transformat în stat feudal şi cunoscut sub numele de Imperiul bizantin, a continuat să existe pînă în sec. XV.

JEAN RENOIR: „DACĂ AR FI..."

(Urmare din p. 52)

zis că mai multe „iluzii mari", mai multe articole în gazete, mai multe cărţi şi manifestaţii pot avea o oarecare influenţă.

Turnarea filmului **A noastră-i viaţa** m-a pus în legătură cu oameni care aveau o sinceră afecţiune pentru clasa muncitoare. Credeam, cred şi acum în clasa muncitoare. În preluarea puterii de către clasa muncitoare, vedeam antidotul posibil al egoismului nostru nimicitor.

Militanţii de stînga, din vremea filmului **A noastră-i viaţa,** erau în mod sincer dezinteresaţi. Fiind francezi, aveau toate calităţile şi toate cusururile francezilor. Nişte realişti generoşi. Deşi de tendinţe diferite, rămîneau francezi. Mă simţeam bine cu ei, căci ne dădeam în vînt după aceleaşi cîntece populare şi după acelaşi vin roşu.

Întîmplarea a făcut să mă aflu într-o zi în faţa a două grupuri diferite, la Vincennes, în cursul unui mare miting antihitlerist. De o parte, un grup de dulgheri, nişte bărbaţi cu mustăţi frumoase; de cealaltă parte, un grup de tinere laborante. Grupurile discutau despre ţelurile revoluţiei. „Eu, spunea un dulgher, cînd o fi revoluţie intru în pivniţele bogătanilor şi golesc cîteva sticle. Tablourile, tacîmurile de argint le las acolo... Nu-mi pasă decît de rubiniul cel bun". O tînără din celălalt grup era indignată de raţionament: „Cu ce drept îi mai înlocuim pe burghezi, dacă maimuţărim viaţa lor desfrînată? Vreau să fac revoluţie ca să îmbunătăţesc condiţia omului, să fac din el o fiinţă mai nobilă şi mai generoasă, decît cel făurit de societatea reacţionară".

A noastră-i viaţa, pe care îl supervizam, a fost turnat în mare parte de tinerii mei asistenţi şi tehnicieni. Am regizat numai cîteva pasaje fără să mă ocup de montaj. Un alt film, **Marseieza** mi-a permis să-mi exprim dragostea pentru francezi. Naşterea lui se datorează unui procedeu prea puţin obişnuit. S-a lansat o subscripţie. Cumpărătorii biletelor aveau dreptul de a asista gratuit la proiecţie, ceea ce a permis finanţarea filmului.

În **Marseieza** povestesc marşul voluntarilor marsiliezi spre Paris şi asaltul Palatului Tuileries, cînd s-a pus capăt monarhiei. Pe lîngă această evocare istorică, înfăţişez viaţa cîtorva dintre protagoniştii dramei. Treceam de la Ludovic XIV, la Roederer[1], de la regină, la o muncitoare, de la palat, în stradă.

Acestor două filme le datorez faptul că am trăit în spiritul febril al Frontului Popular. Te simţeai purtat de un val de generozitate.

Introducere, selecţie şi traducere de
Ileana ŞOLDEA

[1] P. L. Roederer (1754-1835), om de stat francez.

poșta mi

COPIA ÎN BRONZ A ELEVILOR

„În *Magazin istoric*, nr. 6/1977 ați prezentat un dorobanț sculptat de Ettore Ferrari. La Liceul industrial de construcții din orașul nostru, *ne scrie* ANDONE CUMPĂTEȘCU, *din* Iași, *care ne trimite și fotografia de mai jos*, se află o copie în bronz a lucrării sculptorului

italian, executată de elevii fostei Școli de arte și meserii în perioada interbelică. Față de original, această replică prezintă o serie de mici deosebiri".

ÎNTRE NICOLAE ȘI GEORGE

„Aflîndu-mă la Focșani, am trecut și pe strada Maior Șonțu Nicolae" *ne scrie* VASILE MÂNZA, *din* Bacău. „Pe o tăbliță am văzut și precizarea că acest ofițer, erou de la 1877, a făcut parte din Regimentul 10 dorobanți. În nr. 6/1977 al revistei dv., eu am citit despre maiorul George Șonțu. Care era adevăratul său nume?" *întreabă cititorul băcăuan.*

Eroul de la 1877 se numea George Șonțu. *S-a născut la 5 octombrie 1841 la Focșani. Tatăl său*, Nicolae Șonțu, *militar activ, a participat la revoluția din 1848 și a fost, de asemenea, un susținător al Unirii. George Șonțu a comandat Batalionul 1 din Regimentul 10 dorobanți. A murit la 30 august, în lupta pentru cucerirea redutei Grivița 2.*

Rămîne ca edilii focșeneni să precizeze cui este dedicată strada respectivă: tatălui (Nicolae, dar nu maior) sau fiului (maior, dar George)?

O PUBLICAȚIE SOCIALISTĂ IEȘEANĂ

Întîlnind, în nr. 5/1977, un citat reprodus din gazeta socialistă Besarabia, *cititorul* BADEA R. RĂDUCANU, *din* Tîrgu Mureș, *dorește să cunoască unele date referitoare la această publicație.*

Besarabia *a fost editată de Cercul socialist din Iași, din inițiativa doctorului N. Russel. Paginile ei erau menite răspîndirii ideilor socialiste în rîndul maselor, luminării poporului muncitor.* „Alt scop nu vom avea în viața noastră, decît împuternicirea poporului român. Pentru a ajunge la acest scop dorit de noi, am format acest jurnal" *se scria în primul număr, din 28 septembrie 1879. Gazeta a fost suspendată de autorități în decembrie 1879.*

Un studiu consacrat acestei publicații se află în lucrarea Presa muncitorească și socialistă din România, *tipărită sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., vol. I, partea I, Ed. Politică, București, 1964.*

CRITICĂ ȘI RIPOSTĂ

Dr. ION HURDUBEȚIU, *din* Cîmpulung, jud. Argeș, *ne scrie pe marginea articolului* Matei Basarab și epoca sa, *de conf. univ. dr. Matei D. Vlad, publicat în nr. 8/1977:* „Autorul afirmă la p. 38: «După apariția a trei cărți slavone, tipografia Țării Românești, mutată la Govora, a început seria cărților românești, inaugurată cu *Pravila de la Govora*, din 1640, numărul tipăriturilor din epoca sa ridicîndu-se la 23».

Afirmațiile de mai sus *nu* corespund însă adevărului istoric, căci iată ce spune în această privință un istoric erudit și bine documentat, ca Mihai Berza, în *Istoria României*, vol. III, p. 264: «Paralel cu tipografia de la Cîmpulung, își desfășoară activitatea, cu începere din 1637, o nouă tipografie la Mănăstirea Govora, mutată apoi la Mănăstirea Dealu și, în cele din urmă, la Tîrgoviște».

Această teză justă este susținută și în volumul *Învățămîntul în Muscel în secolele XVII-XIX*, de Gh. Pîrnuță, Ion T. Radu și Ion Lupu, București, 1968, unde, la pp. 24-28, cu fotocopii, se argumentează că în tipografia de la Cîmpulung au apărut următoarele cărți: *Molitvenicul slavonesc* (1635) *Învățături preste toate zilele* (1642, în limba română), *Antologhion slavonesc* (1643, cu prefață semnată de Udriște Năsturel), *Psaltirea slavonă* (1650). Aceleași afirmații se găsesc și în volumele: Dan Simonescu, *Viața culturală a Mănăstirii Cîmpulung în trecut;* Ion Răuțescu, *Cîmpulung-Muscel, monografie istorică*, precum și în recenta monografie (1974) elaborată de I. Hurdubețiu, Fl. Mîrțu, N. Nicolaescu, Gh. Pîrnuță și I. Stănculescu".

Dr. Matei D. Vlad răspunde: „Referitor la observația tovarășului Hurdubețiu, pe care și-o sprijină, între altele, pe opinia prof. M. Berza, precizez că regretatul istoric P.P. Panaitescu, la fel de «erudit și documentat», în *Istoria literaturii române*, vol. I, București, 1964, p. 338, susține că «după ieșirea a trei cărți slavone, tipografia Țării Românești, *mutată la Govora* (s.n.), începe seria cărților românești...» N-am pomenit de toate cărțile apărute la Cîmpulung, deoarece concepția de la care am pornit în redactarea articolului, ca și spațiul tipografic firesc limitat al unui asemenea articol m-au determinat să mă opresc numai asupra *Molitvenicului* din 1635. Mulțumesc corespondentului dv. pentru atenția și interesul cu care a citit articolul și înclin să cred că, mai aproape de adevăr sînt concluziile cuprinse în monografia din 1974, printre autorii căreia la loc de frunte se află și pasionatul cercetător de istorie locală, dr. Ion Hurdubețiu".

UN VIS REALIZAT

Din Craiova, am primit o scrisoare emoționantă, pe care ne face plăcere s-o reproducem ca atare:

„Subsemnații AURICA și CONSTANTIN LUPESCU, ambii învățători, care am lucrat la Școala generală Leamna de Sus, jud. Dolj, peste 30 ani, am fă-

poșta mi

cut o donație (colecție muzeală) cu care se organizează în prezent un muzeu sătesc în comuna Bucovăț cu piese de arheologie, numismatică, istorie, cult, etnografie, obiecte de industrie casnică și uz gospodăresc etc.

Am văzut astfel realizat visul nostru de o viață de dascăli, cu dragoste de patrie, spre a fi și un imbold pentru alți colecționari din țară".

ȘI TOTUȘI, REVISTA A APĂRUT...

„Sînt abonat la *Magazin istoric*, pe întreg anul 1977, *ne scrie pensionarul* MARIN V. ION, *din* comuna Călmățuiu, jud. Teleorman. Pînă în luna iunie am primit revista regulat. Începînd cu iulie, nu mi-a mai sosit. Întrebînd factorul poștal, mi-a spus că nu a venit nici un *Magazin istoric* pe lunile iulie și august a.c. Vă rog să-mi spuneți: în aceste două luni ați mai tipărit și difuzat revista sau nu?"

Da, am tipărit-o! Ba chiar am și difuzat-o. Sau cel puțin așa credeam. De unde să știm noi de poștașul din Călmățuiu? Dar superiorii săi, din Direcția poștei și difuzării presei știu ce năstrușnice răspunsuri servește d-sa. în loc de abonamente?

MULȚUMIRI

Din corespondența sosită în ultimul timp pe adresa revistei noastre, am reținut propunerile, sugestiile, informațiile și completările trimise de următorii cititori, cărora le mulțumim: DUMITRU NEGREANU, *din* București; ION AL. VOINESCU, *din* com. Lăpușata, jud. Vîlcea; VASILE D. VIȘAN, *din* Craiova; ION FLOREA, *din* Suceava; IOAN CHIRU, *din* Vașcău-Colești, jud. Bihor; PAULA BUZĂTESCU, *din* Craiova; IOAN MIHAI, *din* Miercurea Ciuc; TOMA F. MARIN, *din* Craiova; VIRGIL V. VRACIU, *din* com. Agafton, jud. Botoșani; CORNEL ZAMFIRESCU, *din* București.

Nicolae MINEI

CERERI ȘI OFERTE

NICOLAE COVALCIUC, Găești, str. N. Titulescu, nr. 4 A, Bl. 26, sc. B, ap. 9, jud. Dîmbovița, *solicită: nr. 4, 5, 7, 9/1967; 2, 12/1968; 1, 2, 6/1969; 4-6, 9, 10/1970; 7/1971; 2, 7, 10, 11/1972; 1, 2/1973; 8/1974; 2-5/1975; 2, 3, 11/1976; oferă: nr. 1/1967; 4, 10/1968; 2/1970; 4-6/1972; 6, 11/1973; 7/1974; 5/1976.*

ALEX. POPESCU, București, str. Victor Babeș, nr. 8, sector 6, *oferă colecția completă.*

BORCEA ILIE, str. Sever Axente, nr. 5, Ploiești, *oferă: nr. 6, 7/1976.*

HAMERLÉ ALEXANDRU, Călărași, Bl. H-3, ap. 5, jud. Ialomița, *solicită: nr. 1, 2, 4-6, 8, 9, 11, 12/1972; 1-12/1973; 1-12/1974; oferă: nr. 8/1967; 1-12/1968; 1-11/1969; 1-12/1970; 1-6/1971.*

PAVEL BERARIU, Arad, str. Margaretelor, nr. 10, *oferă colecția completă.*

UNGUREANU ALECU, Brașov, str. Lungă, nr. 95, *oferă: nr. 5, 7-12/1973; 1-12/1974; 1-4/1975.*

GHEORGHIU I.A., București, str. Agrișelor, nr. 11, *oferă colecția completă.*

BOTA NICOLAE, Cluj-Napoca, str. Horea, nr. 35, *solicită: nr. 1, 2/1967; 9/1970; oferă: nr. 3/1971; 4, 8/1973.*

PAULIAN ARTENIE, com. Vama, jud. Suceava, *oferă: nr. 1, 3, 4, 6-9/1967; 1-12/1968; 1-12/1969; 1-12/1970; 1-11/1971; colecția 1972-1977.*

PLEȘOIANU IOAN, Pitești, Bl. 12 F, sc. A, et. V, ap. 22, cartier Trivale, *solicită: nr. 2/1967; oferă: nr. 1, 2, 12/1972; 7/1973; 1, 2, 4, 6-9, 11/1974; 3, 6-8/1975; 4/1977.*

PERIAN LIVIU GHEORGHE, com. Șugag, jud. Alba, *oferă: nr. 12/1969; 1, 7, 9/1970; 7, 9/1971; 11/1972.*

CORINA DRAGOMIRESCU, Fetești, str. Călărași nr. 427 b, jud. Ialomița, *oferă colecția 1967-1976.*

NIC. BUCULEI, București, Bd. Republicii, nr. 64 B, *oferă colecția 1967-1975.*

«1947 PREMIANȚI»

(Urmare din p. 42)

Aciubotăriței Laura — *Caracal;* Chircă Eugenia — *Cluj Napoca;* Leonte Spiridon — *Tg. Ocna;* Negrea Dorina — *Mediaș;* Băbeanu Claudia — *Ploiești;* Buzoianu Vasilica — *B;* Ozarchevici Vasile — *IS;* Pop Cristian — *Caracal;* Țundrea Matei — *Tg. Jiu;* Constantinescu Țundrea — *Craiova;* Toader Alecu — *GL;* Copăla Silvia — *Tg. Mureș;* Marin Ioan — *CT;* Diaconescu Mariana — *CT;* Țuțuianu Eugen — *CT;* Cîrstiuc Eugen — *Rădăuți;* Sandu Valeriu — *Bușteni;* Mitan Valentin — *TL;* Daba C. Constantin — *CT;* Șerbănescu Florin — *B;* Cojocaru Grigore — *CT;* Popescu Al. Ion — *Olănești Băi, VL;* Popescu Mircea — *B;* Pop Al. — *Bistrița, BN;* Cavilia Gh. — *BR;* Țuțuianu Ioan — *BV;* Saulea N. Simona — *Craiova;* Gheorghiu Luicianu Nicolae — *B;* Francu Iulia — *B;* Filipciuc Arcadie — *Rădăuți;* Călinescu C-ța — *Giurgiu;* Crișan Maria — *CT;* Crișan Dan — *CT;* Aldea C-tin — *CT;* Necula Georgeta — *Podu Turcului, BC;* Speteanu Gh. Viorel — *B;* Gugu Ion — *B;* Movilă Ștefan — *Brusturi-Drăgănești, NT;* Delea Iuliana — *B;* Pintilie Costache — *Matca, GL;* Iordache Gheorghe — *B;* Gh. Georgescu — *Ploiești;* Ianculescu Laurențiu — *B;* Deneșea Ioana — *AR;* Posteucă Eugenia — *SB;* Posteucă Steluța — *SB;* Zăgrean I. Grigore — *Șieu-Măgheruș, BN;* Popa Dragoș Gh. — *Vadu Moldovei, SV;* Șuteu Mihai — *Cluj-Napoca;* Cotroceanu Mihail — *B;* Diaconescu Gh. — *B;* Diaconescu C. — *B;* Stănescu Laura — *Drobeta Tr. Severin;* Dulgheru Florea — *Balotești, IF;* Popescu Ioan — *Giurgiu;* Mihăilescu Eugen — *Giurgiu;* Popescu Ilie — *Mehadia, CS;* Danielevici Vasile — *Giurgiu;* Frosin Elena — *Piatra Neamț;* Bușoiu Gh. — *Mediaș;* Dîrdîiac Gh. — *Boldu, BZ;* Pîinișoară T. — *Tg. Jiu;* Novac Dorinel — *GL;* Arghiropol Al. — *Timișoara;* Burtan Gh. — *GL;* Bezuz Citireag — *B;* Moraru Gh. — *B;* Gîndu Victor — *B;* Cristureanu Al. — *Cluj-Napoca;* Dascălu P. — *B;* Hudescu I. — *Petroșani;* Desa Stanca — *B;* Văduva Floarea — *B;* Olariu Mihai — *Mediaș;* Balanovici Sergiu — *BT;* Romanescu Mihai — *BT;* Mihăilă Mircea — *B;* Paraschivescu C-tin. — *Tg. Jiu;* Trâmbițașu C. Mircea — *Ploiești;* Selegean Pavel — *AR;* Selegean Daniel — *AR;* Bembe Monica — *AR;* Mureșan Ioachim — *Cîmpia Turzii;* Banea Horea — *BV;* Briean Nicolae — *BV;* Popa N. Dumitru — *Mălini, SV;* Lupu Nicolae — *SB;* Bejan I. — *SB;* Bejan Pavel — *Aldești, AR;* Pogan N. — *Buleni, AR;* Rusu Vladimir — *Turda;* Alupei D-tru — *SV;* Avram Ilie — *Seitin, AR;* Aioanei Dumitru — *B;* Vasile Pop — *Band, MS;* Georgiu Maria — *Timișoara;* Manolache Antochi — *Tecuci;* Laiu Petre — *Ploiești;* Blidescu Viorica — *B;* Condrea Romeo — *Pașcani;* Brânzaș Ioan — *Oradea;* Marinache Ion — *B;* Bălașa Constantin — *Curtea de Argeș;* Ohanesian Eduard — *B;* Nicolae Eugen — *B;* Georgescu Dumitru — *B;* Bucur Constantin — *BC;* Szerdahelyi Iosif — *Baia Mare;* Ciolcan Narcis — *B;* Retegan Emil — *B;* Lemrău Laura — *Silivașu de Cîmpie, BN;* Beda Victor — *Zimnicea;* Beda Corneliu — *Alexandria;* Soloninca Nicolae — *Timișoara;* Vărzaru Vasile — *Baia Mare;* Farc Emilian — *Baia Mare;* Drăgoi Vasile — *B;* Nicolae Cîlțea — *B;* Chiprian *I.* — *B;* Papuc Dumitru — *Piatra Neamț;* Tudosescu Gh. — *Rădești, AG;* Costache Ionel — *B;* Cerbu Despina — *B;* Herford Tomi — *B;* Pietraru Costin — *B;* Voșlăban Stelian — *AR;* Găitănaru Mihai — *Rm. Vîlcea;* Oprișescu Doina — *B;* Faur Gheorghe — *Oradea;* Enache Tudorache — *BV.*

TALON DE PARTICIPARE

CONCURS 1977

CONTENTS (Romanian History) **I.H. CRIȘAN** A New Town on the Map of Dacia • **M. CHIȚESCU** Dacian King Dicomes at Actium • **D. BERINDEI** An Action for Unity and Independence in 1838 • Nicolae Bălcescu at Palermo • **C. MILLE** 1886, „Let Us Prepare the People for Socialism" • **G.E. TORREY** Romania and the Salonika Army (1916) • **C. BREDU** Romanians in Defence of Young Soviet Power • **M.M. POPESCU** Brîncoveanu's Mogoșoaia Palace • **V. NETEA** The Transilvania Association (1867-1918) • **D. CERNOVODEANU** The Romanian Armorials • **G. POENARU BORDEA** and **C. PREDA** Thracian Peoples and Tribes • **A. RĂDULESCU** The Manor-House at Udești

SOMMAIRE (Histoire roumaine) **I.H. CRIȘAN** Une nouvelle ville sur la carte de la Dacie • **M. CHIȚESCU** Le roi dace Dicomes à Actium • **D. BERINDEI** Acte d'union et d'indépendance de 1838 • Nicolae Bălcescu à Palerme • **C. MILLE** 1886, „Préparons le peuple au socialisme" • **G.E. TORREY** La Roumanie et l'armée de Salonique (1916) • **C. BREDU** Roumains à la défense des jeunes soviets • **M.M. POPESCU** Le palais de Mogoșoaia de styl brancovan • **V. NETEA** La Société Transilvania (1867-1918) • **D. CERNOVODEANU** Armoiries roumaines • **G. POENARU BORDEA** et **C. PREDA** Peuples et tribus thraces • **A. RĂDULESCU** La manoir d'Udești

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) **И.Х. КРИШАН** Новый город на карте Дакии • **М. КИЦЕСКУ** Король Дакии Дикомес в битве при Акции • **Д. БЕРИНДЕЙ** Документ воссоединения и независимости в 1838 • Николае Бэлческу в Палермо • **К. МИЛЛЕ** 1886-ый г., „Приготовить народ к социализму" • **Г.Е. ТОРРЕЙ** Румыния и Солоникская армия союзников (1916) • **К. БРЕДУ** Румыны в защите молодой Советской власти • **М.М. ПОПЕСКУ** Дворец Могошоая, жемчужина оснований господаря Брынковяну • **В. НЕТЯ** Общество Трансильвания (1867-1918) • **Д. ЧЕРНОВОДЯНУ** Румынская геральдика • **Г. ПОЕНАРУ БОРДЯ, К. ПРЕДА** Фракийские племена • **А. РЭДУЛЕСКУ** Княжий дом в Удешти

INHALT (Rumänische Geschichte) **I.H. CRIȘAN** Eine neue Stadt auf der Landkarte Daziens • **M. CHIȚESCU** Daciens König Dicomes in Actium • **D. BERINDEI** Akt der Vereinigung und Unabhängigkeit in 1838 • Nicolae Bălcescu in Palermo • **C. MILLE** 1886, „Bereiten wir das Volk zum Sozialismus vor" • **G.E. TORREY** Rumänien und die Allierten in Saloniki (1916) • **C. BREDU** Rumänen in Verteidigung der jungen Sowjetmacht • **M.M. POPESCU** Der Mogoșoaia-Palast — die Perle der Brîncoveanustifter • **V. NETEA** Die Gesellschaft Transilvania (1867-1918) • **D. CERNOVODEANU** Die Heraldik des Rumänischen Länder • **G. POENARU BORDEA** und **C. PREDA** Thrakische Stämme und Geschlechter • **A. RĂDULESCU** Das Fürstenhaus zu Udești

SUMARIO (Historia rumana) **I.H. CRIȘAN** Una nueva ciudad en el mapa de Dacia • **M. CHIȚESCU** El rey dacio Dicomés en Actium • **D. BERINDEI** Acta de unión e independencia de 1838 • Nicolae Bălcescu en Palermo • **C. MILLE** 1886, "Que preparemos al pueblo para el socialismo" • **G.E. TORREY** Rumanía y el frente de Salónica (1916) • **C. BREDU** Rumanos en defensa del joven poder soviético • **M.M. POPESCU** El Palacio de los Brîncoveanu de Mogoșoaia • **V. NETEA** La Sociedad Transilvania (1867-1918) • **D. CERNOVODEANU** La heráldica de Valaquia y Moldavia • **G. POENARU BORDEA y C. PREDA** Pueblos y tribus tracios • **A. RĂDULESCU** La casa principesca de Udești

ABONNEMENTS : ILEXIM – Departamentul export-import presă, București, strada 13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136-137, telex : 11226

magazin istoric

București, Intrarea Ministerului, nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 702, Cod 70 100, telefon 16 68 72.

REDACTORI : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ioan Lăcustă, Vasile Șimandan, Marian Ștefan, Ioana Ursu, Domnica Zavoicinschi
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACȚIE : Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ: Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Constanța Avram, Ana-Maria Șerbănescu

Apare lunar, se găsește de vînzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr — 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" – București
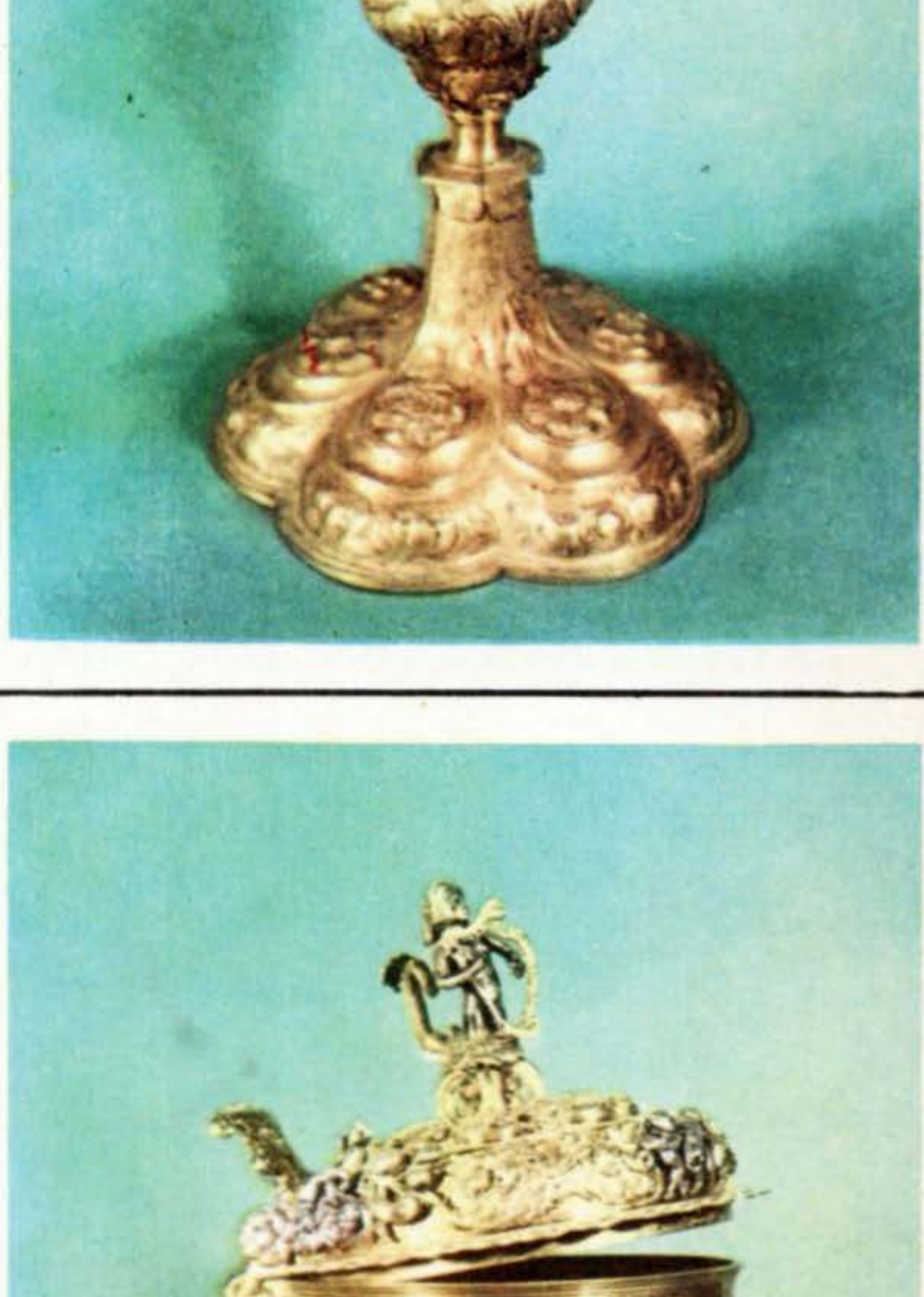
42 427